

Lietuvos
psichologų
sąjunga

EuroPsy
European Certificate in Psychology

KLAIPĖDOS
UNIVERSITETAS

LIETUVOS PSICHOLOGŲ KONGRESAS

PSICHOLOGIJA VAKAR, ŠIANDIEN, RYTOJ

kongreso pranešimų santraukos

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

2018.05.17 - 19

Lietuvos psichologų kongresas
PSICHOLOGIJA VAKAR, ŠIANDIEN, RYTOJ

Kongreso organizatoriai:

Klaipėdos universitetas
Lietuvos psichologų sąjunga

Kongreso mokslo komitetas:

Pirmininkė prof. dr. Audronė Liniauskaitė (Klaipėdos universitetas)
Prof. dr. Dalia Antinienė (Lietuvos sveikatos mokslų universitetas)
Prof. habil. dr. Danutė Gailienė (Vilniaus universitetas)
Doc. dr. Neringa Grigutytė (Lietuvos psichologų sąjunga)
Doc. dr. Loreta Gustaitienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Doc. dr. Tomas Lazdauskas (Lietuvos edukologijos universitetas)
Prof. dr. Saulė Raižienė (Mykolo Romerio universitetas)
Prof. dr. Mindaugas Rugevičius (Klaipėdos universitetas)
Doc. dr. Aurelija Stelmokienė (Vytauto Didžiojo universitetas)
Doc. dr. Antanas Valantinas (Mykolo Romerio universitetas)
Prof. dr. (HP) Gintautas Valickas (Vilniaus universitetas)
Sekretorė dakt. Raimonda Sadauskaitė (Vilniaus universitetas, Klaipėdos universitetas)

Kongreso organizacinis komitetas:

Pirmininkė doc. dr. Roma Šimulionienė (Klaipėdos universitetas)
Doc. dr. Reda Gedutienė (Klaipėdos universitetas)
Dr. Renata Arlauskienė (Klaipėdos universitetas)
Gintarė Astrauskaitė (Klaipėdos universitetas)
Gabija Bružaitė (Klaipėdos universitetas)
Gabrielė Jackūnaitė (Klaipėdos universitetas)
Algina Šamonskienė (Respublikinė Klaipėdos ligoninė)
Aušra Naujokaitė (Lietuvos psichologų sąjunga)
Prof. dr. Rasa Pilkauskaitė Valickienė (Mykolo Romerio universitetas)
Tadas Vadvilavičius (Lietuvos psichologų studentų asociacija)
Aistė Bakaitytė (Mykolo Romerio universitetas)

Kongreso rėmėjai:

Už pranešimų turinį atsako pranešimų autoriai

ISBN 978-9955-18-988-6

TURINYS

PLENARINIAI PRANEŠIMAI	10
PSICHOLOGIJOS INSTITUCIONALIZACIJA LIETUVOJE: ŽVILGSNIS IŠ VALSTYBĖS 100-MEČIO PERSPEKTYVOS. <i>Albinas Bagdonas, Neringa Grigutytė</i>	11
PSICHOLOGO PROFESIJA EUROPOJE: PA(SI)TIKĖJIMO STIPRINIMAS. <i>Eleni Karayianni</i> ..	12
KAI PSICHOLOGIJA „VEŽA“. KLINIKINĖS PSICHOLOGIJOS NUOTYKIAI LIETUVOJE. <i>Danutė Gailienė</i>	13
PATYS SAU ĮDOMŪS – ORGANIZACINĖS PSICHOLOGIJOS NŪDIENA. <i>Rita Rekašiūtė-Balsienė</i>	14
SIMPOZIUMAI	15
PSICHOLOGINIS GABAUS PAAUGLIO PORTRETAS. <i>Sigita Girdzijauskienė</i>	16
SKIRTINGAI GABŪS: KO NEPARODO BENDRAS INTELEKTO ĮVERTIS? <i>Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, Kęstutis Dragūnevičius, Sigita Girdzijauskienė, Irena Žukauskaitė</i>	16
GABIŲ PAAUGLIŲ MOKYMO(SI) METAKOGNICIJA. <i>Dalia Nasvytienė</i>	17
NEVERBALINIŲ GEBĖJIMŲ VAIDMUO ATPAŽIŠTANT GABIUS PAAUGLIUS. <i>Dovilė Butkienė, Sigita Girdzijauskienė, Gražina Gintilienė, Dalia Nasvytienė, Kęstutis Dragūnevičius</i>	18
INTELEKTUALIAI GABIŲ PAAUGLIŲ PSICHIKOS SVEIKATA. <i>Sigita Girdzijauskienė, Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, Dalia Nasvytienė, Kęstutis Dragūnevičius</i>	19
ILGALAIKĖS TRAUMINĖS VAIKYSTĖS PATIRTIES PASEKMĖS PAAUGLYSTĖJE: MINIMALIAS PRIEŽIŪROS PRIEMONES GAUNANČIŲ PAAUGLIŲ GRUPĖS ANALIZĖ. <i>Rasa Barkauskienė</i>	20
PAAUGLIŲ, KURIEMS SKIRTOS MINIMALIOS PRIEŽIŪROS PRIEMONĖS, TRAUMINĖS PATIRTIES IR GYVENIMO SITUACIJOS ANALIZĖ. <i>Danguolė Čekuolienė, Asta Adler</i>	21
VAIKYSTĖS TRAUMINĖS PATIRTIES PASEKMĖS PAAUGLYSTĖJE: PALYGINAMOJI MINIMALIAS PRIEŽIŪROS PRIEMONES GAUNANČIŲ PAAUGLIŲ IR JŲ BENDRAAMŽIŲ PSICHOSOCIALINIO FUNKCIONAVIMO ANALIZĖ. <i>Rasa Barkauskienė</i> .	22
MINIMALIAS PRIEŽIŪROS PRIEMONES GAUNANČIŲ PAAUGLIŲ MENTALIZACIJA. <i>Lina Gervinskaitė-Paulaitienė</i>	23
DISKUSIJOS	24
LPS PSICHOLOGO PROFESINĖS ETIKOS KODEKSAS: IŠŠŪKIAI IR SPRENDIMAI. <i>Viktorija Čepukienė</i>	25

MEDICINOS PSICHOLOGO PROFESINĖS VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS. <i>Ieva Salialionė, Edita Žilienė</i>	26
ORGANIZACINIO PSICHOLOGO VAIDMUO VAKAR, ŠIANDIEN, RYTOJ. <i>Giedrė Genevičiūtė-Janonė</i>	26
PSICHOLOGO VAIDMUO UŽTIKRINANT MOKINIŲ EMOCINIŲ SAUGUMĄ MOKYKLOJE. <i>Alina Martinkutė-Vorobej</i>	27
ŽODINIAI PRANEŠIMAI	29
KLINIKINĖ IR SVEIKATOS PSICHOLOGIJA	30
LIGOS SUVOKIMAS KARDIOLOGINĖS REABILITACIJOS PRADŽIOJE IR SU JUO SUSIJĘ VEIKSNIAI. <i>Justė Lukoševičiūtė, Kastytis Šmigelskas</i>	30
KVAZIEKSPERIMENTAS: AR INDIVIDUALI PSICHOLOGINĖ PAGALBA NAUDINGA KARDIOLOGINĖJE REABILITACIJOJE BESIGYDANČIŲ PACIENTŲ SVEIKIMUI? <i>Raimonda Petrolienė, Liuda Šinkariova, Loreta Zajančkauskaitė-Staskevičienė, Jurga Misiūnienė, Laura Alčiauskaitė</i>	31
SUAUGUSIŲJŲ ALEKSITIMIŠKUMO BRUOŽŲ IR MIEGO HIGIENOS SAŠAJOS. <i>Jurgita Černiauskienė, Aidis Perminas</i>	32
JUOKO TERAPIJOS EFEKTYVUMAS EMOCINEI BEI FIZINEI PACIENTŲ BŪKLEI ANKSTYVOS REABILITACIJOS LAIKOTARPIU. <i>Ina Valeckienė, Aušra Būdvytė</i>	33
PRIŠOPERACINIAI ŽODINĖS ATMINTIES SUNKUMAI SERGANT GALVOS SMEGENŲ MENINGIOMA IR JŲ VERTĖ PROGNOZUOJANT FUNKCINES NEUROCHIRURGINIO GYDYMO IŠEITIS SUBJEKTYVIŲ IR OBJEKTYVIŲ SVEIKATOS RODIKLIŲ KONTEKSTE. <i>Aistė Pranckevičienė, Vytautas Jurkuvėnas, Adomas Bunevičius</i>	34
JAV IR LIETUVIŲ PSICHOLOGŲ IR SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ BEI ŠIAS SPECIALYBES STUDIJUOJANČIŲ STUDENTŲ POŽIŪRIO Į PSICHIKOS LIGA SERGANČIUS ASMENIS PALYGINIMAS. <i>Aistė Pranckevičienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Rasa Markšaitytė, Auksė Endriulaitienė, Douglas R. Tillman, David Hof</i>	35
KRITINIŲ ĮVYKIŲ PATYRIMAS GYDYTOJO DARBE: KOKYBINIS PSICHOLOGINIS POŽIŪRIS. <i>Žydrūnė Kaklauskaitė, Dalia Antinienė</i>	36
STEP TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ LAVINIMO PROGRAMA I TIPO CUKRINIŲ DIABETU SERGANČIŲ VAIKŲ TĖVAMS – GALIMYBĖ PER NAUJĄ ATRASTI MOTINYSTĖS IR TĖVYSTĖS DŽIAUGSMĄ. <i>Jolanta Žilinskienė, Jolita Jonynienė</i>	37
PSICHOLOGINIŲ ELGESIO VEIKSNIŲ SAŠAJOS SU VIDUTINIO AMŽIAUS VYRŲ MIRTIMI ILGALAIKĖJE SVEIKATOS TYRIMŲ PROGRAMOJE 1976–2014. <i>Antanas Goštautas, Abdonas Tamošiūnas</i>	38

POTRAUMINIO STRESO SUTRIKIMAS LIETUVOS POPULIACIJOJE: TRAUMINIAI ĮVYKIAI, SIMPTOMAI IR SUNKUMŲ ĮVEIKOS STRATEGIJOS. <i>Eglė Mažulytė-Rašytinė, Miglė Pučkutė, Danutė Gailienė</i>	39
SUAUGUSIŲJŲ ADAPTACIJOS SUTRIKIMAS: VAIKYSTĖS TRAUMŲ MODERUOJANTIS EFEKTAS. <i>Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas</i>	40
GEDULAS PO SAVIŽUDYBĖS: PROGNOSTINIAI PROFESIONALIOS PSICHOLOGINĖS PAGALBOS SIEKIMO VEIKSNIAI. <i>Odeta Geleželytė, Danutė Gailienė, Eglė Mažulytė-Rašytinė, Jolanta Latakienė, Jurgita Rimkevičienė, Paulius Skruibis</i>	41
PAGALBOS PO BANDYMO NUSIŽUDYTI VEIKSMINGUMO PATYRIMAS: PRADINĖS IŽVALGOS. <i>Jolanta Latakienė, Greta Mastauskaitė, Odeta Geleželytė, Eglė Mažulytė-Rašytinė, Jurgita Rimkevičienė, Paulius Skruibis</i>	42
TEISĖS PSICHOLOGIJA	43
7–9 METŲ VAIKŲ POŽIŪRIS Į MOKESČIŲ MOKĖJIMĄ IR MOKĖTOJUS. <i>Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė, Vita Mikuličiūtė, Lauryna Rakickienė, Karolina Palionytė</i>	43
PAAUGLIŲ POŽIŪRIS Į MOKESČIUS: SOCIODEMOGRAFINIŲ CHARAKTERISTIKŲ, FINANSŲ VALDYMO PATIRTIES IR ŽINIŲ APIE MOKESČIUS ŠALTINIO REIKŠMĖ. <i>Vita Mikuličiūtė, Lauryna Rakickienė, Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė, Karolina Palionytė</i>	44
PAAUGLIŲ NEPALANKIŲ ELGESIO PASEKMIŲ RIZIKOS VERTINIMAS NAUDOJANT START:AV METODIKĄ. <i>Virginija Klimukienė, Ilona Laurinaitytė, Alfredas Laurinavičius, Laura Ustinavičiūtė, Mykolas Baltrūnas</i>	45
TRIPM KONKURENCINIO VALIDUMO ANALIZĖ DELINKVENTIŠKŲ PAAUGLIŲ IMTYJE. <i>Laura Ustinavičiūtė, Virginija Klimukienė, Alfredas Laurinavičius, Ilona Laurinaitytė, Mykolas Baltrūnas</i>	46
SVEIKATOS IR GEROVĖS PSICHOLOGIJA	47
SMURTO APRAIŠKOS MOKYKLOJE. <i>Ona Gylytė</i>	47
SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO MAŽINIMO GALIMYBĖS LIETUVOS STUDENTŲ IMTYJE. <i>Monika Čeponytė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė</i>	48
SMURTINĖS PATIRTIES ATSKLEIDIMAS, SUVOKTA APLINKINIŲ REAKCIJA IR JŲ SAŠAJOS SU POTRAUMINIU AUGIMU INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ IMTYJE. <i>Zuzana Vasiliauskaitė</i>	49
PATIRTOS STIGMATIZACIJOS RYŠYS SU HOMOSEKSUALIŲ VYRŲ IR MOTERŲ SAVĖS VERTINIMU IR PSICHOLOGINE GEROVE. <i>Dalė Daiva Gasparavičiūtė, Liuda Šinkariova</i>	50
RAIDOS PSICHOLOGIJA IR PSICHOPATOLOGIJA	51

IŠMANIŲJŲ ĮRENGINIŲ NAUDOJIMAS IR MAŽŲ VAIKŲ SVEIKATA: AR LAIKAS SUNERIMTI? <i>Ilona Laurinaitytė, Roma Jusienė, Lauryna Rakickienė, Rūta Praninskienė, Vaidotas Urbonas</i>	51
Į SPRENDIMUS SUTELKTOS SAVIVEIKSMINGUMO STIPRINIMO GRUPINĖS INTERVENCIJOS PAAUGLIAMS VEIKSMINGUMAS GLOBOS ĮSTAIGOSE. <i>Viktorija Čepukienė, Rytis Pakrošnis</i>	52
PAAUGLIŲ SOCIALINĖS IR EMOCINĖS SVEIKATOS RYŠYS SU EMPATIJA. <i>Ala Petrulytė, Virginija Guogienė</i>	53
KANITERAPIJOS TAIKYMAS VAIKAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO(-SI) POREIKIŲ. KOKYBINĖ KANITERAPIJOS UŽSIĖMIMŲ ANALIZĖ. <i>Liana Brazdeikienė, Natalia Zukhbaya, Ulijana Petraitienė</i>	54
DARBO IR ORGANIZACINĖ PSICHOLOGIJA	55
SUVOKIAMAS PAŠAUKIMAS IR SLAUGYTOJŲ ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ. <i>Arūnas Žiedelis</i>	55
DARBUOTOJŲ ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ LIETUVOJE. <i>Natalija Norvilė, Edita Stončiūtė, Airida Zavadskė</i>	56
NORIU SAVO DARBU BŪTI NAUDINGAS KITIEMS! PROSOCIALIOS MOTYVACIJOS, STIPRYBIŲ PANAUDOJIMO IR ĮSITRAUKIMO Į DARBĄ EMPIRINĖ ANALIZĖ. <i>Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Rita Rekašiūtė-Balsienė</i>	57
DARBUOTOJŲ PASITENKINIMĄ DARBU PROGNOZUOJANTYS PSICHOSOCIALINIAI SU DARBU SUSIJĘ VEIKSNIAI: X ORGANIZACIJOS ATVEJIS. <i>Kristina Kovalčikienė, Loreta Gustaitienė, Aurelija Stelmokienė</i>	58
ETIŠKAS VADOVAVIMO STILIUS: SUBJEKTYVUS VADOVŲ IR PAVALDINIŲ POŽIŪRIS. <i>Modesta Morkevičiūtė, Auksė Endriulaitienė, Aurelija Stelmokienė</i>	59
TEISĖS IR EISMO PSICHOLOGIJA	60
TEISINGŲ IR MELAGINGŲ PARODYMŲ SKIRTUMAI PAKARTOTINĖSE APKLAUSOSE: MNEMONINIŲ TECHNIKŲ PANAUDOJIMAS IŠ KARTO PO ĮVYKIO IR JŲ ĮTAKA VĒLIAU TEIKIAMIESM PARODYMAMS. <i>Aleksandras Izotovas, Aldert Vrij, Lorraine Hope, Samantha Mann, Pär Anders Granhag, Leif Strömwall</i>	60
ŠEIMOS MEDIACIJOS PERSPEKTYVOS LIETUVOJE: GALIMYBĖS PSICHOLOGAMS. <i>Jolanta Sondaitė</i>	61
KIEK MOKYMOŠI VAIRUOTI BŪDAS BEI SĖKMĖ LAIKANT VAIRAVIMO EGZAMINĄ PADEDA NUMATYTI PRADEDANČIŲJŲ VAIRUOTOJŲ KELIŲ EISMO TAIŠYKLIŲ PAŽEIDIMUS? <i>Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė, Justina Slavinskienė</i>	62

ASMENYBĖS IR MOTYVACINIŲ VEIKSNIŲ REIŠMĖ AIŠKINANT VAIRUOTOJŲ, NETEKUSIŲ TEISĖS VAIRUOTI, RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ. Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė.....	63
ŠEIMOS IR EDUKACINĖ PSICHOLOGIJA	64
GIMDYMAS NAMUOSE: (NE)ATSAKINGŲ MOTERŲ PASIRINKIMAS? <i>Jurgita Smiltė</i> <i>Jasiulionė, Roma Jusienė</i>	64
UNIVERSITETO STUDENTŲ POŽIŪRIS Į SANTUOKĄ: GRINDŽIAMAJA TEORIJA PAREMTI SOCIALIZACIJOS VEIKSNIAI. <i>Jurgita Babarskienė, Julija Gaiduk.....</i>	65
METODIKOS, NAUDOJAMOS ĮVERTINTI SUSIETUMĄ SU GAMTA: SISTEMINĖ LITERATŪROS ANALIZĖ. <i>Romualda Rimašiūtė-Knabikienė</i>	66
VAIKŲ SUPRATIMAS APIE APLINKOSAUGOS PROBLEMAS IR APLINKOS TAUSOJIMO SVARBĄ: ĮŽVALGOS IŠ FOKUS GRUPIŲ TYRIMO. <i>Dovilė Šorytė, Vilmantė Pakalniškienė.....</i>	67
NAUJOVĖ PSICHOLOGŲ RENGIME: KURSAS „JAUNIMO TAPATUMO STIPRINIMAS ŠIANDIENINĖJE EUROPOJE“. <i>Saulė Raižienė, Rasa Erentaitė, Ingrida Gabrielavičiūtė, Jolanta</i> <i>Sondaitė, Vida Česnuitytė, Rimantas Vosylis, Antanas Valantinas.....</i>	68
KARJEROS IR DARBO PSICHOLOGIJA	69
PSICHOSOCIALINIŲ DARBO CHARAKTERISTIKŲ, LAISVALAIKIO IR MIEGO KOKYBĖS SĄSAJOS. <i>Gintautas Katulis, Rūta Pukinskaitė</i>	69
ATIDĖLIJIMO, PERFEKCIONIZMO IR SUNKUMŲ RENKANTIS KARJERĄ SĄSAJOS PAAUGLIŲ IMTYJE. <i>Laura Ustinavičiūtė, Natalija Norvilė, Vida Usnienė</i>	70
KARJEROS KONSULTANTŲ DARBO POREIKIŲ YPATUMAI. <i>Birutė Pociūtė, Laima Bulotaitė,</i> <i>Ieva Urbanavičiūtė</i>	71
GRUPINIŲ INTERVENCIJŲ EFEKTYVUMO TYRIMAI IT SEKTORIUJE VEIKIANČIOSE VERSLO ORGANIZACIJOSE: IŠMOKTOS PAMOKOS IR ATEITIES GALIMYBĖS. <i>Povilas</i> <i>Godliauskas, Natalija Norvilė, Tomas Misiukonis</i>	72
STENDINIAI PRANEŠIMAI	74
KLINIKINĖ IR SVEIKATOS PSICHOLOGIJA	75
MOTERŲ SVEIKOS GYVENSENOS POKYČIAI DALYVAVIMO Į SPRENDIMUS SUTELKTOJE KOMPIUTERINĖJE SAVI-PAGALBOS PROGRAMOJE METU: ŽVALGOMASIS TYRIMAS. <i>Rytis Pakrosnis, Viktorija Čepukienė</i>	75
STUDENTŲ SUBJEKTYVIAI SUVOKIAMO STRESO SĄSAJOS SU SVEIKATAI NEPALANKIU ELGESIU IR NUSISKUNDIMAIS SVEIKATA. <i>Ieva Pečiulienė, Aidas Perminas</i>	76
ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR POLINKIO VARTOTI ALKOHOLĮ SĄSAJOS. <i>Jovita Janavičiūtė,</i> <i>Liuda Šinkariova, Aistė Pranckevičienė, Miglė Kaminskaitė</i>	77

PSIČIKOS SVEIKATA, LĒTINĒS LIGOS IR ASMENYBĒS BRUOŽAI. <i>Olga Zamalijeva, Vytautas Jurkuvėnas, Antanas Kairys, Vilmantė Pakalniškienė, Albinas Bagdonas</i>	77
KAS PROGNOZUOJA 18–25 METŲ AMŽIAUS ASMENŲ KETINIMĄ SKIEPYTIS? <i>Ieva Zuzevičiūtė, Olga Zamalijeva</i>	78
FILMUOTOS MEDŽIAGOS APIE PSICHOLOGINĒS PAGALBOS PATIRTĮ STEBĖJIMO ĮTAKA PSIČIKOS SUTRIKIMŲ STIGMAI IR NUOSTATOMS PSICHOLOGINĒS PAGALBOS ATŽVILGIU. <i>Siga Radzevičiūtė, Gina Levickienė</i>	79
SPECIALIZUOTA PSICHOTRAUMATOLOGINĒ TYRIM AIS PAREMTA EMDR TERAPIJA LIETUVOJE. <i>Paulina Želvienė, Evaldas Kazlauskas, Monika Kvedaraitė, Sima Dirvelytė</i>	80
DARBO IR ORGANIZACINĒ PSICHOLOGIJA	81
KOKIE PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI NUMATO TARPTAUTINĒS IT ORGANIZACIJOS VADOVŲ VEIKLOS EFEKTYVUMĄ? <i>Lina Cirtautienė, Auksė Endriulaitienė</i>	81
AR TAMSIAJA TRIADA PASIŽYMYNTYS VADOVAI GALI BŪTI VERTINAMI KAIP TRANSFORMACINIO VADOVAVIMO ATSTOVAI? <i>Tadas Vadvilavičius, Aurelija Stelmokienė</i>	82
PASITIKĖJIMO VADOVU REIKŠMĒ DARBUOTOJŲ VEIKLOS EFEKTYVUMUI. <i>Viktorija Šarkauskaitė, Loreta Bukšnytė-Marmienė</i>	83
VADOVŲ MOTYVAVIMO KALBĖJIMU SVARBA MEDICINOS PERSONALO DARBUI ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGOJE. <i>Lijana Vaitkūnienė, Loreta Bukšnytė-Marmienė</i>	84
UNIVERSITETO DARBUOTOJŲ PSICHOLOGINĒ GEROVĒ POKYČIŲ LAIKOTARPIU: LITERATŪROS ANALIZĒ IR INTEGRUOTAS TEORINIS MODELIS. <i>Giedrė Genevičiūtė-Janonė, Loreta Gustaitienė, Kristina Kovalčikienė, Aurelija Stelmokienė</i>	85
EDUKACINĒ PSICHOLOGIJA	86
JAUNUOLIŲ PRIIMAMŲ SPRENDIMŲ RIZIKINGUMAS RIBOJANT IR NERIBOJANT SPRENDIMŲ PRIĒMIMO LAIKĄ. <i>Kristina Klemenytė</i>	86
PAAUGLIŲ PYKČIO KONTROLĒS POKYČIAI PO INTERVENCIJOS, GRĮSTOS DĒMESINGU ĮSISĄMONINIMU IR KOGNITYVINĒS-ELGESIO TEORIJOS METOD AIS. <i>Dovilė Valiūnė, Aidas Perminas</i>	87
PAAUGLIŲ ELGESIO IR EMOCIJŲ SUNKUMŲ SĄSAJOS SU NEGATYVIOMIS AUTOMATINĒMIS MINTIMIS. <i>Dovilė Valiūnė, Aidas Perminas</i>	88
SOCIALINĒ PSICHOLOGIJA	89

ALKOHOLIO REKLAMOS ĮTAKA 18–25 METŲ STUDENČIŲ NORUI VARTOTI ALKOHOLĮ PRIKLAUSOMAI NUO ALKOHOLIO VARTOJIMO DAŽNIO. <i>Karolina Šiaučiūnaitė</i>	89
VYRESNIŲ KLASIŲ MOKINIŲ SANTYKIŲ SU BENDRAAMŽIAIS REIKŠMĖ KITOMS PRISITAIKYMO MOKYKLOJE CHARAKTERISTIKOMS. <i>Karolina Marija Norkutė, Loreta Bukšnytė-Marmienė</i>	90
RAIDOS PSICHOLOGIJA	91
EMPATIJA IR NERIMAS VIDURINĖJE VAIKYSTĖJE. <i>Dalia Palkevičiūtė, Tomas Lazdauskas</i> ...	91
NEUROPSICHOLOGIJA	92
GALVOS SMEGENŲ TRAUMĄ PATYRUSIŲ ASMENŲ PAŽINTINIŲ GEBĖJIMŲ SAŠAJOS SU GYVENIMO KOKYBE. <i>Viktorija Ivleva, Vytautas Jurkuvėnas</i>	92
TEISĖS PSICHOLOGIJA	93
MELAGINGŲ PARODYMŲ APTIKIMAS PAKARTOTINĖSE NEDELSIANT PO ĮVYKIO IR UŽDELSTOSE APKLAUSOSE: PIEŠINIO MNEMONINĖS TECHNIKOS VAIDMUO. <i>Aleksandras Izotovas, Aldert Vrij, Lorraine Hope, Samantha Mann, Pär Anders Granhag, Leif Strömwall</i>	93
PSICHOLOGINIS VERTINIMAS	94
LIETUVIŠKOSIOS S-ZTPI VERSIJOS VALIDUMAS. <i>Antanas Kairys, Raimonda Sadauskaitė, Audronė Liniauskaitė</i>	94
APLINKOS PSICHOLOGIJA	95
ILIUSTRACIJŲ IR KREIPINIŲ VAIDMUO SUBJEKTYVIAM SOCIALINIŲ REKLAMŲ EFEKTYVUMO VERTINIMUI. <i>Mykolas Simas Poškus, Rasa Pilkauskaitė Valickienė, Arvydas Kuzinas</i>	95
TARPDISCIPLININIAI TYRIMAI	96
SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS TEIKIANT SKUBIAJĄ MEDICINOS PAGALBĄ: INTUITYVUS IR RACIONALUS INFORMACIJOS APDOROJIMAS. <i>Tomas Maceina, Gintautas Valickas</i>	96
DEPRESIJOS VAIZDAVIMAS NAUJOSIOSE MEDIJOSE: DISKURSO LIETUVOS NAUJIENŲ PORTALUOSE ANALIZĖ. <i>Gabija Jarašiūnaitė, Nikoleta Kacaitė</i>	97
KITOS TAIKOMOSIOS PSICHOLOGIJOS SRITYS	98
DIDMIESČIŲ IR MIESTELIŲ PRADEDANČIŲJŲ VAIRUOTOJŲ VAIRAVIMO SAVIVEIKSMINGUMO IR RIZIKINGO VAIRAVIMO SAŠAJOS. <i>Renata Arlauskienė, Auksė Endriulaitienė</i>	98

PLENARINIAI PRANEŠIMAI

PSICHOLOGIJOS INSTITUCIONALIZACIJA LIETUVOJE: ŽVILGSNIS IŠ VALSTYBĖS 100-MEČIO PERSPEKTYVOS

Prof. Albinas Bagdonas
LPS prezidentas 1988–1991 m.
Vilniaus universitetas

Dr. Neringa Grigutyte
LPS prezidentė
Vilniaus universitetas

Mokslo srities, krypties ar jos specializacijų žinomumas, teorinis ir praktinis aktualumas, principų ir paslaugų taikomumas kasdiniame žmonių gyvenime rodo tos krypties visuminę arba kultūros brandą – jos institucionalizacijos laipsnį. Pranešime bus apžvelgti 10 pagrindinių psichologijos institucionalizacijos aspektų / kriterijų, realizuotų per Lietuvos pastarojo šimtmečio laikotarpį: 1) nepriklausomybės brendimo (iki 1918 m.); 2) pirmosios nepriklausomybės (1918–1940 m.); 3) nacistinės ir komunistinės okupacijų (1940–1990 m.); 4) antrosios nepriklausomybės (nuo 1990 m.; psichologijai – nuo 1988 m.). Psichologijos institucionalizacija nevyko savaimė. Buvo du svarbiausieji varikliai: a) šalies bendroji kultūrinė ir socioekonominė plėtra; b) kiekvieno etapo ar raidos laikotarpio konkrečios asmenybės. Pranešimo pabaigoje bus įvardyta 20 asmenybių (po 5 iš kiekvieno Lietuvos raidos etapo), padariusių ar dar darančių galimą didžiausią įnašą to etapo psichologijos institucionalizacijai.

PSICHOLOGO PROFESIJA EUROPOJE: PA(SI)TIKĖJIMO STIPRINIMAS

Prof. Eleni Karayianni

*EFPA valdybos narė, Kipro Psichologijos asociacijos prezidentė
 Kipro universitetas*

Pastaruoju metu psichologijos mokslo svarba ir poreikis psichologams dalyvauti sprendžiant aktualiausius visuomenės iššūkius yra akcentuojamas aukščiausiu politiniu lygiu. Nepaisant to, nacionaliniu ir Europos lygmeniu išliekantys nuolatiniai iššūkiai kelia išbandymus ir pačiai psichologo profesijai. Pristatyme bus apžvelgtas psichologo profesijos reguliavimas ir teisiniai standartai skirtingose Europos šalyse, nagrinėjami konkretūs nacionalinių psichologų asociacijų iššūkiai, analizuojamos grėsmės ir galimybės visai psichologo profesijai, atkreipiant dėmesį, kiek teisinis reguliavimas yra pakankamas, ir ko reikia siekiant užtikrinti psichologo profesijos prestižą, stiprią psichologų bendruomenę, ir (pa)(si)tikėjamą psichologija.

KAI PSICHOLOGIJA „VEŽA“. KLINIKINĖS PSICHOLOGIJOS NUOTYKIAI LIETUVOJE

Prof. Danutė Gailienė
Vilniaus universitetas

Pati klinikinė psichologija yra avantiūriškos prigimties. Pasaulyje ji neturėjo atsirasti tada kai atsirado (pranešime bus pateikti įrodymai). Lietuvos akademinėje psichologijoje jai irgi nebuvo numatyta vietos. Nuotykiai tada ir prasidėjo, kai grupelė jaunų svajoklių psichologų ėmėsi siekti to ko neturėjo būti. Jiems padėjo geranoriški kolegos, užsienio agentai, valdžios kvailumas. Pranešime – apie įvairiausius nuotykius, žmones ir šiandienos situaciją praktikoje ir moksle.

PATYS SAU ĮDOMŪS – ORGANIZACINĖS PSICHOLOGIJOS NŪDIENA

Dr. Rita Rekašiūtė-Balsienė

*Finansų ministro patarėja, organizacijų vystymo konsultantė
Vilniaus universitetas*

Organizacinėje psichologijoje vis dar yra nemažas atotrūkis tarp praktinio konsultavimo ir mokslinių tyrimų. Labai retai mokslininkai susiduria su praktika, o praktikai pasinaudoja moksliniais tyrimais. Tyrimai organizacijose yra tapę praktikų verslo dalimi, o tai kartais sukelia dilemų tarp mokslo ir komercijos. Pranešime bus apžvelgiami populiariausi šiuo metu organizacinės psichologijos konstruktai, naujausi psichologiniai tyrimai ir jų taikymo praktikoje galimybės.

SIMPOZIUMAI

PSICHOLOGINIS GABAUS PAAUGLIO PORTRETAS Psychological portrait of a gifted adolescent

Sigita Girdzijauskienė
sigita.girdzijauskiene@fsf.vu.lt
Vilniaus universitetas

Viena iš labiausiai mitais ir klaidingais įsitikinimais apipintų vaikų grupių švietimo sistemoje yra didelių intelektinių gebėjimų vaikai. Tačiau daugelio šalių švietimo politikai, įvairių sričių mokslininkai pripažįsta, kad šios grupės pažinimas ir ugdomas turi didžiulę pridėtinę vertę visai šalies gerovei. Lietuvoje bemaž dešimtį metų vykdomi didelės apimties gabių vaikų tyrimai leidžia pažvelgti į gabaus vaiko portretą įvairiomis perspektyvomis ir atsakyti į praktikams ir teoretikams nuolat iškylančius klausimus: kiek naudingas yra psichometrinis gabaus vaiko apibrėžimas ir ar atpažįstant gabius vaikus pakanka išmatuoti tik jų intelektinių gebėjimų lygį? Jeigu vienu iš kertinių atpažinimo kriterijų tampa intelekto koeficientas, kiek svarbus tam tinkamo instrumento pasirinkimas? Į kokius dar mokymosi ar elgesio ypatumus reikia atsižvelgti ne tik atpažįstant gabius vaikus, bet ir sudarant sąlygas juos tinkamai ugdyti?

I-asis pranešimas

SKIRTINGAI GABŪS: KO NEPARODO BENDRAS INTELEKTO ĮVERTIS?

Gifted different: What IQ score doesn't show?

**Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, Kęstutis Dragūnevičius, Sigita Girdzijauskienė,
Irena Žukauskaitė**
grazina.gintiliene@fsf.vu.lt
Vilniaus universitetas

Vienas iš dažniausiai naudojamų kriterijų apibūdinant gabų vaiką – labai aukštas intelektinių gebėjimų lygis. Intelektiniai gebėjimai matuojami intelekto įverčiu arba IQ, kuris yra du standartiniai nuokrypiai ar daugiau nei vidurkis ir atitinka 98 ar didesnę procentinę rangą. Tačiau šis kriterijus nėra stabilus, kadangi reikia atsižvelgti ne tik į naudojamo standartizuoto testo psichometrinės charakteristikas, bet ir švietimo sistemos reikalavimus bei gabių vaikų ugdymo tikslus. Mūsų šalies Gabių ir talentingų vaikų ugdymo programoje (2009) apibūdinant gabius vaikus šalia intelektinių gebėjimų kriterijaus nurodomi ir dar du kriterijai – akademiniai pasiekimai ir kūrybiškumas. Šio tyrimo tikslas palyginti skirtingų gabumų 12–16 metų amžiaus grupių intelektinius gebėjimus (įskaitant kūrybiškumą) ir jų mokyklinius pasiekimus. Tyrime naudotas

Berlyno intelekto struktūros testas jaunuoliams: gabiems ir ypač gabiems atpažinti (BIS–HB). Tiriamąją imtį sudarė 118 mokiniai: 62 gabūs mokiniai, kurių Bendras intelekto įvertis (BIS g) yra 95–97 procentinio rango intervale ir 56 ypač gabūs mokiniai, kurių BIS g yra 98 ir didesnis. Patvirtinančioji faktorių analizė leidžia teigti, kad BIS modelis yra tinkamas abiemis gabių moksleivių grupėms. BIS–HB operacijų skalių įverčių tarpgrupinis vidurkių palyginimas parodė, kad Samprotavimo ir Atminties skalių įverčiai reikšmingai nesiskiria, o gabių ir ypač gabių mokinių mokykliniai matematikos ir lietuvių kalbos pasiekimai irgi panašūs. Tačiau nustatyta, kad ypač gabių vaikų Apdorojimo greičio ir Kūrybiškumo įverčiai kaip ir Verbalinių, Matematinių ir Vizualinių gebėjimų skalių įverčiai statistiškai reikšmingai didesni nei gabių. Tai reiškia, kad ypač gabūs vaikai išskirtinai kūrybiški ir jie labai greitai apdoroja verbalinę, vizualinę ir matematinę informaciją. Pagrindinės išvados – atpažįstant ypač gabius vaikus intelektinių gebėjimų, įskaitant kūrybiškumą, profilio analizė yra labiau tinkama nei jų priskyrimas šiai grupei remiantis vieninteliu intelekto įverčiu. Tokie gabumų skirtumų analizės rezultatai turėtų būti naudingi organizuojant gabių ir ypač gabių moksleivių ugdymo procesą.

II-asis pranešimas

GABIŲ PAAUGLIŲ MOKYMO(SI) METAKOGNICIJA Gifted adolescents' metacognition on their learning

Dalia Nasvytienė

dalia.nasvytiene@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Jau pirmasis ilgalaikis gabių asmenų tyrimas pateikė įžvalgą, kad gabių asmenų gebėjimų išraišką gali lemti ne tik dideli intelektiniai ištekliai, bet ir nekognityviniai veiksniai (Terman, 1925, 1947, 1959). Sustiprėjusi biopsichosocialinė asmenybės samprata patvirtino tokią išvadą – gabiam vaikui būdingas ne tik aukštas intelektinis potencialas, bet ir raidos asinchronija (Limont, 2010), konkrečių asmenybės savybių sąranga (Gottfried ir kt., 2005), ypatingas įdėtų pastangų ir rezultato santykis (Rogers, 2007), tipinė neuroprocesų dinamika (Prescott ir kt., 2010; Arffa, 2011), stipresnis jaudrumas (Dąbrowski, 1979). Šie ir kiti tyrimai leidžia pagrįsti, kodėl gabiems vaikams toks svarbus individualizuotas ugdymas. Įrodyta, kad geriausių mokymo(si) rezultatų pasiekama tuomet, kai mokytojai atpažįsta individualias skirtybes, remiasi moksleivio įvardytomis stiprybėmis ir atsižvelgia į jo sunkumus (Oakland ir kt., 1996). Dažniausiai išvados daromos objektyviai įvertinus gabių vaikų atliktį, tačiau gerai išvystyta gabių vaikų savirefleksija skatina pasitelkti ir savistatos duomenis (Coleman ir kt., 2007). Šiuo tyrimu siekta apibūdinti 15–17 metų amžiaus gabių jaunuolių metakognicijos ir temperamento ypatybes. Tyrimo dalyviai – 40 gabių 15–17 metų amžiaus moksleivių iš įvairių Lietuvos mokyklų (18

vaikinių ir 22 merginos). Jiems buvo pateiktas pusiau struktūruotas interviu, kurio tikslas – atskleisti, kas labiausiai padeda / trukdo veiksmingai mokytis. Interviu klausimai buvo sudaryti remiantis teoriniu Guy ir kt. (2004) modeliu, aprėpiančiu veiklos stebėseną, dėmesio paskirstymą ir perkėlimą, veiklos planavimo bei organizavimo įgūdžius ir kt. Kartu buvo administruotas paaugliams skirtas Ellis ir Rothbart (1999) temperamento klausimynas. Duomenų apdorojimui pasitelkta aprašomoji duomenų analizės strategija (turinio analizė). Gauti rezultatai pavirtina nuomonę, kad aukšti intelektiniai gebėjimai laiduoja tikslingą elgseną, protavimo lankstumą, visišką išitraukimą į pažinimo veiklas, sąmoningumą palaikant tarpasmeninius ryšius. Mūsų tyrimo radiniai neparemia nuomonės, kad gabiems paaugliams būdinga pažeminta nuotaika, menkas savęs vertinimas (Jackson ir Peterson, 2003), neurotizmo požymiai (Gross ir kt., 2007) ar perdėto tobulumo siekis (Schuler, 2000). Gabiems paaugliams būdinga stipri savireguliacija mokymo(si) metu, perceptinis jautrumas, veikliosios atminties savivaldumas, atida lygiaverčiam santykiui su autoritetingu ir teisingu mokytoju.

III-iasis pranešimas

NEVERBALINIŲ GEBĖJIMŲ VAIDMUO ATPAŽĪSTANT GABIUS PAAUGLIUS

The role of nonverbal abilities measurment identifying gifted adolescents

Dovilė Butkienė, Sigita Girdzijauskienė, Gražina Gintilienė, Dalia Nasvytienė,

Kęstutis Dragūnevičius

dovile.butkiene@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Daugelio šalių praktikai ir mokslininkai susiduria su intelektualiai gabių vaikų atpažinimo problema – kaip užtikrinti, kad atrankos metu būtų kuo mažiau atrinkta vaikų, kurie išties nėra intelektualiai gabūs, ir liktų kuo mažiau nepastebėtų vaikų, kurie išties yra intelektualiai gabūs. Pirmasis žingsnis sprendžiant šią problemą yra praktinis, t. y. būtina tinkamai pasirinkti esamus arba sukurti naujus atrankos instrumentus, kurie tiksliai ir mažiausiomis sąnaudomis leistų atskirti intelektualiai gabų vaiką nuo kitų jo bendraamžių. Pasaulinėje praktikoje siekiant atpažinti potencialiai gabų vaiką dažnai naudojami neverbalinio vizualinio samprotavimo testai, pvz., Raveno Progresuojančios matricų testas (RPM; Raven ir kt.), Nuo kultūros nepriklausomas testas (CFT 20-R; Weiß) ir kt. Tačiau mokslininkai nesutaria, kiek yra pagrįstas vien tik neverbalinio vizualinio samprotavimo testų naudojimas potencialiai gabių vaikų atrankoje. Pristatomu tyrimu siekta įvertinti CFT 20-R galimybes atpažinti intelektualiai gabų vaiką. Tyrimo dalyvių imtį sudarė 290 12,5–16,5 metų amžiaus paauglių. Jų intelektiniai gebėjimai įvertinti dviem instrumentais: CFT 20-R ir Berlyno intelekto struktūros testu jaunuoliams (BIS-HB; Jäger ir

kt.). Pranešime pristatomi duomenų analizės rezultatai, atskleidžiantys CFT 20-R įverčių (Viso testo, 1 testo dalies, 2 testo dalies bei keturių subtestų: Eilučių, Klasifikacijų, Matricų, Topologijų) prognostinę vertę numatant tiek BIS-HB testo Bendrojo intelekto įvertį, tiek BIS-HB testu matuojamus operacijų (Samprotavimo, Apdorojimo greičio, Atminties, Kūrybiškumo) ir turinio (Verbalinių, Matematinų, Vizualinių) gebėjimus. Gautais rezultatais remiantis aptariamas neverbalinio vizualinio samprotavimo gebėjimų, matuojamų CFT 20-R, vaidmuo atpažįstant intelektualiai gabius paauglius.

IV-asis pranešimas

INTELEKTUALIAI GABIŲ PAAUGLIŲ PSICHIKOS SVEIKATA Mental health of gifted adolescent

Sigita Girdzijauskienė, Gražina Gintilienė, Dovilė Butkienė, Dalia Nasvytienė,

Kęstutis Dragūnevičius

sigita.girdzijauskiene@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Psichologai, mokytojai pastebi, kad intelektualiai gabūs vaikai iš kitų išsiskiria ne vien savo gebėjimais, bet jie dažnai mąsto ir elgiasi kiek kitaip nei jų bendraamžiai. Tai padalijo mokslininkus į dvi priešingas stovyklas, kai vieni teigia, jog gabūs vaikai turi daugiau psichikos sveikatos sunkumų (Freeman, 2005; Robinson, 2008; Gauck & Trommsdorff, 2009), o kiti didelius intelektualinius gebėjimus laiko apsauginiu veiksniumi (Coleman & Cross, 2000; Schuler, 2002; Lopez & Sotillo, 2009). Mūsų tyrimo tikslas įvertinti intelektualiai gabių paauglių internalių ir eksternalių sunkumų apraiškas. Tyrime dalyvavo 2110 5–8 klasių mokiniai, jų tėvai ir mokytojai. Gabių vaikų atrankai buvo naudojamas Nuo kultūros nepriklausomas testas (CFT 20-R, Weiß). Buvo atrinktos kelios skirtingu gabumų lygiu pasižyminčios grupės: atitinkantys 95 ir didesnę procentilį (n=70), 90–94 procentilį (n=124), 75–89 procentilį (n=359), ir nuo 25 iki 74 procentilio (n=1026). Siekiant išsiaiškinti gabių vaikų eksternalių, internalių sunkumų ir socialaus elgesio ypatumus mokytojai ir tėvai apie kiekvieną vaiką pildė Galių ir sunkumų klausimyną (R.Goodman). Tyrime buvo analizuojami keturių grupių eksternalių ir internalių sunkumų bei socialaus elgesio skirtumai, atsižvelgiant ne tik į vertintoją (tėvus ar mokytojus), bet ir į mokinių pasiekimų lygį. Mokytojų vertinimu, didesni vaiko intelektualiniai gebėjimai susiję su mažesniais patiriamais elgesio, hiperaktyvaus elgesio, emociniai sunkumais. Ši tendencija negalioja vertinant santykius su bendraamžiais – skirtingo gebėjimų lygmens paaugliai tarpusavyje nesiskiria. Tėvų vertinimu skiriasi dvi paauglių grupės: aukštesnių gebėjimų paaugliai turi mažiau eksternalių sunkumų nei vidutinių gebėjimų bendraamžiai, tačiau internaliais sunkumais visų gebėjimų paaugliai nesiskiria. Gauti rezultatai patvirtina poziciją, jog intelektualiniai gabumai gali būti vertinami kaip apsauginis veiksnys, padedantis vaikui

orientuotis aplinkoje bei prie jos prisitaikyti. Taip pat labai svarbu atkreipti dėmesį į skirtingą tėvų ir mokytojų vaikų psichikos sveikatos vertinimą: viena vertus, mokytojai mato ir gali palyginti konkretaus mokinio elgesį su jo bendraamžiais, ir todėl jo vertinimas tikslesnis, kita vertus, mokiniai gali nevienodai elgtis namuose ir mokykloje, o tėvai gali būti jautresni vaikų emocinių sunkumų apraiškoms.

**ILGALAIKĖS TRAUMINĖS VAIKYSTĖS PATIRTIES PASEKMĖS
 PAAUGLYSTĖJE: MINIMALIAS PRIEŽIŪROS PRIEMONES
 GAUNANČIŲ PAAUGLIŲ GRUPĖS ANALIZĖ**
**Consequences of long-term childhood traumatic experiences in
 adolescence: Analysis of adolescents assigned to minimal care means**

Rasa Barkauskienė
 rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt
Vilniaus universitetas

Lietuvoje paaugliai, kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės (toliau MPP), yra itin mažai pažinti. Viena iš šios grupės paauglių mokslinius tyrimus grindžiančių prieigų yra trauminės patirties kaip pagrindinio jų raidos trajektoriją žyminčio rizikos veiksnio modelis. Žinoma, kad trauminė patirtis vaikystėje, ypač jei ji ilgalaikė ir daugialypė, siejama su daugybe probleminio funkcionavimo aspektų paauglystėje. Žinant, kad didžioji MPP gaunančių grupės paauglių dalis yra iš socialinės rizikos šeimų arba globos namų, traumos teorinė prieiga tampa kertine siekiant suprasti šios grupės paauglių raidos pasekmes: probleminį elgesį, psichikos sveikatą, tarpasmeninį funkcionavimą ir gebėjimą suvokti save bei kitus, t. y., mentalizaciją. Šis simpoziumas skirtas (1) aptarti vaikystės trauminės patirties pasekmes paauglių raidai probleminio elgesio kontekste, (2) analizuoti paauglių, kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės, grupę jų trauminių patirčių bei psichosocialinio funkcionavimo ir mentalizacijos aspektais bei (3) išskirti metodologines problemas, susijusias su ilgalaikio traumavimo pasekmių paauglystėje vertinimu. Simpoziumo pranešimai parengti vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą (sutarties Nr. GER-004/2017).

I-asis pranešimas

**PAAUGLIŲ, KURIEMS SKIRTOS MINIMALIOS PRIEŽIŪROS
 PRIEMONĖS, TRAUMINĖS PATIRTIES IR GYVENIMO SITUACIJOS
 ANALIZĖ**

**Analysis of traumatic experiences and life situations in adolescents
 assigned to minimal care means**

Danguolė Čekuolienė, Asta Adler

danguole.cekuliene@fsf.vu.lt, astazb@gmail.com

Vilniaus universitetas

Vaikystės santykių traumas, patiriamos tarp vaiko ir prieraišumo asmens, prasideda anksti ir yra kompleksiškos, nes pasireiškia emociniu, fiziniu, seksualiniu smurtu bei nepriežiūra. Ilgalaikis šių traumų poveikis paauglio raidai itin daugialypis ir šiai dienai menkai ištirtas. Pranešime pristatomo tyrimo dalyviai – tai paaugliai (N=88), kuriems skirtos minimalios priežiūros priemonės (toliau MPP), apibūdinami kaip elgesio problemų turintys jaunuoliai, tačiau daug rečiau į jų sunkumus žvelgiama kaip į ilgalaikio ir kompleksinio traumavimo padarinius. Viena iš pasekmių – sunkumai mezgant ir palaikant artimą santykį, tad kontakto su tiriamaisiais ypatumai buvo vienas svarbių tyrimo iššūkių ir tuo pačiu informacijos šaltinių. Kitas šių paauglių tyrimo iššūkis – neigiamos patirties vaikystėje poveikis paauglio gebėjimui reflektuoti tiek emocinę, tiek trauminę patirtį. Tik 25% tyrimo dalyvių įvardijo trauminę patirtį. Todėl norėdami suprasti jų gyvenimo kelią ypatingą dėmesį skyrėme informacijai iš kitų šaltinių (mokytojų, socialinių pedagogų), kuri atskleidė, kad net 84,5% paauglių, kuriems skirtos MPP patyrė trauminių išgyvenimų. Jaunuoliai, patyrę kompleksines traumas, gali skirtis pagal tai, kiek jie geba analizuoti ir suvokti savo patirtį. Tai sukuria iššūkių ne tik atlikti tyrimą, tačiau iškelia ir metodologinių klausimų, kaip antai sunkumų analizuojant jų patirtį tradicinėmis psichometrinėmis metodikomis. Todėl šių paauglių trauminės patirties atskleidimui buvo pasitelkta kokybinė jų gyvenimo situacijų analizė, kurios rezultatai bei jų interpretacija bus pristatoma šiame pranešime. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-004/2017).

II-asis pranešimas

VAIKYSTĖS TRAUMINĖS PATIRTIES PASEKMĖS PAAUGLYSTĖJE: PALYGINAMOJI MINIMALIAS PRIEŽIŪROS PRIEMONES GAUNANČIŲ PAAUGLIŲ IR JŲ BENDRAAMŽIŲ PSICHOSOCIALINIO FUNKCIONAVIMO ANALIZĖ

Consequences of childhood traumatic experiences in adolescence: Comparison of psychosocial functioning between adolescents assigned to minimal care means and their peers

Rasa Barkauskienė

rasa.barkauskiene@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Žvelgiant į minimalias priežiūros priemones (toliau MPP) gaunančių paauglių psichosocialinį funkcionavimą kaip ilgalaikio traumavimo pasekmę remiamasi prielaida, kad trauma paveikia įvairias raidos sritis. Tad šiuo tyrimu siekiama palyginti MPP gaunančių paauglių ir jų bendraamžių psichosocialinį funkcionavimą keletu aspektų: socialumo ir santykių su bendraamžiais, probleminio elgesio bei psichikos sveikatos, taip pat jų trauminę patirtį analizuojant objektyviu (remiantis mokytojų pateikta informacija apie MPP gaunančių paauglių trauminę patirtį) bei subjektyviu (remiantis paauglio pateikta informacija apie savo vaikystės patirtis) lygmenimis. Tyrime dalyvavo 464 paaugliai (62,5 % vaikinų), jų amžius buvo 10 – 18 metų ($M = 14,0$, $SD = 1,4$), iš jų – 88 paaugliams buvo paskirtos MPP. Socialumui ir santykių su bendraamžiais įvertinimui taikytos Socialumo ir Problemų su bendraamžiais skalės (Galių ir sunkumų klausimynas; SDQ, Goodman, 2004; Socialinis ir sveikatos vertinimas; SAHA, Ruchkin, Schwab-Stone, & Vermeiren, 2004). Informaciją apie probleminį elgesį ir psichinę sveikatą pateikė patys paaugliai (Jaunuolio savęs vertinimo lapas; YSR 11/18, Achenbach ir Rescorla, 2001), o pedagogai apie MPP gaunančius paauglius pildė Galių ir sunkumų klausimyną (SDQ Mokytojo versija; Goodman, 2004). Palyginamosios grupių analizės rezultatai atskleidė, kad patys MPP gaunantys paaugliai suvokia save turint daugiau elgesio sunkumų ir nusikalstančių draugų. Pedagogų vertinimu, nuo 27 iki 62 proc. proc. MPP grupės paauglių turi stiprią elgesio ir/ar emocinių sutrikimų riziką. Nors ryšys tarp paauglių pateiktos informacijos apie trauminės vaikystės patirtis ir mokytojų pateiktos informacijos apie traumavimą MPP gaunančių grupėje yra stiprus ($r=0,58$, $p<0,001$), tolesnės analizės parodė, kad tie MPP gaunantys paaugliai, kurie nurodo savo trauminės patirtis vaikystėje ($N=21$; 24%) lyginant su nenurodančiu trauminio patyrimo MPP paauglių pogrupiu išsiskiria labiau išreikštomis potrauminio streso ir emocinėmis problemomis. Šie ir kiti rezultatai bus aptariami atsižvelgiant į galimą traumos įtaką savęs suvokimui ir su tuo

susijusius metodologinius iššūkius atliekant MPP gaunančių paauglių grupės psichologinių problemų ir socialinio funkcionavimo įvertinimus praktikoje. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-004/2017).

III-iasis pranešimas

MINIMALIAS PRIEŽIŪROS PRIEMONES GAUNANČIŲ PAAUGLIŲ MENTALIZACIJA

Mentalization in adolescens assigned to minimal care means

Lina Gervinskaitė-Paulaitienė

lina.gervinskaite@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Nors minimalias priežiūros priemonės (MPP) gaunantys paaugliai vis dar menkai pažinta grupė, tačiau nuosekliai sutariama, kad jie pasižymi vienokiu ar kitokiu probleminiu elgesiu. Dažnai skiriant MPP, fiksuojamas agresyvus elgesys, destruktivos ar sudėtingos sąveikos su kitais žmonėmis, jų nuosavybe. Gali būti, kad šios grupės paaugliai pasižymi ir prastesne mentalizacija, kuri iš dalies gali sietis su jų destruktviu elgesiu. Šio tyrimo tikslas – analizuoti minimalias priežiūros priemonės gaunančių paauglių mentalizaciją. Tyrime dalyvavo 464 paaugliai (62,5 % vaikų), jų amžius buvo 10–18 metų ($M = 14,0$, $SD = 1,4$), iš jų – 88 paaugliams buvo paskirtos MPP. Daugiadimensiam mentalizacijos gebėjimui vertinti naudoti keturi metodai, leidžiantys vertinti skirtingus mentalizacijos aspektus: Situacinės istorijos (Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2016), Emocijų įsisąmoninimo lygių skalė vaikams (Bajgar et al., 2005), Vidinių būsenų atpažinimo iš akių testas (Baron-Cohen et al., 2001), Reflektyviosios funkcijos skalė jaunuoliams (Sharp et al., 2009). Tyrimo rezultatai atskleidė, kad MPP grupės paaugliai prasčiau nurodo galimas kitų žmonių mintis ir emocijas aiškindami kito žmogaus elgesį, pasižymi prastesne reflektivia funkcija ir prasčiau atpažįsta pozityvias kito žmogaus vidines būsenas lyginant su MPP negaunančiais paaugliais. Analizuojant skirtingų mentalizacijos dėmenų sąsajas MPP grupėje gauta, kad tikslesnis kito žmogaus emocijų ir minčių supratimas aiškinant jo elgesį susijęs su geresne RF, aukštesnio lygio emocijų įsisąmoninimu ir tikslesniu vidinių būsenų atpažinimu iš akių. MPP grupėje merginos ir vaikinai skyrėsi tik kito žmogaus minčių paaiškinimo tikslumu. Pranešime taip pat bus aptariamos Emocijų įsisąmoninimo lygių skalės ir Situacinių istorijų turinio analizės metu išryškėjusios tendencijos. Atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad mentalizacijos stiprinimas gali būti viena iš intervencijų krypčių, dirbant su MPP paauglių grupe. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-004/2017).

DISKUSIJOS

LPS PSICHOLOGO PROFESINĖS ETIKOS KODEKSAS: IŠŠŪKIAI IR SPRENDIMAI

Viktorija Čepukienė
viktorija.cepukiene@vdu.lt
Vytauto Didžiojo universitetas

2017 metais Lietuvos psichologų kongrese vykusio LPS suvažiavimo metu patvirtintas atnaujintas LPS Psichologų profesinės etikos kodeksas. Šis Kodeksas apibrėžia psichologo profesinės etikos principus, gaires ir standartus, kurie galioja visiems LPS nariams ir gali tapti puikia profesinės etikos žinių baze, kuria vadovaujantis galima siekti labiau etiško elgesio profesiniame kontekste, tokiu būdu apsaugant klientus nuo galimos žalos bei stiprinant psichologų bendruomenės įvaizdį visuomenėje. Deja, skundų dėl psichologų profesinės etikos pažeidimų daugėja, klientai (visuomenė) jau remiasi naujuoju Kodeksu, formuluodami skundus, tuo tarpu psichologai neretai nelinkę juo remtis. Tad diskusija aktuali visiems psichologams, kurie savo praktikoje susiduria su etinėmis dilemomis ir būtų linkę ieškoti galimų sprendimų dar prieš jų atsiradimą.

Diskusijos tikslas – aptarti ir padiskutuoti su praktikuojančiais psichologais apie tai, kaip jie supranta ir mato dabartinį LPS Etikos kodeksą, jo naudą, tikslus, neaiškumus ir pan., bei pristatyti komiteto poziciją, kuo jis naudingas, ką duoda bendruomenei, visuomenei ir pan. Taip pat pasidalinti žiniomis apie dažniausiai pasitaikančių skundų psichologų profesine veikla pobūdį ir siejant su Kodeksu, diskutuoti, kaip tokiose situacijose psichologai galėtų elgtis, kaip spręsti etines dilemas, kad išvengtų tokių skundų.

Pastaba: diskusiją planuoja vesti visos Etikos komiteto narės, **Viktorija Čepukienė** (Vilniaus universitetas), **Ilona Laurinaitytė** (Vilniaus universitetas), **Rasa Barkauskienė** (Vilniaus universitetas), **Kristina Vrubliauskaitė** (Mykolo Romerio universitetas) ir **Renata Garckija** (Mykolo Romerio universitetas).

MEDICINOS PSICHOLOGO PROFESINĖS VEIKLOS TEISINIS REGLAMENTAVIMAS

Ieva Salialionė, Edita Žilienė

salialione@gmail.com

LPS Klinikinės ir sveikatos psichologijos komitetas

LR sveikatos apsaugos ministro 2017-09-29 d. įsakymu Nr. V-1124 medicinos psichologo praktika nuo 2018-01-01 d. įtraukta į asmens sveikatos priežiūros veiklos rūšių sąrašą. Šiuo metu LR sveikatos apsaugos ministerija rengia medicinos normą „Medicinos psichologas“, kurioje pagal LR sveikatos apsaugos ministro 2000-11-09 d. įsakymą Nr. 634 bus numatyta medicinos psichologo kompetencija žinoti sveikatos teisės pagrindus. LPS Klinikinės ir sveikatos psichologijos komitetas kviečia medicinos psichologus į diskusiją, kurioje jie galės sustiprinti šią savo kompetenciją.

LPS Klinikinės ir sveikatos psichologijos komitetas peržiūrėjo šiuo metu galiojančius teisės aktus, reglamentuojančius medicinos psichologo profesinę veiklą ir asmens sveikatos priežiūros organizavimo principus, ir parengė aktualių medicinos psichologams teisės aktų sąrašą, kurį paskelbė LPS tinklalapyje („Tik nariams“ skirtoje zonoje). Diskusijos metu bus aptartas šis sąrašas, kokia aktuali medicinos psichologų darbui informacija yra pateikta kiekviename iš tų aktų. Bus parodyta, kaip naudotis teisės aktų registru, ieškant naujų teisės aktų ar jau galiojančių teisės aktų atnaujinimų. Medicinos psichologai bus kviečiami išsakyti savo nuomonę apie šiuo metu teisės aktuose reglamentuotas medicinos psichologo paslaugas ir teikti savo pasiūlymus, kuriuos teisės aktus ir kaip konkrečiai būtų tikslinga keisti.

ORGANIZACINIO PSICHOLOGO VAIDMUO VAKAR, ŠIANDIEN, RYTOJ

Giedrė Genevičiūtė-Janonė

organizacine.psichologija@psichologusajunga.lt

LPS organizacinės psichologijos komitetas, Aleksandro Stulginskio universitetas

Nors organizaciniai psichologai Lietuvoje yra rengiami jau 20 metų, bet retoje organizacijoje galime pastebėti tokias pareigas einantį žmogų. Daugiau organizacinių psichologų aptinkame tarp išorinių konsultantų, o organizacijų viduje šie specialistai dažnai dirba personalo vadybininkais ar vadovais, žmogiškųjų išteklių specialistais ir kt.

Diskusijoje kviesime pasikalbėti apie tai, koks yra organizacinio psichologo vaidmuo, ar jis skiriasi nuo personalo vadybininko ar verslo konsultanto. O gal tai tik išsilavinimas,

suteikiantis naudingų žinių pastarosioms specialybėms? Taip pat ieškosime atsakymų, kokią vertę organizacinis psichologas gali kurti ar kuria organizacijai ir kaip šio specialisto vaidmuo keičiasi bėgant laikui. Be to, svarstysime, kokios organizacinio psichologo ateities perspektyvos ir ar jo nepakeis technologijos.

Pastaba: diskusijos bendraautorė – **Marija Miselytė** (LPS organizacinės psichologijos komitetas).

PSICHOLOGO VAIDMUO UŽTIKRINANT MOKINIŲ EMOCINIŲ SAUGUMĄ MOKYKLOJE

Alina Martinkutė-Vorobej

alina.martinkute@gmail.com

Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazija

Valstybėje vis daugiau dėmesio skiriama vaiko emocinio ir fizinio saugumo užtikrinimui: nuo 2017 m. vasario 14 d. uždraustos bet kokio fizinio smurto prieš vaikus formos; nuo 2017 m. rugsėjo 1 d. naujų teisės aktų dėka daugiau dėmesio skiriama vaiko emocinės savijautos gerinimui mokyklose; nuo 2018 m. liepos 1 d. įsigalios griežtesnės Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo nuostatos, kurios įpareigos kiekvieną su vaiku dirbantį specialistą atsakingai reaguoti į smurto prieš vaikus atvejus. Politinė valia aiški – garantuoti vaikams fizinį ir emocinį saugumą tiek namuose, tiek ugdymo įstaigose. Tuo pačiu kyla klausimas, kiek specialistai, konkrečiai, mokyklų psichologai, yra pasirengę įgyvendinti dokumentuose išdėstytas nuostatas; kiek jaučia palaikymą savo bendruomenėse įgyvendinti pagalbos vaikams teikimo rekomendacijas; kiek jaučiasi (ir kiek turi būti) atsakingi už reagavimą į (galimus) smurto atvejus; koks mokyklų psichologų vaidmuo įgyvendinant ilgalaikės kompleksinės pagalbos planą, skirtą krizėje atsidūrusiam vaikui. Naujų reikalavimų akivaizdoje mokyklų psichologai ne visada randa laiko ir galimybių reflektuoti savo patirtį, o, kaip žinia, struktūruotos diskusijos su kolegomis psichologais yra geras būdas saugiai aptarti iškylančius klausimus bei susipažinti su pasiteisinančiomis darbo praktikomis, kurios gali padėti efektyviai apsaugoti mokinius mokyklose nuo įvairių įtampų, patyčių, smurto bei sudaryti jiems saugias ugdymo(si) sąlygas.

Nuo 2017 m. mokyklose įsigaliojus naujiems reikalavimams, kaip efektyviai vykdyti smurto ir patyčių prevenciją bei intervenciją, mokyklų psichologai susidūrė su naujais iššūkiais bei klausimais: kaip pasikeitė psichologo atsakomybė, užtikrinant mokinių emocinę savijautą, ypač smurto mokykloje ar artimoje aplinkoje atvejais? Ar mokyklų psichologai yra pakankamai pasirengę apsaugoti vaiko teisę į saugią ugdymo(si) aplinką? Ar dokumentuose pakankamai aiškiai apibrėžtas psichologo vaidmuo ir kiek įstatyminė

bazė atspindi mokyklų psichologų realybę? Ar mokyklų psichologai patys jaučiasi saugiai, siekdami suderinti skirtingus bendruomenės narių interesus užtikrinant mokinio gerą savijautą mokykloje? Kiek psichologams sekasi bendradarbiauti su visomis suinteresuotomis pusėmis, siekiant mokinių emocinės gerovės? Atsakymai į šiuos klausimus gali sukelti papildomų klausimų, bet diskusija, dalinimasis patirtimi, savirefleksija bei kolegų atgalinis ryšys gali padėti įgauti daugiau pasitikėjimo ir drąsos įveikti kasdienes darbo su mokinių emocine gerove iššūkius.

Pastaba: diskusijos moderatorė – **Alina Martinkutė-Vorobej**, Vilniaus „Židinio“ suaugusiųjų gimnazijos psichologė, lektorė, LPS Edukacinės psichologijos komiteto narė, savipagalbos grupių ir kvalifikacijos kėlimo renginių mokytojams organizatorė, daugiau nei 10 metų dirbanti švietimo srityje su įvairiomis pažeidžiamomis grupėmis.

ŽODINIAI PRANEŠIMAI

KLINIKINĖ IR SVEIKATOS PSICHOLOGIJA

**LIGOS SUVOKIMAS KARDIOLOGINĖS REABILITACIJOS PRADŽIOJE
IR SU JUO SUSIJĘ VEIKSNIAI**

Illness perception in the beginning of cardiac rehabilitation and associated factors

Justė Lukoševičiūtė, Kastytis Šmigelskas

juste.lukoseviciute3@gmail.com

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Įvadas. Kraujotakos sistemos ligos – vienos pagrindinių mirties priežasčių visame pasaulyje, o mirčių skaičius nuo jų kasmet didėja. Keturi iš penkių mirties atvejų įvyksta dėl miokardo infarkto arba insulto (WHO, 2018). Siekiant suteikti tinkamą pagalbą pacientui, svarbu išsiaiškinti kaip jis suvokia ir jaučia savo ligą nuo pat ligos pradžios. Todėl šio tyrimo tikslas – įvertinti kaip kardiologinės rehabilitacijos pradžioje ligą suvokia ūmų koronarinį sindromą (ŪKS) patyrę pacientai, priklausomai nuo jų asmenybės bruožų, demografinių ir klinikinių rodiklių. Metodika. Tiriamieji – ŪKS patyrę pacientai, besigydantys Kulautuvos rehabilitacijos ligoninėje (n=195). Tiriamųjų amžiaus vidurkis 67,8±11,35 m., iš jų 67 proc. vyrai. Tyrimo metu vertintas ligos suvokimas (B-IPQ; Broadbent ir kt., 2006), asmenybės D tipas (DS14; Denollet, 2005), klinikiniai veiksniai (NYHA klasė, ligos pasikartojimas, gretutinės ligos). Duomenys analizuoti taikant logistinę regresinę analizę. Rezultatai. Asmenybės D tipas buvo susijęs ($p<0,05$) su ligos pasekmių (OR=2,11), supratimo (OR=2,40) ir emocinės reakcijos į ligą (OR=2,65) vertinimais. Vyresni pacientai ligą suvokė kaip ilgiau trukšiančią (OR=2,38), išreiškė mažesnę susirūpinimą (OR=0,51) ir menkesnę supratimą apie ligą (OR=3,36), o moterys labiau tikėjo gydymo veiksmingumu (OR=3,60) ($p<0,05$). Pacientams, patyrusiems ŪKS ne pirmą kartą, buvo būdingas ilgesnės ligos trukmės įsivaizdavimas (OR=3,76), didesnis tapatumas su liga (OR=1,93), tačiau aiškesnis ligos supratimas (OR=0,46). Silpnesnis NYHA funkcinis pajėgumas buvo susijęs su ilgesnės ligos trukmės suvokimu (OR=1,90) ir prastesniu ligos supratimu (OR=2,37), o gretutinių ligų turėjimas – su mažesne asmenine kontrole (OR=2,14) ($p<0,05$). Diskusija. Kardiologinių pacientų savijautą, išitraukimą į gydymą ir galimas ligos išėitis veikia psichosocialiniai ir klinikiniai veiksniai. Tiksliai identifikavus svarbiausius iš jų, galima palengvinti pacientų adaptaciją ir pagerinti gyvenimo kokybę (Pedersen ir kt., 2017). Išvados. Pacientų, patyrusių ŪKS, ligos suvokimą rehabilitacijos pradžioje veikia skirtingi veiksniai – tiek klinikiniai, tiek ir psichologiniai bei demografiniai ypatumai. Atsižvelgiant į tai, požiūris į pacientą turėtų būti holistinis, o geriausių rezultatų galima tikėtis bendradarbiaujant visai sveikatos priežiūros specialistų komandai.

KVAZIEKSPERIMENTAS: AR INDIVIDUALI PSICHOLOGINĖ PAGALBA NAUDINGA KARDIOLOGINĖJE REABILITACIJOJE BESIGYDANČIŲ PACIENTŲ SVEIKIMUI?

**Quasi experiment: Does individual psychological help is useful for
 patients' health in cardiac rehabilitation?**

**Raimonda Petrolienė^{1,2}, Liuda Šinkariova¹, Loreta Zajančauskaitė-Staskevičienė¹, Jurga
 Misiūnienė¹, Laura Alčiauskaitė¹**

raimonda.petroliene@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Abromiškių reabilitacijos ligoninė²

Įvadas. Pagrindinė išeminės širdies ligos (IŠL) pacientų pasyvumo priežastis koreguojant sveikatai nepalankų elgesį – motyvacijos trūkumas keistis (Rollnick, Miller, Butler, 2008). Norint pasiekti teigiamų pokyčių, reikėtų psichologiniais metodais stiprinti pacientų motyvaciją pokyčiams. Motyvavimo pokalbis (MP) vis plačiau taikomas sveikatos priežiūros srityje (Beckie et al., 2011; Lee et al., 2016; Ren et al., 2014; Zhu, Ho, Sit, He, 2014), tačiau jo nauda sergančiųjų IŠL reabilitacijoje beveik visai netyrinėta (Lee et al., 2016; Thompson et al., 2011). Tyrimo tikslas – iširti, ar MP, kaip individuali psichologinės pagalbos priemonė reabilitacijoje, yra naudingas sergančiųjų IŠL sveikimui. Metodika. Tyrimas atliktas pakartotinių matavimų sistemingosios atrankos būdu, tyrimo metodas – kvaziekspertas. Tiriamieji – 362 Abromiškių reabilitacijos ligoninės kardiologinio skyriaus pacientai (191 poveikio, 171 lyginamojoje grupėse). Su sveikata susijusio elgesio pokyčiai matuoti pasirengimo pokyčiams klausimynais (Prochaska, DiClemente, 1986), kuriuos tiriamieji pildė reabilitacijos pradžioje, pabaigoje ir praėjus trims mėnesiams po reabilitacijos. Poveikio grupei reabilitacijos metu buvo taikomos MP konsultacijos. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (Sutarties Nr. MIP-081/2014). Rezultatai. Blokuotųjų duomenų dispersinė analizė atskleidė, jog motyvaciją fizinio aktyvumo pokyčiams atspindinčios veiksmo stadijos vidurkiai statistiškai reikšmingai padidėjo nuo reabilitacijos pradžios iki pabaigos ir poveikio grupėje kitimas buvo didesnis nei lyginamojoje ($p=0,002$). Kitais dviem laikotarpiais kitimai tyrimo grupėse reikšmingai nesiskyrė ($p>0,05$). Analizė atskleidė, jog motyvaciją mitybos įpročių pokyčiams atspindinčios veiksmo stadijos vidurkiai statistiškai reikšmingai padidėjo nuo reabilitacijos pradžios iki pabaigos ir poveikio grupėje kitimas buvo didesnis nei lyginamojoje ($p=0,001$). Vidurkiai statistiškai reikšmingai padidėjo nuo reabilitacijos pradžios iki trijų mėnesių po reabilitacijos, tačiau kitimai tyrimo grupėse reikšmingai nesiskyrė nė vienu iš likusių laikotarpių. Išvados ir diskusija. Individuali psichologinė pagalba yra naudinga kardiologinėje reabilitacijoje besigydančių pacientų sveikimui, nes stiprina jų motyvaciją siekti sveikatai palankesnių fizinio aktyvumo ir mitybos įpročių reabilitacijos laikotarpiu. Kadangi praėjus trims mėnesiams po reabilitacijos statistiškai

reikšmingų skirtumų tarp poveikį gavusių ir negavusių pacientų motyvacijos nepavyko aptikti, lieka neaišku, kaip užtikrinti ilgalaikius sveikatai palankaus elgesio įpročius.

SUAUGUSIŲJŲ ALEKSITIMIŠKUMO BRUOŽŲ IR MIEGO HIGIENOS SĄSAJOS

The relationship between alexithymia traits and sleep hygiene in adults

Jurgita Černiauskiene, Aidas Perminas

jurgita.cerniauskiene@stud.vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Aleksitimija apibrėžiama kaip asmenybės konstruktas, pasižymintis sunkumais atpažįstant, apibūdinant ir išreiškiant jausmus, į išorę orientuotu mąstymu, ribota vaizduote (Taylor, Bagby, 2004). Aleksitimiškumas gali būti suprantamas kaip šių savybių didesnis ar mažesnis išreikštumas. Šis konstruktas siejamas su didesne įvairių somatinių ligų išsivystymo tikimybe (Dubey, Pandey, 2013), sveikatai nepalankiu elgesiu (Lumley, et. al., 2007). Miego higiena yra asmens elgesys, prisidedantis prie prastesnės miego kokybės (Bauermann, 2010). Tyrinėtos tik aleksitimiškumo sąsajos su pavieniais miego higienos komponentais: alkoholio, kofeino vartojimu (Lumley et. al., 2007; Lyvers, et. al., 2014). Tyrimo tikslas – nustatyti suaugusiųjų aleksitimiškumo bruožų ir miego higienos sąsajas. Metodika. Tyrime dalyvavo 234 suaugusieji, nuo 18 iki 72 m. amžiaus ($M = 38,10$, $SD = 13,34$), iš jų – 116 vyrų (49,6%) ir 118 moterų (50,4%). Naudoti instrumentai: Toronto Aleksitimijos skalė (TAS-20, Taylor, et. al., 1994), vertinanti tris bruožus (sunkumai apibūdinant jausmus, sunkumai identifikuojant jausmus, į išorę orientuotas mąstymas) $\alpha = 0,729 - 0,568$; Miego higienos klausimynas (SHI, Mastin, et. al., 2006), $\alpha = 0,774$; demografiniai rodikliai, subjektyvus sveikatos vertinimas ir miego kokybę gerinančių vaistų vartojimas vertinti atitinkamais klausimais. Rezultatai. Regresinė analizė atskleidė, kad kontroliuojant demografinius kintamuosius ir subjektyvų sveikatos vertinimą, prastesnę miego higieną prognozuoja labiau išreikšti sunkumai identifikuojant jausmus, o dažnesnį vaistų dėl blogo miego vartojimą prognozuoja didesnis sunkumų apibūdinant jausmus, sunkumų identifikuojant jausmus, į išorę orientuoto mąstymo išreikštumas. Diskusija. Emocijų identifikavimo sunkumai gali būti susiję su prastesniais streso įveikimo įgūdžiais, tokiais, kaip alkoholio, kofeino vartojimas, sveikatai nepalankūs maitinimosi įpročiai ir pan. (Lumley et. al., 2007; Lyvers, et. al., 2014). Tai patvirtina ir aleksitimiškumo sąsaja su miegą gerinančių medikamentų vartojimu (Lumley et. al., 2007). Išvados. Suaugusių žmonių didesnis aleksitimiškumo bruožo – sunkumų identifikuojant jausmus – išreikštumas yra susijęs su prastesne miego higiena, o didesnis aleksitimiškumo bruožų – sunkumų apibūdinant jausmus, sunkumų identifikuojant jausmus, į išorę orientuoto mąstymo – išreikštumas yra susijęs su dažnesniu vaistų dėl blogo miego vartojimu.

JUOKO TERAPIJOS EFEKTYVUMAS EMOCINEI BEI FIZINEI PACIENTŲ BŪKLEI ANKSTYVOS REABILITACIJOS LAIKOTARPIU

The effect of laughter therapy on physical and emotional health in patients during the early rehabilitation period

Ina Valeckienė^{1,2}, Aušra Būdvytė³

ina.valeckiene@gmail.com

Klaipėdos jūrininkų ligoninė¹, Klaipėdos valstybinė kolegija², Klaipėdos vaikų ligoninė³

Įvadas. Juoko terapija siejama su psichofiziologine nauda žmogaus organizmui ir yra taikoma tiek sveikiems, tiek sergantiems įvairiomis ligomis žmonėms kaip alternatyvi medicinos priemonė, turinti minimalias ekonomines sąnaudas. Tikslas: įvertinti juoko terapijos efektyvumą pacientų po galvos smegenų insulto ir ūmaus miokardo infarkto emocinei bei fizinei būklei ankstyvos reabilitacijos laikotarpiu. Metodai. Visiems tiriamiesiems reabilitacijos pradžioje ir pabaigoje buvo vertinama emocinė ir fizinė subjektyvi sveikata, surinkti demografiniai duomenys. Emocinė būklė vertinta HAD (angl. Hospital Anxiety and depression scale), GDS – 30 (angl. Yesavage Geriatric Depression Scale) ir L. Reeder (angl. Reeder Stress Assessment Scale) skalėmis. Fizinė būklė vertinta 10 balų skalėje. Eksperimentinės grupės tiriamieji dalyvavo juoko terapijos programoje, kurią sudarė „Juoko joga“ ir „Juokingi filmukai“. Šiai tiriamųjų grupei prieš ir po juoko terapijos intervencijos buvo matuojamas kraujo spaudimas, pulsas ir vertinama subjektyvi momentinė nuotaika. Tyrimo dalyviai ir eiga: Tyrimas buvo atliktas Klaipėdos jūrininkų ligoninėje Fizinės medicinos ir reabilitacijos skyriuje 2017 m. vasario – birželio mėnesiais. Tyrime dalyvavo 114 pacientų. Tiriamieji buvo suskirstyti į 2 grupes: eksperimentinę (N=55) ir kontrolinę (N=59). Rezultatai. Po juoko terapijos pacientams sumažėjo sistolinis ir diastolinis kraujo spaudimas bei pagerėjo momentinė nuotaika. Juoko terapija taip pat turėjo įtakos pacientų emocinei būklei: sumažėjo nerimo ir depresijos simptomai, streso lygis. Juoko terapijoje nedalyvavusių pacientų depresijos lygis reabilitacijos laikotarpiu nekito. Taip pat paaiškėjo, kad ilgesnė reabilitacijos trukmė padidino depresijos lygį tiems pacientams, kurie nedalyvavo juoko terapijoje. Be to, šis tyrimas parodė, kad juoko terapija gali reikšmingai pagerinti pacientų subjektyvų savo sveikatos vertinimą lyginant su kontroline grupe. Galima daryti išvadą, kad juoko terapija teigiamai paveikia pacientų emocinę ir fizinę būklę ankstyvosios reabilitacijos laikotarpiu. Diskusija. Sveikatos psichologai siekia užtikrinti kuo aukštesnę pacientų gyvenimo kokybę: mažinti nerimą, stresą, gerinti emocinę savijautą, didinti sąmoningumą, atsparumą, pasitikėjimą savimi. Juoko terapija – efektyvus būdas gerinti ne tik psichologinę, bet ir fizinę pacientų sveikatą.

PRIŠOPERACINIAI ŽODINĖS ATMINTIES SUNKUMAI SERGANT GALVOS SMEGENŲ MENINGIOMA IR JŲ VERTĖ PROGNOZUOJANT FUNKCINES NEUROCHIRURGINIO GYDYMO IŠEITIS SUBJEKTYVIŲ IR OBJEKTYVIŲ SVEIKATOS RODIKLIŲ KONTEKSTE

Preoperative verbal memory performance in meningioma patients and its value predicting functional outcomes after neurosurgical treatment in the context of other subjective and objective health related variables

Aistė Pranckevičienė¹, Vytautas Jurkuvėnas², Adomas Bunevičius¹

aiste.pranckeviciene@lsmuni.lt

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas¹, Vilniaus universitetas²

Problema. Meningiomas yra gerybiniai galvos smegenų navikai, kurie tradiciškai neurochirurgijoje siejami su geromis gydymo išėjimais. Visgi naujausi tyrimai rodo, kad meningiomomis sergantys pacientai, nepaisant santykinai geros bendros fizinės savijautos, gali patirti žymių kognityvinių ir emocinių sunkumų. Šių sunkumų reikšmė tolesniam sveikimui ir gydymo išėjimams yra mažai tyrinėta. Tyrimo tikslas – nustatyti meningioma sergančiųjų žodinės atminties rodiklius prieš neurochirurginį naviko šalinimą ir įvertinti atminties rodiklių informatyvumą prognozuojant funkcines pooperacines gydymo išėjis. Metodai. Tyrime dalyvavo 93 galvos smegenų meningioma sergantys pacientai, besigydantys LSMUL Kauno klinikų Neurochirurgijos klinikoje ir laukiantys naviko šalinimo operacijos. Atminties rodikliai vertininti 2-3 dienos iki operacijos Hopkinso žodinės atminties testu (HVLt-R). Subjektyvi sveikata ir nusiskundimai vertinti gyvenimo kokybės klausimynais EORTC QLQ-30 ir QLQ-BN. Operacinio gydymo išėjis vertino gydytojas neurochirurgas pacientų išrašymo metu Glasgow išėčių skale (GIS). Kontrolinę grupę sudarė 95 tiriamieji, atrinkti iš bendrosios populiacijos, taip, kad atitiktų meningiomomis sergančiųjų grupę pagal amžių, lytį ir išsilavinimą. Rezultatai. Porinis palyginimas taikant Mann-Whitney testą parodė, kad meningioma sergantieji prieš operaciją pasižymėjo reikšmingai blogesniais darbinės atminties rodikliais, blogesniu žodinės informacijos atgaminimu po pertraukos bei blogesniu jos atpažinimu nei kontrolinės grupės tiriamieji. MANOVA analizė parodė, kad meningiomas lokalizacija galvos smegenų skiltyse ir piktybiškumo laipsnis nebuvo susiję su atminties rodikliais. Tačiau pacientai, kurių meningiomas buvo kairiajame galvos smegenų pusrutulyje blogiau atgaminimo informaciją po pertraukos ir dažniau klydo atgamindami, nei pacientai, kurių navikais buvo dešiniajame smegenų pusrutulyje, tačiau nesiskyrė nuo pacientų, kurių meningiomas buvo abipusės. Logistinė analizė parodė, kad paciento funkcines gydymo išėjis išrašymo metu prognozavo naviko pusė, subjektyvus bendras sveikatos vertinimas ir HVLt-R suminis mokymosi rodiklis. Išvados. HVLt-R suminis mokymosi rodiklis buvo susijęs su didesne blogesnių pooperacinių išėčių rizika

nepriklausomai nuo kitų klinikinių ir gyvenimo kokybės veiksnių. Šis rezultatas rodo, kad kognityviniai sunkumai turi papildomą prognostinę reikšmę numatant net ir trumpalaikes operacinio gydymo išėtis.

JAV IR LIETUVIŲ PSICHOLOGŲ IR SOCIALINIŲ DARBUOTOJŲ BEI ŠIAS SPECIALYBES STUDIJUOJANČIŲ STUDENTŲ POŽIŪRIO Į PSICHIKOS LIGA SERGANČIUS ASMENIS Palyginimas *Comparison of attitudes towards mentally ill in Lithuanian and US psychology and social work professionals and students*

**Aistė Pranckevičienė^{1,2}, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė², Rasa Markšaitytė², Aukse
Endriulaitienė², Douglas R. Tillman³, David Hof³**

aiste.pranckeviciene@lsmuni.lt

*Lietuvos sveikatos mokslų universitetas¹, Vytauto Didžiojo universitetas², University of Nebraska
at Kearney, JAV³*

Problema. Tyrimų, kuriuose būtų lyginami požiūrio į psichikos ligas skirtumai įvairiose kultūrose nėra daug, visgi pavienės studijos rodo, jog kultūra yra susijusi į įvairių stigmatizuojančių nuostatų paplitimu. Lietuva užsienio šalių kontekste išsiskiria ypatingai neigiamu požiūriu į psichikos liga sergančius asmenis. Mažai žinoma, kiek kultūrinės nuostatos veikia psichikos sveikatos priežiūros specialistų nuostatas. Šiuo tyrimu buvo siekiama palyginti Lietuvos ir JAV psichikos sveikatos priežiūros specialistų (psichologų, socialinių darbuotojų, konsultantų) ir šias specialybes studijuojančių studentų požiūrį į psichikos liga sergančius asmenis. Metodika. Tyrime dalyvavo 391 sveikatos priežiūros specialistai (234 LT ir 96 JAV) ir 947 studentai (712 LT, 295 JAV). Tyrimo dalyviai atsakė į tyrimo klausimus, apimančius skirtingus psichikos ligos stigmą aspektus: socialinį atsiribojimą, bendraujant su sergančiais kylančias emocijas, kognityvinius įsitikinimus apie ligos kontrolę, pastovumą ir priežastis, požiūrį į sergančiųjų socialinę integraciją bei gėdą pačiam kreiptis psichologinės pagalbos. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad lietuviai, tiek specialistai, tiek studentai, pasižymėjo stipriau stigmatizuojančiomis nuostatomis: didesniu poreikiu atsiriboti nuo psichikos liga sergančių asmenų, stipresnėmis emocinėmis reakcijomis, mažesniu pritarimu sergančiųjų integracijai į bendruomenę bei polinkiu atsakomybę už ligą priskirti pačiam sergančiajam. Psichikos sveikatos specialistams lietuviams buvo būdingas silpnesnis tikėjimas asmens galimybe savo ligą kontroliuoti. Tačiau JAV studentams buvo būdinga didesnė stigma patiems kreiptis pagalbos. Išvados. Lietuvos socialinio darbo ir psichologijos specialistams bei studentams yra labiau būdingas stigmatizuojantis požiūris į psichikos liga sergančius asmenis nei jų kolegoms JAV, nors JAV studentai pasižymi stipresne internalizuota psichikos ligos stigma. Šie rezultatai patvirtina, kad šalies kultūra, per pabrėžiamas vertybes, formuojamus stereotipus bei socializacijos specifiką turi reikšmingos įtakos tos

šalies dirbančių bei besimokančių asmenų stigmatizuojančiam požiūriui sergančiųjų atžvilgiu.

KRITINIŲ ĮVYKIŲ PATYRIMAS GYDYTOJO DARBE: KOKYBINIS PSICHOLOGINIS POŽIŪRIS

Experience of critical events at the physician's work: Qualitative psychological approach

Žydrūnė Kaklauskaitė, Dalia Antinienė

zyka1130@gmail.com

Lietuvos sveikatos mokslų universitetas

Savo darbe gydytojai neretai susiduria su kritiniais įvykiais. Dažniausiai medikų apibūdinami kritiniai įvykiai yra susiję su klaidomis, komplikacijomis (Cohen, Leykin, Golan-Hadari, Lahad, 2017), jaunų žmonių arba vaikų mirtimis, savižudybėmis bei susidūrimais su irstančiais kūnais (Van der Ploeg, Kleber, Dorresteijn, 2003). Minėti tyrimai atskleidžia, kad trys ketvirtadaliai medikų per paskutinius penkerius darbo metus yra patyrę daugiau nei vieną kritinį įvykį. Nustatyta, kad gydytojai, kurie negeba atpažinti, apibūdinti bei suvaldyti savo neigiamų emocijų kritinio įvykio metu, yra labiau linkę jausti emocinį išsekimą bei atsiribojimą ir jaučia mažiau pasitenkinimo savo darbo pasiekimais (Gleichgerrcht, Decety, 2013). Tikslas – atskleisti gydytojų kritinių įvykių patyrimą. Dalyviai – penki praktikuojantys gydytojai (du anesteziologai-reanimatologai, chirurgas-traumatologas, terapeutas ir neurochirurgas), kurių darbo stažas ne mažesnis nei 5 metai. Duomenys buvo renkami naudojant pusiau struktūruotą interviu, apdorojami taikant indukcinę V. Braun ir V. Clarke (2006) teminę analizę. Atliekant teminę analizę iškilo trys pagrindinės temos: gydytojo darbo patyrimas; darbo su emocijomis po kritinio įvykio technikos; kritinių įvykių pasekmės asmeniniame gyvenime. Visi tyrime dalyvavę gydytojai išskyrė savo darbe susiduriantys su sudėtingomis patirtimis ir kritinio įvykio metu išgyvenantys neigiamas emocijas. Medikai atskleidė atsakomybės prisiėmimą paciento mirties momentu ir profesinio perdegimo pavojų, kuris iškyla dėl pernelyg didelio darbo krūvio. Pokalbių su tyrimo dalyviais metu išryškėjo jų darbo su emocijomis, patiriamomis kritinių įvykių metu, būdai. Kaip darbo su jomis technikas gydytojai įvardijo komunikaciją su kolegomis, fizinę veiklą, poilsį bei miegą, humoro naudojimą bei ruminavimą apie kritinę patirtį. Itin išryškėjo medikų pasakojimuose potėmė apie vengimą dirbti su kylančiomis emocijomis. Visi kokybiniame tyrime dalyvavę medikai pažymėjo, kad jaučia kritinių įvykių pasekmes savo asmeniniame gyvenime. Šis aspektas pasižymi apribotu emociniu kontaktu su artimaisiais ar kitais savo aplinkos žmonėmis ir požiūrio į mirtį pokyčiu. Tad galima teigti, kad gydytojai, patirdami kritinius įvykius, susiduria su neigiamomis emocijomis, su kuriomis dirbti neretai vengia. Taip pat kritiniai įvykiai skatina medikų emocinį šaltumą ir uždaramą artimųjų atžvilgiu.

**STEP TĖVYSTĖS ĮGŪDŽIŲ LAVINIMO PROGRAMA I TIPO CUKRINIŲ
DIABETU SERGANČIŲ VAIKŲ TĖVAMS – GALIMYBĖ PER NAUJĄ
ATRASTI MOTINYSTĖS IR TĖVYSTĖS DŽIAUGSMĄ**
**STEP parenting skills training program for parents of children with I type
diabetes – the opportunity to discover the joy of maternity and paternity
through the new one**

Jolanta Žilinskienė^{1,2}, Jolita Jonynienė^{2,3}

zilinskiene.jolanta@gmail.com, jolanta.zilinskiene@lsmuni.lt

*VšĮ Ligos paliestųjų psichologinės pagalbos centras¹, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas²,
Pozityvaus auklėjimo konsultantų asociacija³*

I tipo cukrinis diabetas (toliau CD) negrįžtamai pakeičia vaiko ir jo tėvų gyvenimą, todėl neretai yra įvardijamas ne kaip lėtinė liga, o priverstinis gyvenimo būdas. Siekiant išvengti ligos komplikacijų ateityje būtina laikytis nuolatinio pakankamai sudėtingo sveikatos priežiūros režimo, (Silverstein ir kt. 2005). Būtent tėvai yra atsakingi už vaikų gebėjimą kontroliuoti savo ligą bei būtinų procedūrų atlikimą ir jų efektyvumą. Dėl ligos kontrolės sudėtingumo ir didžiulės atsakomybės CD, sergančių vaikų tėvai patiria nerimą, baimę, nežinomybės jausmą, auklėjimo stresą. Tai neigiamai veikia jų ir vaiko tarpusavio santykius, skatina specifinį dėl diabeto kylantį konfliktą, kuris dažniausiai atsiranda dėl nesugebėjimo sutarti dėl ligos valdymo užduočių; todėl vaikai ir paaugliai prasčiau laikosi režimo, prastėja jų sveikata (Lewin ir kt., 2006). Diabetas dažnai yra įvardijamas kaip „šeimos liga“, nes šeimos narių tarpusavio sąveika, bendravimo, auklėjimo stilius, tėvų atsakomybės jausmas ir vaidmenų pasiskirstymas prisideda prie šios ligos valdymo (Anderson ir kt., 1997). 2017m. rudenį bendradarbiaujant VšĮ Ligos paliestųjų psichologinės pagalbos centrui su LSMU Sveikatos psichologijos katedra ir Pozityvaus auklėjimo konsultantų asociacija buvo įgyvendintas projektas „Pozityvios tėvystės įgūdžių lavinimo grupės cukriniu diabetu sergančių vaikų tėvams įvairiuose Lietuvos miestuose“, kurį rėmė LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. Projekto tikslas – gerinti I tipo diabetu sergančių vaikų ir tėvų tarpusavio santykius bei mokslškai pagrįsti šios programos efektyvumą, padedant įveikti su šia liga kylantiems auklėjimo sunkumams įveikti. Atsižvelgiant į cukrinio diabeto keliamus auklėjimo sunkumus pritaikyta STEP tėvystės įgūdžių programa. Šio projekto metu didžiuosiuose Lietuvos miestuose pravestos aštuonios STEP tėvystės įgūdžių lavinimo grupės. Pranešime apžvelgiami šio projekto iššūkiai ir galimybės bei dalinamasi gerąja patirtimi siekiant priartinti psichologinę pagalbą lėtinėmis ligomis sergantiems vaikams ir jų tėvams.

**PSICHOLOGINIŲ ELGESIO VEIKSNIŲ SAŠAJOS SU VIDUTINIO
 AMŽIAUS VYRŲ MIRTIMI ILGALAIKĖJE SVEIKATOS TYRIMŲ
 PROGRAMOJE 1976–2014**

**Relationship of psychological – behavioural risk factors with mortality of
 middle aged men in long term health study**

Antanas Goštautas¹, Abdonas Tamošiūnas²

antanas.gostautas@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas²

Psichologiniai – elgesio veiksniai sveikatos ir ligų kontekste Lietuvoje pradėti tyrinėti PSO vadovaujamosiose programose nuo 1970 metų, tuometiniame Kardiologijos institute. Tyrimų metodologija ir rezultatai plačiai aprašyti mokslo straipsniuose iki 1995 metų. Tai 1998 m. tapo pamatu sveikatos psichologijos magistro studijų programos inicijavimui Vytauto Didžiojo Universitete. Šiame pranešime pateikiami dalies psichologinių tyrimų duomenys susietai su ilgalaikiu programos dalyvių mirties registru iki 2014 metų. Metodika. Daugialypiai tyrimai atlikti lėtinių ligų profilaktikos programos kontekste medicinos psichologijos laboratorijoje 1976 m. PSO aprobuotais metodais nustatyti psichologiniai 40-49 m. amžiaus vyrų ypatumai pagal savo vertinamą sveikatą, elgesio tipą, prisitaikymo lygį bei gyvenimo stiliaus rodiklius. Siekiant nustatyti galimą ilgalaikę šių rodiklių įtaką mirčiai, atlikome naujus skaičiavimus 1231 išgyvenusių ir 2228 numirusių vyrų iki 2014 metų. Respondentų grupės buvo sudarytos pagal mirčių registro duomenis ir TLK-10 mirties kodus. Duomenys analizuoti pagal Kaplan-Meier išgyvenimo kreivės ir Cox regresijos modelį. Rezultatai. Numatomąją vertę bendrajam mirtingumui turėjo savo įvertintos sveikatos, emocinės įtampos, psichologinio prisitaikymo ir gyvenimo stiliaus rodikliai, nepriklausomai nuo somatinių rizikos faktorių. Nenustatėme elgesio tipo A (T.A.B.P.) ryšio nei su bendru mirtingumu nei su mirtimis dėl atskirų priežasčių. Apibendrinimas. Ilgalaikio vidutinio amžiaus vyrų stebėjimo duomenys patvirtino, jog pastoviai, viso asmens gyvenimo laikotarpiu veikiantys apsunkinto psichologinio prisitaikymo veiksniai, emocinė įtampa ir sveikatai nepalankus gyvenimo stilius gali sustiprinti ir pagreitinti gyvybę palaikančių procesų senėjimą ir paskatinti nesavalaikę mirtį. Šių dėsningumų žinojimas gali būti svarbus sveikatos psichologams dalyvaujantiems profilaktinėse sveikatos stiprinimo ir palaikymo programose.

POTRAUMINIO STRESO SUTRIKIMAS LIETUVOS POPULIACIJOJE: TRAUMINIAI ĮVYKIAI, SIMPTOMAI IR SUNKUMŲ ĮVEIKOS STRATEGIJOS

Posttraumatic stress disorder in the Lithuanian population: Traumatic events, symptoms and coping strategies

Eglė Mažulytė-Rašytinė, Miglė Pučkutė, Danutė Gailienė

egle.mazulyte@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Įvadas. Nors potrauminio streso sutrikimas (PTSS) galėtų būti laikomas mažiau stigmatizuojančiu nei kiti psichikos sutrikimai dėl aiškios išorinės priežasties, tačiau didelė dalis žmonių nesiryžta kreiptis pagalbos ir stengiasi su patiriamais simptomais susidoroti patys. Sveikatos priežiūros paslaugų panaudojimo duomenimis, Lietuvos psichikos sveikatos sistema identifikuoja tik 1% galimų PTSS atvejų (Kazlauskas ir kt., 2017). Šiuo tyrimu siekta įvertinti Lietuvos gyventojų trauminės patirtis, PTSS simptomus ir naudojamas sunkumų įveikos strategijas bendrosios populiacijos imtyje. Metodika. Tyrimo imtis sudaryta remiantis Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis ir atitinka Lietuvos populiacijos sudėtį pagal amžių, lytį, gyvenamąją vietovę ir išsilavinimą. Tyrime dalyvavo 1000 asmenų nuo 18 iki 80 m. ($M = 45,27$; $SD = 16,73$), iš jų 46% vyrų ir 54% moterų. Buvo naudojami šie tyrimo instrumentai: Gyvenimo įvykių klausimynas LEC (Gray ir kt., 2004), Traumos simptomų klausimynas TSQ (Brewin ir kt., 2002), klausimai apie naudojamus sunkumų įveikos būdus (antidepresantų, raminamųjų ar migdomųjų vaistų vartojimą, kreipimąsi į psichikos sveikatos specialistus, alkoholio vartojimą, mintis apie savižudybę ir kt.). Tyrimas finansuotas Europos socialinio fondo lėšomis pagal visuotinės dotacijos priemonę (VP1-3.1-ŠMM-07-K-02-023). Rezultatai. Didžioji dalis (94%) tyrimo dalyvių patyrė bent vieną potencialiai traumuojančią įvykį per savo gyvenimą, o 7% visos tyrimo imties turėjo kliniškai reikšmingų PTSS simptomų pastarųjų dvejų savaičių laikotarpiu. Dauguma asmenų, turinčių kliniškai reikšmingų PTSS simptomų, nesikreipė į psichikos sveikatos specialistus (71%), nors daugelis jų vartojo antidepresantus, raminamuosius ar migdomuosius vaistus (57%). Jie taip pat buvo linkę su sunkumais susidoroti patys be kitų pagalbos (63%), pasitelkti alkoholį kaip sunkių minčių ar jausmų sumažinimo priemonę (43%), svarstė apie savižudybę (28%). Asmenų, turinčių kliniškai išreikštus PTSS simptomus, kreipimasis į psichikos sveikatos specialistus, vaistų vartojimas bei galvojimas apie savižudybę buvo statistiškai reikšmingai dažnesnis nei Lietuvos gyventojų neturinčių PTSS simptomų. Išvados. Šis tyrimas parodo PTSS simptomų atpažinimo bei aktyvios psichikos sveikatos specialistų pagalbos siūlymo svarbą Lietuvoje.

SUAUGUSIŲJŲ ADAPTACIJOS SUTRIKIMAS: VAIKYSTĖS TRAUMŲ MODERUOJANTIS EFEKTAS **Adult adjustment disorder: A moderating effect of childhood abuse**

Paulina Želviene, Evaldas Kazlauskas

p.zelviene@gmail.com

Vilniaus universitetas, Psichotraumatologijos centras

Įvadas. Adaptacijos sutrikimas yra vienas iš dažniausiai diagnozuojamų psichikos sveikatos sutrikimų, tačiau mokslinių studijų, kurios nagrinėtų šio sutrikimo ypatumus nėra daug. Adaptacijos sutrikimo tyrimų aktualumas dar labiau išryškėjo pasiūlius naują šio sutrikimo sampratą Tarptautinėje ligų klasifikacijoje (TLK-11). Tyrimo tikslas buvo atlikti vaikystės traumų sąsajų su adaptacijos sunkumais suaugus analize. Metodika. Tyrime dalyvavo 831 suaugusių asmenų (57,9 proc. moterų) nuo 18 iki 89 metų amžiaus ($M = 39,84$, $SD = 17,83$). Vaikystės trauminė patirtis buvo įvertinta naudojant Trumpą traumos klausimyną (BTQ). Adaptacijos sutrikimo sunkumai buvo įvertinti naudojant adaptacijos sutrikimo naujo modelio skalę (ADNM-20). Rezultatai. Tyrimo rezultatai atskleidė didesnius adaptacijos sunkumus patyrusių smurtą vaikystėje asmenų grupėje. Asmenys šioje grupėje turėjo daugiau TLK-11 adaptacijos sutrikimo prisitaikymo sunkumų simptomų, tačiau neturėjo daugiau adaptacijos sutrikimo įkyrių minčių simptomų. Apibendrinimas ir išvados. Atliktas tyrimas patvirtina, kad vaikystėje patirtos traumos padidina asmens pažeidžiamumą adaptacijos sunkumams suaugus. Reikalingi tolesni tyrimai raidos psichologijos kontekste apie traumų poveikį asmens adaptacijai įvairiose amžiaus grupėse. Mokslinis tyrimas finansuotas/finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis pagal priemonę Nr. 09.3.3-LMT-K-712-02-0096 „Mokslininkų, kitų tyrėjų, studentų mokslinės kompetencijos ugdymas per praktinę mokslinę veiklą“.

GEDULAS PO SAVIŽUDYBĖS: PROGNOSTINIAI PROFESIONALIOS PSICHOLOGINĖS PAGALBOS SIEKIMO VEIKSNIAI

Suicide bereavement: Prognostic factors of seeking professional psychological help

Odeta Geleželytė, Danutė Gailienė, Eglė Mažulytė-Rašytinė, Jolanta Latakienė, Jurgita Rimkevičienė, Paulius Skruibis

odeta.gelezelyte@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Įvadas. Gedintieji po savižudybės dėl netekties patiria įvairių psichosocialinių sunkumų, dėl to jiems gali būti reikalinga profesionalų pagalba. Būtent dėl savižudybės artimojo netekusiems asmenims labiau būdingi tam tikri gedulo ypatumai, tokie kaip patiriama stigmatizacija, dėl netekties jaučiama kaltė ir gėda (Pitman, Osborn, Rantell, & King, 2016). Keliamos prielaidos, kad šie gedėjimo aspektai gali tapti reikšmingomis kliūtimis siekti reikiamos specialistų pagalbos (Dyregrov, 2011; Drapeau, Cerel, & Moore, 2015). Pastebimas mokslinės literatūros, kurioje būtų analizuojama šių veiksnių svarba vertinant, ar asmuo kreipsis profesionalų pagalbos po artimojo savižudybės, trūkumas. Metodika. Tyrime dalyvavo 61 dėl savižudybės artimojo netekęs asmuo (47 moterys), amžiaus vidurkis 36 m. (nuo 19 iki 66 m., $SD=14,06$), laikas po netekties nuo 5 iki 24 mėn. ($M=11,53$, $SD=4,94$). 30 tyrimo dalyvių įvardino kreipėsi į psichikos sveikatos specialistus (psichologus, gyd. psichiatrus) (PS) arba/ir lankę savitarpio pagalbos grupes gedintiesiems po savižudybės. Naudojami instrumentai: Gedulo patyrimo klausimyno (GEQ; Barrett & Scott, 1989) Gėdos, Kaltės ir Stigmatizacijos skalės; Įveikos strategijų klausimyno COPE trumpoji versija (Brief COPE; Carver, 1997); Nuostatų profesionalios psichologinės pagalbos siekimo atžvilgiu skalės trumpoji forma (ATSPPH-SF; Fischer & Farina, 1995), autorių parengti klausimai apie profesionalios pagalbos siekimą. Rezultatai. Pritaikius logistinę regresiją (tikslių spėjimų procentas 72,1, $\chi^2=23,93$, $df=5$, $p<0,01$, $R^2=0,433$) atsiskleidė, kad tai, ar žmogus dėl savijautos po artimojo savižudybės kreipėsi pagalbos į PS specialistus arba/ir dalyvavo savitarpio pagalbos grupėse gedintiesiems, leido prognozuoti teigiamesnę nuostata psichologinės pagalbos siekimo atžvilgiu ($\beta=0,84$; $p<0,01$) ir savęs kaltinimo, kaip įveikos strategijos, naudojimo dažnumas ($\beta=0,47$; $p<0,05$). Kiti vertinti kintamieji (dėl netekties jaučiama kaltė, gėda, stigmatizacija, kitos naudojamos įveikos strategijos) prognostinės reikšmės neturėjo. Išvados. Rezultatai leidžia kelti prielaidas, kad, priešingai nei tikėtasi, sprendimui siekti profesionalios psichologinės pagalbos po artimojo savižudybės svarbesnės nuostatos psichologinės pagalbos siekimo atžvilgiu ir gedinčiojo asmenybės ypatumai, o ne būtent su gedulu po savižudybės susiję aspektai. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-113).

PAGALBOS PO BANDYMO NUSIŽUDYTI VEIKSMINGUMO PATYRIMAS: PRADINĖS ĮŽVALGOS

Experience of an attempted suicide healthcare effectiveness: Preliminary findings

Jolanta Latakiienė, Greta Mastauskaitė, Odeta Geleželytė, Eglė Mažulytė-Rašytinė,
Jurgita Rimkevičienė, Paulius Skruibis

jolanta.latakiene@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Įvadas. Suicidologijoje gerai žinoma, kad bandžiusių nusižudyti vėlesnės mirties dėl savižudybės rizika yra didesnė (Cedereke & Öjehagen, 2004; Crandall et al., 2006; Karasouli et al., 2015). Nors taikomos įvairios pagalbos po bandymo nusižudyti intervencijos, tačiau empirinių duomenų apie jų veiksmingumą vis dar stokojama (O'Neil et al., 2012; Mann et al., 2005). Galiausiai dauguma šių tyrimų atliekama šalyse su sąlyginai žemais savižudybių rodikliais bei pakankamai išvystyta pagalbos sistema, dėl ko šių intervencijų sėkmingam pritaikymui Lietuvos kontekste reikalingi papildomi tyrimai. Pranešimo tikslas – atskleisti pradines tyrimo įžvalgas apie bandžiusio nusižudyti asmens pagalbos poreikius bei gaunamos pagalbos veiksmingumo patyrimą. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-113). Metodika. Atlikti pusiau struktūruoti interviu su 5 asmenimis po bandymo nusižudyti. Keturios tyrimo dalyvės moterys ir vienas vyras, vidutinis amžius 26,4 metai (std=4,4). Visi tyrimo dalyviai dalyvavo specializuotoje pagalbos po mėginimo nusižudyti programoje ASSIP (angl. Attempted Suicide Short Intervention Program). Duomenims analizuoti taikyta teminė analizė pagal Boyatzis (1998). Rezultatai. Atskleisdami pagalbos poveikį tyrimo dalyviai pabrėžė, jog ji išgelbėjo gyvybę, padėjo išvengti dar vieno mėginimo nusižudyti bei leido aiškiau suprasti savo sunkumus. Tai iliustruoja subjektyviai suvokiama gautos pagalbos veiksmingumą. Tyrimo dalyviai akcentavo profesionalaus, saugaus santykio su įvairiais specialistais naudą – kompetetingumą, nuoširdumą ir dėmesingumą, taip pat fizinių ligoninės sąlygų svarbą. Nepagarbaus santykio ir pernelyg griežtų gydymo būdų kenksmingumas atsiskleidė vertinimais, jog gulėjimas psichiatrinėje ligoninėje nepadėjo, baime tęsti gydymą. Tai patvirtina, jog patiriamas santykis daro įtaką tam, kaip pagalba bus priimama. Vaistų veiksmingumas bei pagalbos po ligoninės poreikiai buvo nevienareikšmiški. Savižudybėms specifinės psichologinės pagalbos veiksmingumo elementais tyrimo dalyviai laiko: kelių psichologinės pagalbos būdų derinimą, konkretumą, atmintines bei krizės ženklų pastebėjimą. Pagalbos veiksmingumą didintų jos savalaikiškumas – pagalba iki atsirandant mintims apie savižudybę bei dažnesnės, ilgesnės konsultacijos su specialistais. Išvados. Tyrimo rezultatai atskleidžia pagarbaus santykio su pacientu iš įvairių pagalbą teikiančių specialistų svarbą bei specializuotų psichologinių intervencijų po bandymo nusižudyti naudą.

TEISĖS PSICHOLOGIJA

**7–9 METŲ VAIKŲ POŽIŪRIS Į MOKESČIŲ MOKĖJIMĄ IR
MOKĖTOJUS**

Attitude of 7–9 years' children towards tax-paying and taxpayers

Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė, Vita Mikuličiūtė, Lauryna Rakickienė, Karolina Palionytė

gintautas.valickas@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Pastaruoju metu vis dažniau keliamas klausimas, kaip pasiekti, kad kuo daugiau žmonių savanoriškai mokėtų mokesčius. Suaugusiems mokesčių mokėtojams tyrėjai skiria vis daugiau dėmesio, tačiau vaikais – būsimaisiais mokesčių mokėtojais – dar tik pradeda domėtis. Mūsų tyrimo tikslas – ištirti vaikų požiūrį į mokesčių mokėjimą ir mokėtojus (tyrimas buvo atliekamas bendradarbiaujant su Valstybine mokesčių inspekcija prie LR finansų ministerijos). Tyrime dalyvavo 7–9 metų vaikai, iš viso ištirti 643 tiriamieji, iš jų 330 mergaičių (51,3 proc.) ir 313 berniukų (48,7 proc.). Siekiant išsiaiškinti vaikų požiūrį į mokesčių mokėjimą ir mokėtojus, jiems buvo pasakojama „Kiškių istorija“ (kartu pateikiant vaizdinę medžiagą), o po to – klausama, kaip pasielgs tos istorijos veikėjai. Tyrimas su kiekvienu vaiku buvo atliekamas individualiai, vidutinė tyrimo trukmė – 45 min. Beveik dviejų trečdalių (63,5 proc.) vaikų manymu, pastebėjus, kad kuris nors kiškis neatiduoda morkų į miesto sandėlį mokesčiams, apie tai reikėtų pranešti mokesčių tarnybai, o daugiau kaip pusė (57,2 proc.) tiriamųjų nurodė, kad kiškis už tai turėtų būti nubaustas. Dauguma vaikų (93,0 proc.) pažymėjo, kad yra neteisinga slapta miške auginti morkas ir nieko neatiduoti mokesčiams. Be to, 87,9 proc. vaikų nurodė, kad yra teisinga, jeigu morkos, sukauptos sandėlyje, yra padalinamos kiškiams, kurie nedarba (pvz., pensininkams, mamoms, kurios rūpinasi kiškiais vaikais) arba yra panaudojamos kiškių miesto reikmėms (93,5 proc. atvejų; pvz., maitinti ligonius kiškių ligoninėje). Visais minėtais atvejais skirtingo amžiaus ir lyties vaikų nuomonė statistiškai reikšmingai nesiskyrė ($p > 0,05$). Vaikai taip pat turėjo nurodyti, kokią dalį morkų kiškiams būtų teisinga atiduoti į sandėlį mokesčiams („Morkų aruode“ jie turėjo apibrėžti šias morkas). Nors vaikų atsakymai buvo labai įvairūs (svyravo nuo 1 iki 100 proc.), mokesčiams siūlomų atiduoti morkų vidurkis buvo gana didelis – 44,3 proc. (SD = 19,46). Gauti rezultatai rodo, kad 7–9 metų vaikų požiūris į mokesčių mokėjimą ir mokėtojus yra gana pozityvus ir gali būti panaudojamas kaip pagrindas formuojant pilietišką požiūrį į prievolę mokėti mokesčius.

PAAUGLIŲ POŽIŪRIS Į MOKESČIUS: SOCIODEMOGRAFINIŲ CHARAKTERISTIKŲ, FINANSŲ VALDYMO PATIRTIES IR ŽINIŲ APIE MOKESČIUS ŠALTINIO REIKŠMĖ

Adolescents' attitudes toward taxes: Effects of sociodemographic characteristics, personal experience with finance management and source of knowledge on taxes

Vita Mikuličiūtė, Lauryna Rakickienė, Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė, Karolina Palionytė

mikuliciute@gmail.com

Vilniaus universitetas

Paprastai sąžiningą mokesčių mokėjimą galima prognozuoti remiantis teigiamu požiūriu į mokesčių mokėjimą. Paaugliai dar neturi asmeninės patirties, susijusios su mokesčiais, todėl jų besiformuojantis požiūris paremtas aplinkinių pateikiama informacija ir gali būti sąlyginai lengvai keičiamas. Šio tyrimo tikslas yra nustatyti, kokią reikšmę paauglių požiūriui į mokesčius turi įvairios sociodemografinės charakteristikos, paauglių turima finansų valdymo patirtis ir turimų žinių apie mokesčius šaltinis. Tyrimo dalyviai. Iš viso tyrime dalyvavo 1221 11–18 metų paaugliai iš įvairių Lietuvos mokyklų. 57,2 proc. tyrimo dalyvių buvo mergaitės, 42,8 – berniukai; 57,7 proc. gyveno Vilniuje, 42,3 proc. – kitose Lietuvos vietovėse. Vidutinis tyrimo dalyvių amžius – 14,3 m. (SD = 1,99). Tyrimo instrumentai. Specialiai tyrimui buvo sukurtas „Požiūrio į mokesčius“ klausimynas, kurį sudarė 14 teiginių, apibūdinančių įvairius požiūrio į mokesčius aspektus. Tiriančiaja faktorių analize buvo išskirti keturi latentiniai faktoriai, kurių paaiškunami teiginiai apjungti į keturias skales: Mokesčių mokėjimo teisingumas (Cronbach alfa – 0,72); Mokesčių privalomumas (Cronbach alfa – 0,64); Pranešimas apie mokesčių nemokėjimą (Cronbach alfa – 0,78); Pasirengimas mokėti mokesčius (Cronbach alfa – 0,49). Rezultatai. Nustatyta, kad paauglių amžius reikšmingai siejasi su požiūriu į mokesčius: kuo vyresnis paauglys, tuo prasčiau jis vertina mokesčių mokėjimo teisingumą ($r = -0,165$, $p < 0,001$), tuo mažiau linkęs pranešti apie mokesčių nemokėjimą ($r = -0,195$, $p < 0,001$), tuo žemesnis jo pasirengimas mokėti mokesčius ($r = -0,148$, $p < 0,001$). Kita vertus, kuo vyresnis paauglys, tuo labiau jis mano, kad mokesčių mokėjimas neišvengiamas ($r = 0,078$, $p < 0,001$). Vaikai, kuriems buvo suteikta galimybė pradėti valdyti savo pinigus nuo ankstesnio amžiaus, linkę turėti labiau teigiamą požiūrį į mokesčius apskritai ($r = -0,119$, $p < 0,001$). Įdomu, kad paauglių požiūriui į mokesčius turi reikšmės iš tėvų, bet ne žiniasklaidos priemonių ar mokykloje gautos žinios: paaugliai, kurie teigia apie mokesčius sužinoję iš tėvų, yra linkę vertinti mokesčius palankiau ($p < 0,001$). Apibendrinant, paauglių požiūris į mokesčius yra susijęs su jų amžiumi, asmenine finansų valdymo

patirtimi ir žinių apie mokesčius šaltiniu, todėl kuriant prevencines programas, siekiančias skatinti sąžiningą mokesčių mokėjimą, į šiuos veiksnius reikėtų atsižvelgti.

PAAUGLIŲ NEPALANKIŲ ELGESIO PASEKMIŲ RIZIKOS VERTINIMAS NAUDOJANT START:AV METODIKĄ

The assessment of risk of juvenile adverse outcomes using the START:AV

**Virginija Klimukienė, Ilona Laurinaitytė, Alfredas Laurinavičius, Laura Ustinavičiūtė,
 Mykolas Baltrūnas**

virginija.klimukiene@gmail.com

Vilniaus universitetas

Socialinės raidos modelis (Catalano & Hawkins, 1996) pagrindžia, jog panašūs rizikos veiksnių deriniai sąlygoja skirtingas nepalankias elgesio pasekmes (smurtinį, nesmurtinį kriminalinį elgesį, svaigalų vartojimą, ir pan.). Nepaisant to, daugelis nepalankių elgesio pasekmių rizikos vertinimo instrumentų yra orientuoti tik į vieno pobūdžio (dažniausiai, smurtinio) elgesio rizikos vertinimą (Viljoen et.al., 2012). Tuo tarpu paauglystės laikotarpiui būdingas ženkliai platesnis probleminio elgesio spektras, įtakojančias paauglio raidą, sveikatą ir gerovę (Steinberg, 2004). Taip pat pažymėtina, jog tam tikri apsauginiai veiksniai mažina probleminio elgesio pasireiškimą (Kim et.al., 2015). Apsauginiai veiksniai yra atskiros kokybinės charakteristikos, o ne išreiškiančios rizikos veiksnio nebuvimą (de Vogel et.al., 2009), todėl jų vertinimas yra labai svarbus nepalankių elgesio pasekmių rizikos vertinimo procese (de Vries Robbe, 2014). START:AV (Short-term Assessment of Risk and Treatability: Adolescent version, Viljoen et.al., 2014) yra viena iš paskutiniu metu sukurtų metodikų, skirtų įvertinti paauglių rizikos bei apsauginius veiksnius bei nustatyti nepalankių elgesio pasekmių riziką. Tyrimo tikslas – įvertinti Lietuvos teismo skirtoje valstybės priežiūroje esančių paauglių rizikos ir apsauginius veiksnius bei jų sąsajas su nepalankių elgesio pasekmių rizikos vertinimu. Tyrimo dalyviai: 97 (15–18 metų) vyriškos lyties paaugliai, esantys probacijoje arba pataisos namuose. Tyrimo metu paaugliai buvo įvertinami START:AV (Viljoen et.al., 2014) metodika, kuri grindžiama struktūruotu specialisto sprendimu, todėl duomenys buvo renkami apklausiant konkrečius paauglius prižiūrinčius probacijos bei pataisos namų pareigūnus. Rezultatai parodė, kad su nepalankių elgesio pasekmių rizika siejasi skirtingi rizikos bei apsauginiai veiksniai, pavyzdžiui, aukštesnė smurtinio elgesio rizika yra susijusi su prastesne emocine būkle, suaugusiųjų socialinės paramos stoka bei menkesniais šeimos materialiniais ištekliais, o nesmurtinio nusikalstamo elgesio rizika – su blogesne impulsų kontrole bei silpnesne įveika. Smurtinio elgesio rizika yra neigiamai susijusi su tokiais apsauginiais veiksniais kaip taisyklių laikymasis, prosocialus elgesys ir bendraamžių teikiama socialinė parama, o nesmurtinio nusikalstamo elgesio rizika – su

turiningu laisvalaikiu, gera savivoka bei realistiškais planais ateičiai. Pranešime bus plačiau pristatomi tyrimo rezultatai bei aptariama praktinė reikšmė.

TRIPM KONKURENCINIO VALIDUMO ANALIZĖ DELINKVENTIŠKŲ PAAUGLIŲ IMTYJE

The concurrent validity analysis of TriPM in adolescents sample

Laura Ustinavičiūtė^{1,2}, Virginija Klimukienė², Alfredas Laurinavičius², Ilona Laurinaitytė², Mykolas Baltrūnas²

laurau@mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas¹, Vilniaus universitetas²

Mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad klinikinis psichopatijos konstruktas, apibrėžiamas nuolatiniu deviantiniu elgesiu, lydimu emocinių išgyvenimų stygiumi bei manipuliaciniu tarpasmeninių santykių pobūdžiu, prognozuoja ne tik suaugusių, bet ir paauglių smurtą (Kaplan & Cornell, 2004), agresyvų eglesį (Stafford & Cornell, 2003). Kaip ir suaugusių atveju, taip ir paauglių psichopatijos vertinimas dažniausiai remiasi R. Hare modeliu (Bauer, Whitman, & Kosson, 2011; Kaplan & Cornell, 2004; Gretton, McBride, Hare, O'Shaughnessy, & Kumka, 2001). Pastaruoju metu vienas dažniausiai tikrinamų alternatyvių modelių yra Triarchinės psichopatijos modelis (Patrick, Fowles, & Krueger 2009). Priešingai, nei R. Hare (2003) modelis, jis neįtraukia kriminalinio elgesio kaip esminio psichopatijos komponento. Jį sudaro trys fenotipiniai konstruktai: Ižūlumumas (angl. Boldness), Piktybiškumas (angl. Meanness) ir Neslopinimas (angl. Disinhibition). Šios konceptualizacijos pagrindu buvo sukurtas Triarchinės psichopatijos savistata besiremiančio vertinimo klausimynas TriPM (angl. Triarchic Psychopathy Measure) (Patrick, 2010). Tyrimo tikslas buvo įvertinti TriPM konkurencinį validumą delinkventiškų paauglių imtyje tikrinant ryšius su psichopatija teoriškai siejamais konstruktais. Tyrime dalyvavo patogios atrankos būdu pasirinkti 97 vyriškos lyties probacijos tarnybų priežiūroje esantys nepilnamečiai. Tyrimo dalyvių buvo prašoma užpildyti TriPM, antisocialų elgesį (Subtypes of Antisocial Behavior; Burt et. al., 2009), prokriminalines nuostatas (Criminal Sentiments Scale-Modified, Simourd; 1997; Measure of Criminal Social Identity; Boduszek et. al., 2012), vidinę darną (Sense of Coherence; Antonovsky, 1987) vertinančius klausimynus. Tyrimo metu buvo nustatyti reikšmingi TriPM skalių įverčių ryšiai su tyrimo dalyvių antisocialiu elgesiu, prokriminalinėmis nuostatomis, vidine darna. TriPM Ižūlumumo skalė teigiamai koreliavo su vidine darna, bei neigiamai su prokriminalinėmis nuostatomis bei asocialiu elgesiu. Piktybiškumo skalė teigiamai koreliavo su prokriminalinėmis nuostatomis, o Neslopinimo skalė teigiamai koreliavo su antisocialiu elgesiu, prokriminalinėmis nuostatomis bei neigiamai su vidine darna. Gauti rezultatai atitinka teorines triarchinio psichopatijos modelio ryšio su nagrinėjamais konstruktais prielaidas, o tuo pačiu pagrindžia TriPM klausimyno naudojimo moksliniais

tikslais galimybes delinkventišku paauglių populiacijoje. Šis pranešimas yra parengtas kaip sudėtinė Lietuvos mokslo tarybos finansuojamo mokslininkų grupių projekto „Delinkventišku paauglių elgesio prognozavimas remiantis rizikos ir apsauginių veiksnių įvertinimu“ (P-MIP-17-149) dalis.

SVEIKATOS IR GEROVĖS PSICHOLOGIJA

SMURTO APRAIŠKOS MOKYKLOJE **Various forms of violence at schools**

Ona Gylytė

onute.gylyte@gmail.com

Kaišiadorių socialinių paslaugų centras

Mokslininkų ir praktikų darbuose siekiama suprasti smurtingų paauglių poelgius, grėsmes, emocinius išgyvenimus ir pasekmes. Pagal PSO, smurtas prieš vaikus: „<...>tai faktinę ar potencialią fizinę žalą vaiko sveikatai sukeltantys veiksmai, sąveikos (ar jos nebuvimo) su vaiku metu“ (Blažys, Kuodytė, 2005). Lietuvos psichologai domisi smurto/patyčių problema vaikų/paauglių tarpe, yra daug atliktų tyrimų, paskelbtų reikšmingų išvadų, pvz., 1994–2002 m tyrimu buvo įvertintas moksleivių patyčių paplitimas LT mokyklose vykdant PSO koordinuojamą tarptautinį moksleivių sveikatos ir gyvenamosios tyrimą (A. Zaborskis ir kiti.). Išvadoje pažymima, kad Lietuvos mokyklose patyčios dažnesnės nei kitose Europos šalyse. Tyrimo tikslas – atskleisti Kaišiadorių raj. 5–6 klasių mokinių subjektyvų požiūrį į smurto apraiškas. Tiriamieji – 295 asmenys Kaišiadorių rajono keturių bendrojo ugdymo mokyklų 5–6 klasių mokiniai: 150 penktokų, 145 šeštokai; iš jų – 147 mergaitės ir 148 berniukai; 141 tiriamasis – gyvena mieste, 109 – gyvenvietėje, 45 – vienkiemyje. Tyrimo metodas – kiekybinės nominalinės ir dichotominės (ranginės) skalės. Kronbacho alfa: 0,765–0, 670. Gautieji duomenys analizuoti ir aprašyti statistinės analizės metodu naudojant SPSS programą. Rezultatai parodė, kad 64,7 proc. respondentai yra patyrę smurtą. Saugiai mokykloje jaučiasi 89,9 proc. tiriamųjų, 4,4 proc. nesaugūs, 5,76 proc. neatsakė; 5,1 proc. teigė, kad saugių vietų mokykloje nėra. Nuo smurtaujančių asmenų atsiriboti linkę 70,2 proc. respondentų. Iš esmės – 90,9 proc. tiriamųjų išreiškė neigiamą nuostatą į smurtautojus. Požiūrį į smurtą lemia pačių mokinių išgyventa skaudi patirtis: prieš bendraamžius smurtavę prisipažino 25,8 proc. tiriamųjų, 53,9 proc. respondentų patyrė smurtą iš kitų mokinių, ir 10,8 proc. tiriamųjų smurtą patyrė iš mokytojų. Tiriamieji stebimo smurto akivaizdoje elgtusi taip: 77,3 proc. praneštų mokytojui, 56,6 proc. informuotų skriaudžiamo vaiko tėvus, 24,1 – draugus, 22,4 pasakytų savo tėvams, 10,5 proc. – paskambintų pagalbos tel. 112; niekam nesakytų 6,1 proc. „nes tai ne mano reikalas“. Išvada. Daugiau nei pusė tiriamųjų išsakė savo siūlymus smurto prevencijos klausimu, kurių dalis, beje, irgi turi smurtinį braižą. Iš

esmės nuostatos rodo, kad mokiniai yra pasirengę rimtiems svarstymams tikslingai spręsti smurto apraiškų mažinimą tirtosiose mokyklose.

SEKSUALINIO PRIEKABIAVIMO MAŽINIMO GALIMYBĖS LIETUVOS STUDENTŲ IMTYJE

Prospects of reducing sexual harassment in the sample of Lithuanian students

Monika Čeponytė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė

monika.ceponyte@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Seksualinis priekabavimas yra nurodomas kaip viena dažniausiai patiriamų diskriminacijos lyties pagrindu formų, kurio aukomis gali tapti asmenys, nepriklausomai nuo savo lyties ar socialinio statuso. Vis didėjantis dėmesys studentų seksualinio priekabavimo patirčiai ir priimti Lietuvos Respublikos įstatymų pakeitimai, kuriais aukštojo mokslo įstaigos įpareigojamos užtikrinti, kad studentai nepatirtų seksualinio priekabavimo, skatina atkreipti dėmesį į galimų seksualinio priekabavimo prevencinių priemonių realizavimą ir jų veiksmingumo įvertinimą. Tyrimo tikslas – įvertinti trumpalaikės seksualinio priekabavimo prevencinės programos veiksmingumą, gerinant studentų seksualinio priekabavimo situacijų atpažinimą ir mažinant klaidingų įsitikinimų, susijusių su seksualiniu priekabavimu, išreikštumą. Metodika. Tyrimo dizainas – vienos grupės eksperimentas, kurio metu tyrimo dalyviams siūloma sudalyvauti 1 val. 30 min. trukmės seksualinio priekabavimo prevencinės programos užsiėmime. Pirmajame tyrimo etape, kuriame dalyviai buvo kviečiami užpildyti tyrimo anketą, dalyvavo 49 studentai, 46 moterys ir 3 vyrai. Tyrimo dalyvių amžius svyravo – nuo 18 iki 41 metų ($V = 22,2$ SN = 3,63). Antrajame tyrimo etape – trumpalaikėje seksualinio priekabavimo prevencinėje programoje – dalyvavo 14 studentų, kurių amžius nuo 19 iki 25 metų ($V = 21,6$; SN = 2,07). Tyrimo metu naudoti 8 seksualinį priekabavimą atspindintys scenarijai, sukurti remiantis K. Bursik (1992) vinjetėmis, matuojantys nepageidaujamo seksualinio pobūdžio dėmesio ir paslauga už paslaugą situacijų vertinimą. Požiūriui į seksualinį priekabavimą matuoti naudota Požiūrio į seksualinį priekabavimą skalė (Mazer, Percival, 1989) ir Seksualinio priekabavimo mitų priimtumo skalė (Lonsway ir kt., 2008). Tiriamųjų seksualinio priekabavimo patirtis matuota naudojant Seksualinio priekabavimo patirties klausimyną (Fitzgerald ir kt., 1995). Visų skalių vidinis suderinamumas buvo pakankamas statistinei duomenų analizei (Cronbach α pasiskirstė nuo 0,63 iki 0,91). Rezultatai. Porinis palyginimas atskleidė, kad po užsiėmimo tiriamieji aukštesniu balu vertino visų tipų seksualinio priekabavimo situacijas ir dažniau jas priskyrė seksualinio priekabavimo kategorijai. Rezultatai taip pat parodė labiau neigiamas dalyvių nuostatas į seksualinį priekabavimą lyginant su

pradiniais skalės įverčiais. Užsiėmimo naudingumo analizė parodė reikšmingus dalyvių įvardintus pokyčius vertinant savo žinias apie seksualinį priekabiavimą, galimus prevencijos būdus bei subjektyviai vertinamą gebėjimą identifikuoti šį reiškinių.

SMURTINĖS PATIRTIES ATSKLEIDIMAS, SUVOKTA APLINKINIŲ REAKCIJA IR JŲ SAŠAJOS SU POTRAUMINIŲ AUGIMU INTYMAUS PARTNERIO SMURTĄ PATYRUSIŲ MOTERŲ IMTYJE

The disclosure of domestic violence experience, perceived others reaction to it and the link to posttraumatic growth in the sample of victims of intimate partner violence

Zuzana Vasiliauskaitė

zuzana.vasiliauskaite@gmail.com

Mykolo Romerio universitetas

Tyrimų nagrinėjančių smurto prieš moteris šeimoje patirties ryšius su potrauminiu augimu (PTA) yra vos keletas, tačiau ryškėjanti tendencija – smurtą ir prievartą patyrusioms moterims paprastai būdingas žemas PTA (Cabral, 2010; Doane, 2011). Siekiant įvertinti smurtą patyrusių moterų potrauminį augimą bei su tuo susijusius socialinius veiksnius buvo apklaustos 303 18–71 amžiaus moterų (M=29,94, SD=10,77), iš kurių 196 (64,69%) buvo patyrusios intymaus partnerio smurtą. Moterų smurto patirties įvertinti buvo pasirinktos Sudėtinė smurto (Cronbach $\alpha=0,96$) ir Ekonominio smurto skalės (Cronbach $\alpha=0,92$). PTA buvo įvertintas Potrauminio augimo skale (Cronbach $\alpha=0,96$), moterų suvoktos aplinkinių reakcijos į jų smurto patirties atskleidimą buvo vertinamos Socialinių apribojimų skale (Cronbach $\alpha=0,96$), o patirties atskleidimas – klausiant apie asmenis, kuriems šią savo patirtį yra atskleidusios. Rezultatai atskleidė, kad dauguma moterų visai nepatyrė PTA (36,6%, N=48) arba patyrė labai žemą (26,7%, N=35). Rastas ryšys tarp smurto patirties ir PTA ($r=0,33$, $p<0,01$) – buvo patvirtintas tik atlikus mediacinę analizę. Nustatyta, kad smurto patirtis ir PTA yra susiję per smurtinės patirties atskleidimą. Moterys su didesne smurto patirtimi buvo mažiau linkusios atskleisti savo smurto patirtį ($\beta=-0,64$, $p<0,05$), o ją atskleidusios moterys išgyvendavo žemesnę PTA ($\beta=-0,31$, $p<0,05$). Socialiniai apribojimai ryšiui tarp kintamųjų reikšmės neturėjo. Galima daryti prielaidą, jog smurto patirties dažnumas moteris sulaukė nuo savo patirties atskleidimo ir pagalbos siekimo. Be aplinkinių įsikišimo moterys galimai išgyveno didesnius sunkumus, ko pasėkoje, kitaip nei smurtą atskleidusios moterys, patyrė aukštesnę PTA. Taip pat šios moterys buvo labiau linkusios savo smurto patirtį nutylėti, tad specialistams, siekiantiems padėti savo klientėms yra svarbu proaktyviai klausiti moterų apie smurto patirtį. Nors tai yra susijęs su žemesniu PTA, savaime aukštas PTA neturėtų būti konsultacijos ar terapijos tikslu, o veikiau moters saugumo užtikrinimas ir

traumos įveikimas. Svarbu atsižvelgti ir į neigiamą moterų patirtį atskleidžiant išgyventą smurtą, nes tai gali turėti įtakos kliento-specialisto ryšiu. Perspektyvos ateities tyrimams aptariamoms konferencijoms pranešime.

PATIRTOS STIGMATIZACIJOS RYŠYS SU HOMOSEKSUALIŲ VYRŲ IR MOTERŲ SAVĖS VERTINIMU IR PSICHOLOGINE GEROVE

Enacted stigmatization relationship with homosexual men and women self-worth and psychological well being

Dalė Daiva Gasparavičiūtė, Liuda Šinkariova

daledaiva@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Homoseksualūs asmenys patiria stigmą ir diskriminaciją, turinčią žalingą poveikį jų psichologinei gerovei (Meyer, 2003; Baral et al., 2007). Daugelyje tyrimų nagrinėjama patirta stigma, kuri apima diskriminacijos patirtį, neapykantą, įskaitant fizinį, žodinių ir seksualinį smurtą (Almeida et al., 2009; Herek, 2007; Deacon, 2006). Sunkumai, su kuriais savo gyvenime susiduria homoseksualūs asmenys – tai jų žemesnės savivertės, lyginant su heteroseksualais, pasekmė (Cohn & Hastings, 2010; Blais, Gervais & Hebert, 2014). Taip pat, žemesnė savivertė susijusi ir su homoseksualių asmenų blogesne gyvenimo kokybe. Tyrimo tikslas. Nustatyti patirtos stigmatizacijos ryšį su homoseksualių vyrų ir moterų savęs vertinimu ir psichologine gerove. Metodai. Apklausti 94 homoseksualūs asmenys, iš jų 62 vyrai ir 32 moterys. Tyrime naudota Lietuviškosios psichologinės gerovės skalė (LPGS-S versija), M. Rosenberg savęs vertinimo skalė ir Kinijos MSM stigos klausimynas. Atlikto tyrimo rezultatai apskaičiuoti su IBM SPSS Statistics 19 programa, atliekant kintamųjų mediacijos (tarpinio kintamojo reikšmės) analizę. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad žemesnis savęs vertinimas susijęs su dažniau patirta stigmatizacija ($r = -0,309$, $p = 0,002$), nepriklausomai nuo socialinių demografinių veiksnių (lyties, amžiaus, išsilavinimo). Be to, patirta stigmatizacija siejasi ir su blogesnę psichologinę gerovę ($\beta = -0,356$, $p = 0,003$) – mažiau optimizmo, pasitenkinimo pragyvenimo lygiu, neigiamas emocijų, prastesni santykiai su artimaisiais, tarpasmeniniai santykiai, mažesnis pasitenkinimas darbu ir gyvenimu Lietuvoje. Lyties ir amžiaus kintamieji nėra statistiškai reikšmingi šių asmenų psichologinei gerovei. Diskusija. Tyrimo rezultatai parodė, jog homoseksualiems asmenims būdinga patirta stigmatizacija, kuri turi įtakos šių asmenų savęs vertinimui ir psichologinei gerovei. Atsižvelgiant į gautus rezultatus yra būtina teikti psichologinę individualią pagalbą tiek šiems asmenims, tiek jų šeimos nariams. Išvados 1. Dažniau patirta stigmatizacija siejasi su homoseksualių asmenų žemesniu savęs vertinimu, nepriklausomai nuo socialinių demografinių veiksnių. 2. Homoseksualių asmenų savęs vertinimas medijuoja ryšį tarp patirtos stigmatizacijos ir

psichologinės gerovės: patirta stigmatizacija neigiamai susijusi su pasitenkinimu gyvenimu, tačiau aukštesnis savęs vertinimas siejasi su geresne psichologine gerove.

RAIDOS PSICHOLOGIJA IR PSICHOPATOLOGIJA

IŠMANIŪJŲ ĮRENGINIŲ NAUDOJIMAS IR MAŽŲ VAIKŲ SVEIKATA: AR LAIKAS SUNERIMTI?

The use of smart devices and young children's health: Is it time to worry?

Ilona Laurinaitytė¹, Roma Jusienė¹, Lauryna Rakickienė¹, Rūta Praninskienė², Vaidotas Urbonas²

ilona.laurinaityte@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas¹, Vilniaus universiteto Vaikų ligų klinika²

Per pastaruosius keletą metų išmaniųjų įrenginių (IĮ) naudojimas reikšmingai išaugo. Ši tendencija stebima ne tik suaugusiųjų ar paauglių grupėse, bet ir būdinga mažiems vaikams. Vis dėlto yra mažai žinoma, kokį poveikį IĮ naudojimas daro mažų vaikų psichikos, fizinei sveikatai ir raidai, todėl šio pranešimo tikslas – analizuoti ikimokyklinio amžiaus vaikų IĮ naudojimo apsauginius bei rizikos veiksnius. Patogiosios atrankos principu atlikta 962 tėvų ar globėjų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, anketinė apklausa. Vaikų amžiaus vidurkis buvo 42,57 mėn. (SD = 15,23), amžiaus ribos 18–71 mėn. 52,3 proc. imties sudarė berniukai (n = 503). Duomenys buvo renkami pagal tyrėjų sudarytą anketą, kurioje tyrimo klausimai apėmė sociodemografinius veiksnius (lytį, amžių, gyvenamąją vietą, tėvų išsilavinimą ir t. t.), informaciją apie vaikų sveikatą (sergamumą, valgymo ir miego ypatumus, fizinį aktyvumą ir pan.), tėvų emocinę būseną ir psichikos sveikatą, taip pat informaciją apie vaiko raidą bei aplinką (savižinos ir kalbos raidą, papildomą ugdymą ir pan.), vaiko naudojimąsi IĮ bei tėvų nuostatas vaikų IĮ naudojimo atžvilgiu. Taip pat buvo naudojamas Vaikų elgesio aprašas (Child Behavior Checklist, CBCL/1½ -5, Achenbach & Rescorla, 2000) vaiko elgesio ir emocijų sunkumams nustatyti. Tyrimo rezultatai rodo, kad dauguma abiejų lyčių 1,5–5 m. vaikų naudojami įvairiais IĮ, o trukmė, praleidžiama prie jų, dažnai viršija specialistų rekomenduojamą laiką, ypač savaitgaliais. Nustatyta, kad ilgesnė laiko prie IĮ trukmė yra susijusi su didesniais emocijų, elgesio problemų, somatinių skundų ir gastroenterologinių simptomų įverčiais, taip pat – dažnesniu sergamumu ūminėmis ligomis, trumpesne miego trukme ir dažnesniu nesveiko maisto vartojimu. Pažymėtina, kad analizuojant duomenis yra svarbu atsižvelgti į kultūrinį kontekstą (Bathory & Tomopoulos, 2017), todėl gauti rezultatai bus pristatomi pateikiant ir kitų šalių duomenis. Pateikiami ir diskutuojami moksliniai įrodymais grįsti siūlymai, kiek ir kaip įvairaus amžiaus vaikams yra saugu naudoti IĮ. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-006/2017).

Į SPRENDIMUS SUTELKTOS SAVIVEIKSMINGUMO STIPRINIMO GRUPINĖS INTERVENCIJOS PAAUGLIAMS VEIKSMINGUMAS GLOBOS ĮSTAIGOSE

The outcome of the solution-focused self-efficacy enhancement group intervention for adolescents in foster care setting

Viktorija Čepukienė, Rytis Pakrošnis

viktorija.cepukiene@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimų rezultatai rodo, kad į sprendimus sutelktos terapijos principais grįstos intervencijos yra veiksmingos didinant paauglių saviveiksmingumą. Vis tik, tokių tyrimų nėra, kuomet kalba eina apie globos įstaigose gyvenančius paauglius, kuriems saviveiksmingumas yra viena iš svarbių savybių, užtikrinančių sėkmingą psichologinį funkcionavimą. Be to, mažai žinoma, kiek globojamų paauglių saviveiksmingumo didėjimas psichologinės pagalbos metu veda prie teigiamų pasikeitimų jų kasdiniame gyvenime. Pranešime pristatomo tyrimo tikslas – įvertinti globojamų paauglių saviveiksmingumo ir psichologinio funkcionavimo pokyčius dalyvavimo į sprendimus sutelktos terapijos principais grįstų grupinių saviveiksmingumo stiprinimo užsiėmimų metu. Be to, nagrinėjamas klausimas, ar yra ryšys tarp saviveiksmingumo ir psichologinio funkcionavimo pokyčių, vykstančių intervencijos metu. Tyrime dalyvavo penkiasdešimt aštuoni 13–15 metų paaugliai (po 29 poveikio ir kontrolinėje grupėse; po 13 berniukų ir 16 mergaičių kiekvienoje grupėje) iš trijų vaikų globos namų. Poveikio grupės paaugliai dalyvavo trijuose kas savaitiniuose grupiniuose užsiėmimuose, kuriuos vienijo kelionės traukiniu link aukštesnio saviveiksmingumo naratyvas. Intervencijos veiksmingumas buvo vertinamas naudojant Saviveiksmingumo skalę (aut. Hamill) bei Paauglių psichologinio funkcionavimo klausimyną (aut. Pakrošnis, Čepukienė). Rezultatai atskleidė, jog bendrojo saviveiksmingumo pokytis poveikio grupėje buvo reikšmingai didesnis nei kontrolinėje, tačiau analizuojant socialinio saviveiksmingumo pokytį reikšmingo skirtumo tarp grupių nenustatyta. Taip pat paaiškėjo, kad globojamų paauglių saviveiksmingumo pokytis medijuoja ryšį tarp dalyvavimo intervencijoje ir teigiamų pokyčių dviejose psichologinio funkcionavimo srityse (socialiai adaptyvaus elgesio bei pasitikėjimo savimi).

PAAUGLIŲ SOCIALINĖS IR EMOCINĖS SVEIKATOS RYŠYS SU EMPATIJA

Adolescent social and emotional health relationship with empathy

Ala Petrulytė, Virginija Guogienė

alapetrul@gmail.com

Lietuvos edukologijos universitetas

Lietuvos mokyklose vis dar stebimi paauglių patyčių, savižudybių bei įvairių priklausomybių, elgesio ir emocinių sunkumų atvejai. Paauglių psichologinė sveikata daugiau tyrinėta iš trūkumų perspektyvos (angl. „deficit-oriented“), t.y. tiriami veiksniai, susiję pirmiausia su įvairiais sutrikimais, sunkumais ar jų rizika (Kalpokienė, 2005; Ramanauskienė, Matulionienė, Martinkienė, 2002; Petrulytė, Lazdauskas, 2015). Itin svarbu tyrinėti paauglio pozityviąją raidą, jos emocinę ir socialinę sritis, kurios gali būti ugdomos. Atsiranda vis daugiau naujų ir įdomių tyrimų šioje srityje (You, S., Furlong, M., Felix, E., O'Malley, M., 2015; I. Truskauskaitė-Kunevičienė, 2017). Tyrimo tikslas: iširti paauglių socialinės ir emocinės sveikatos sąsajas su empatija. Tyrimo metodikos: Socialinės ir emocinės sveikatos klausimynas (Furlong, 2014; 2015) ir Tarpasmeninio reaktyvumo indekso skalė (Davis, 1980). Tyrime dalyvavo 12–18 metų amžiaus paaugliai iš įvairių Lietuvos mokyklų, viso 500 tiriamųjų. Tyrime nustatytos paauglių socialinės ir emocinės sveikatos ir empatijos dimensijų tarpusavio teigiamos sąsajos: emocinės kompetencijos su empatiniu įsijautimu (emocinis komponentas) ($r=0,48$; $p\leq 0,01$) ir perspektyvos suvokimu (kognityvinis komponentas) ($r=0,45$; $p\leq 0,01$). Stebimi paauglių socialinės ir emocinės sveikatos ir empatijos dimensijų išreikštumo statistiškai reikšmingi skirtumai tarp jaunesniųjų ir vyresniųjų paauglių bei tarp berniukų ir mergaičių: jaunesniųjų paauglių yra labiau išreikštos tikėjimo savimi ir susidomėjimo gyvenimu dispozicijos, o vyresnių – draugų paramos ir saviveiksmingumo; mergaičių emocinės kompetencijos ir tikėjimo kitais įverčiai yra aukštesni nei berniukų, mergaičių bendras empatijos indeksas yra aukštesnis nei berniukų. Gauti rezultatai dera su daugelio autorių longitudinalinių tyrimų rezultatais paauglio raidos kontekste bei prognozuojančiais ryšiais paauglių empatijos raidos su socialinėmis kompetencijomis suaugusiųjų amžiuje. Atlikto tyrimo rezultatai taip pat prisideda prie mokinių socialinės ir emocinės sveikatos ugdymo(si) mokykloje.

KANITERAPIJOS TAIKYMAS VAIKAMS, TURINTIEMS SPECIALIŲJŲ UGDYMO(-SI) POREIKIŲ. KOKYBINĖ KANITERAPIJOS UŽSIĖMIMŲ ANALIZĖ

Canine therapy with children with special educational needs: Qualitative and quantitative analysis of canine therapy sessions

Liana Brazdeikienė¹, Natalia Zukhbaya², Ulijana Petraitienė²

brazdeikieneliana@gmail.com

Klaipėdos universitetas¹, Klaipėdos pedagoginė psichologinė tarnyba²

Nors yra nemažai mokslinės literatūros gyvūnų terapijos tema, dar trūksta tyrimų, kur būtų tirama žmogaus ir gyvūno tarpusavio sąveika bei aiškinami šios sąveikos mechanizmai (Beetz ir kt., 2012). Tyrimo tikslas – įvertinti kaniterapijos užsiėmimų poveikį specialių ugdymo(-si) poreikių turintiems vaikams. Tyrimo uždaviniai: aprašyti ir palyginti skirtingų specialių ugdymo(-si) poreikių turinčių vaikų elgesio pokyčius kaniterapijos užsiėmimų metu ir jiems pasibaigus; įvertinti ir palyginti elgesio ir emocijų sunkumų prieš ir po kaniterapijos užsiėmimų. Tyrime dalyvavo 11 vaikų, kurių amžius – nuo 3 m 9 mėn. iki 11 metų. Išskirtos 2 tiriamųjų grupės: vaikai, turintys elgesio ir emocijų sunkumų, be negalios ir vaikai su protine negalia. Šunų terapijos užsiėmimai (nuo 10 iki 20 užsiėmimų, atsižvelgiant į vaiko poreikius) vyko 2016 m. gegužės – gruodžio mėnesiais. Prieš pirmuosius užsiėmimus terapeutė susitiko su vaikų tėvais ir surinko anamnezę apie vaikus. 1-os grupės vaikų tėvams prieš terapiją ir po paskutinio užsiėmimo pateiktas 6–18 metų vaiko elgesio tyrimo lapas (CBCL6/18), kur jie pažymėjo, kaip jie suvokia savo vaikų elgesio ir emocijų sunkumus. Po kiekvieno terapinio užsiėmimo terapeutė pildydavo „Gyvūnų terapijos užsiėmimų psichosocialinio vertinimo formą“, kurioje fiksuodavo savo pastebėjimus, apie užsiėmimo metu pasireiškusį vaiko elgesį bei tėvų pateiktus pastebėjimus apie vaikų pokyčius. Analizuojant rezultatus vertinti pokyčiai po kiekvieno užsiėmimo. Įvertinimo būdai. C. K. Chandler „Gyvūnų terapijos užsiėmimų psichosocialinio vertinimo forma“ (2005) ir lietuviška ASEBA metodika: 6–18 metų vaiko elgesio tyrimo lapas (CBCL6/18) (Achenbach and Rescorla, 2001). Iš pateiktų terapeutės ir tėvų elgesio aprašymų patvirtinami teigiami socialiniai, emociniai, psichologiniai pokyčiai. 1-oje grupėje pokyčiai ir pagerėjimas yra psichologinio pobūdžio: pagerėjo bendravimas ir bendradarbiavimas su kitais ir šeimoje, sumažėjo baimių, pagerėjo emocijų valdymas. 2-oje, vaikų su protine negalia, grupėje terapeutė ir tėvai įvardijo psichologinį bei funkcinio pobūdžio pagerėjimą: vaikai pradėjo reaguoti ir vykdyti žodinius nurodymus, pradėjo aiškiau tarti žodžius, sumažėjo stereotipinių judesių. Po kaniterapijos užsiėmimų reikšmingai žemesni tik tėvų nurodyti nerimastingumo / depresiškumo sunkumai, mamų elgesio ir emocijų sunkumų vertinimai prieš ir po kaniterapijos reikšmingai nesiskyrė.

DARBO IR ORGANIZACINĖ PSICHOLOGIJA

**SUVOKIAMAS PAŠAUKIMAS IR SLAUGYTOJŲ ĮSITRAUKIMAS Į
DARBĄ**

Perceived calling and work engagement in nursing

Arūnas Žiedelis

arunas.ziedelis@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Įvadas. Remiantis dominuojančia Darbo reikalavimų – išteklių (DR-I) teorija (Bakker & Demerouti, 2014), įsitraukimas į darbą yra kildinamas iš motyvuojančių darbo aplinkos prielaidų, tačiau toks požiūris yra sunkiai pritaikomas kalbant apie slaugytojus, kurių darbo sąlygos retai būna motyvuojančios. Atlikti kokybiniai tyrimai (Vinje, 2007) atskleidžia, jog slaugytojų įsitraukimas į darbą gali būti susijęs su profesijos kaip prasmingo pašaukimo suvokimu, žyminčiu specifinį savo profesijos, kaip prasmingos, skirtos padėti kitiems bei pasirinktos veikiant išorinei determinacijai suvokimą (Dik & Duffy, 2009). Svarstant, jog elgesio prasmės suvokimas gali lemti jo atlikimą (Vallacher & Wegner, 2012), iškeltas tyrimo tikslas – įvertinti suvokiamo pašaukimo darbe sąsajas su slaugytojų įsitraukimu į darbą. Metodika. Pasirinkta longitudinė tyrimo strategija, 2 kartus apklausiant respondentus 8 mėnesiu intervalu. Abiejuose etapuose dalyvavo 211 visoje Lietuvoje dirbančių slaugytojų. Pirmojo etapo anketą sudarė Išplėstinė slaugytojų streso skalė (French et al., 2000), leidžianti įvertinti svarbiausius slaugytojų darbo reikalavimus, Darbo dizaino klausimyno (Morgeson & Humphrey, 2006) autonomijos, užduočių įvairovės, užduočių reikšmingumo, socialinės paramos ir grįžtamojo ryšio subskalės, leidžiančios įvertinti ankstesnių metaanalizių identifikuotus geriausiai įsitraukimą į darbą prognozuojančius darbo išteklius, Pašaukimo darbe klausimynas (Dik et al., 2012), bei pagrindiniai demografiniai klausimai. Antrojo etapo metu buvo pateikta Utrechto įsitraukimo į darbą skalė (Schaufeli & Bakker, 2003). Rezultatai. Hierarchinė daugialypė regresinė analizė atskleidė, jog savo darbo kaip pašaukimo suvokimas leidžia prognozuoti vėlesnį slaugytojų įsitraukimą į darbą net ir kontroliuojant svarbiausius demografinius ir darbo aplinkos veiksnius. Diskusija ir išvados. Slaugytojos, kurios suvokia savo darbą kaip prasmingą pašaukimą yra labiau linkusios į jį įsitraukti ir šis ryšys išlieka svarbus net ir kontroliuojant svarbiausių darbo aplinkos veiksnių poveikį. Tyrimas patvirtina prielaidą, jog slaugytojų įsitraukimas į darbą gali būti susijęs ne vien su darbo sąlygomis, bet ir su suvokiama darbo prasme.

DARBUOTOJŲ ĮSITRAUKIMAS Į DARBĄ LIETUVOJE Work engagement in Lithuanian employees

Natalija Norvilė^{1,2}, Edita Stončiūtė², Airida Zavadskė³

natalija@mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas¹, UAB „Great People Inside“², UAB „PRO Assessments“³

Įsitraukimas į darbą yra pozityvi, daug pasitenkinimo teikianti su darbu susijusi būseną, kurią sudaro trys veiksniai: energingumas, atsidavimas ir pasinėrimas (Schaufeli & Bakker, 2010). Įsitraukimas į darbą turi teigiamos įtakos darbuotojų darbo atlikimo kokybei (Bakker & Demerouti, 2016), psichologinei ir subjektyviai darbuotojo gerovei (Xanthopoulou et al., 2012), proaktyviam elgesiui (Sonnentag, 2003), organizaciniam įsipareigojimui (Geldenhuyts et al., 2014). Kai darbuotojai jaučiasi energingi ir įsitraukę į vykdomas užduotis, jie labiau linkę atlikti daugiau užduočių ar imtis iniciatyvos (Rich et al., 2010). Mokslininkai nesutaria, ar įsitraukimas į darbą priklauso nuo darbo stažo (Chien Cheng Chen & Su-Fen Chiu, 2009; Ishwara & Laxman, 2007), amžiaus (Mitchell et al., 2011) ar lyties (Word & Park, 2009). Darbuotojų įsitraukimo tyrimai Lietuvoje vis dar fragmentiški, apklausiamos mažos respondentų grupės, kas neleidžia daryti pagrįstų išvadų apie tai, kokio lygio įsitraukimu į darbą pasižymi Lietuvos darbuotojai. Taigi šio tyrimo tikslas – įvertinti darbuotojų įsitraukimą į darbą Lietuvoje. Tyrimas atliktas 2017 metais, jame dalyvavo 10860 privataus sektoriaus įmonių darbuotojai, iš jų 3801 vyras ir 7059 moterys. Naudota Schaufeli ir Bakker (2003) Utrechto Įsitraukimo į darbą skalė (angl. Utrecht work engagement scale - UWES) (vertinamos trys įsitraukimo į darbą dimensijos: energija, atsidavimas, pasinėrimas). Nustatyta, kad vyrų ir moterų įsitraukimas į darbą statistiškai reikšmingai nesiskiria. Labiausiai įsitraukę į darbą vyresnio amžiaus darbuotojai (41+ m.), jie pasižymi didesniu energingumu, atsidavimu ir pasinėrimu, tuo tarpu mažiausiai įsitraukę į darbą jauniausio amžiaus (iki 24 m.) darbuotojai. Darbuotojai, dirbantys įmonėje mažiau nei 1 m., mažiausiai įsitraukę į darbą, o darbuotojai, kurių darbo stažas įmonėje yra 11 metų ir daugiau, labiausiai įsitraukę į darbą, pasižymi didžiausiu energingumu, atsidavimu ir pasinėrimu. Vidutinio dydžio įmonių darbuotojai labiausiai įsitraukę palyginus su mažų (iki 50 darbuotojų) ir didelių (virš 250 darbuotojų) įmonių darbuotojais. Vyresni darbuotojai bei ilgiau dirbantys organizacijoje pasižymi didesniu įsitraukimu į darbą ir tai patvirtina jau atliktų tyrimų padarytas išvadas (Word ir Park, 2009; Su-Fen Chiu ir Miao-Ching Tsai, 2006). Tokie darbuotojai deda daugiau pastangų siekdami darbo rezultatų bei organizacijos tikslų, linkę labiau identifikuotis su savo atliekamu darbu bei aktyviau jame dalyvauja. Įsitraukę darbuotojai siekia geresnių rezultatų atliekamame darbe, prisideda prie organizacijos efektyvumo ir produktyvumo augimo. Rekomenduojama organizacijose kurti įsitraukimo į darbą skatinimo programas. Svarbu, kad tame procese dalyvautų ir patys darbuotojai, prisidėtų prie organizacijos tobulinimo, geresnės darbo aplinkos kūrimo ir savo poreikių patenkinimo darbe.

NORIU SAVO DARBU BŪTI NAUDINGAS KITIEMS! PROSOCIALIOS MOTYVACIJOS, STIPRYBIŲ PANAUDOJIMO IR ĮSITRAUKIMO Į DARBĄ EMPIRINĖ ANALIZĖ

**I want to benefit others with my job! An empirical test of the relationship
 between prosocial motivation, strength-use behaviour, and engagement**

Jurgita Lazauskaitė-Zabielskė, Ieva Urbanavičiūtė, Rita Rekašiūtė-Balsienė,

jurgita.lazauskaite@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Prosociali motyvacija apibrėžiama kaip siekis turėti teigiamos įtakos kitiems žmonėms ir jų grupėms (Grant, 2007). Esami tyrimai liudija, kad prosocialia motyvacija pasižymintys individai nori daryti gera žmonėms ir visuomenei teikdami viešąsias paslaugas (Perry, Brudney, Coursey, & Littlepage, 2008), todėl jie yra labiau įsipareigoję organizacijai, labiau patenkinti darbu ir geriau jį atlieka (Brewer & Selden, 2000). Nors sutinkama, kad kitiems žmonėms padėti motyvuoti viešojo sektoriaus darbuotojai dės daugiau pastangų į savo darbą ir geriau jį atliks, nėra aiškus šio ryšio mechanizmas. Kadangi įsitraukimas į darbą yra laikomas pagrindiniu ir svarbiausiu gerovės rodikliu, prognozuojančiu veiklos atlikimą (Demerouti & Corpanzano, 2010), šiuo tyrimu siekiama nustatyti prosocialios motyvacijos sąsajas su įsitraukimu į darbą bei šių sąsajų mechanizmą. Tyrimu keliami prielaidai, kad prosociali motyvacija yra susijusi su įsitraukimu į darbą per savųjų stiprybių panaudojimą, t. y. prosocialiai motyvuoti darbuotojai dažniau ieško darbo užduočių, kurios jiems sekasi ir kurios padėtų atskleisti savo stipriąsias puses ir gabumus, dirbdami panaudoja savo stiprybes ir atitinkamai yra labiau įsitraukę į darbą. Tyrimu apklausti 180 darbuotojų, teikiančių viešąsias paslaugas. 141 (78%) respondentas buvo moteris, 39 (22%) – vyrai. 49 (27%) buvo jaunesni nei 35 metų, 73 (41%) turėjo didesnę nei 20 metų darbo stažą. 147 (82%) turėjo aukštąjį išsilavinimą. 15 (8%) tyrimo dalyvių buvo vadovai. Tyrimo prielaidoms tikrinti buvo taikyta tiesinė regresija ir mediacijos analizė, naudojant PROCESS įskiepi. Tyrimo rezultatai atskleidė, kad stiprybių panaudojimas ir prosociali motyvacija paaiškina 36 proc. įsitraukimo į darbą duomenų sklaidos. Be to, prosociali motyvacija yra susijusi su įsitraukimu į darbą per savųjų stiprybių panaudojimą (nustatytas netiesioginio efekto dydis $\beta = 0,17$, $p < 0,01$). Gauti rezultatai atskleidžia prosocialios motyvacijos svarbą įsitraukimui į darbą bei šių sąsajų mechanizmą. Darbuotojai, kurie nori savo darbu būti naudingi, padėti, turėti teigiamą poveikį ir daryti gera kitiems, dažniau ieško darbo užduočių, kurios jiems sekasi ir kurios padėtų atskleisti savo stipriąsias puses ir gabumus, dažniau dirbdami panaudoja savo stiprybes ir atitinkamai yra labiau įsitraukę į darbą, t. y. energingesni, vertina savo darbą kaip prasmingesnę ir į jį pasineria. Taigi prosociali motyvacija yra svarbus išteklius, skatinantis įsitraukimą į darbą per dažnesnę savųjų stiprybių panaudojimą darbe.

DARBUOTOJŲ PASITENKINIMĄ DARBU PROGNOZUOJANTYS PSICHOSOCIALINIAI SU DARBU SUSIJĘ VEIKSNIAI: X ORGANIZACIJOS ATVEJIS

Psychosocial work-related factors, predicting employee job satisfaction: The case of organization X

Kristina Kovalčikienė, Loreta Gustainienė, Aurelija Stelmokienė

kristina.kovalcikiene@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Kiekvienai organizacijai yra svarbu rūpintis savo darbuotojų gerove ir siekti, kad pasitenkinimo darbu rodiklis organizacijoje būtų kuo aukštesnis, nes aukštas pasitenkinimo darbu lygis susijęs su mažesne darbuotojų kaita, mažesniu pravaikštų darbe skaičiumi, didesniu produktyvumu bei geresne darbuotojų sveikata. Nors tyrimų, analizuojančių pasitenkinimo darbu aspektus yra nemažai tiek užsienyje, tiek Lietuvoje, tačiau lieka neatsakyta į klausimą, kokie psichologiniai bei socialiniai veiksniai gali sietis su pasitenkinimu darbu, į ką reikėtų atkreipti dėmesį formuluojant praktines rekomendacijas, siūlant intervencines programas organizacijoms. Tyrimo tikslas – įvertinti darbuotojų pasitenkinimą darbu ir psichosocialinius su darbu susijusius veiksnius X organizacijoje. Tyrimas atliktas 2017 m. vienoje didžiausių gamybinio pobūdžio organizacijų ne tik Lietuvoje, bet ir Baltijos šalyse. Tyrime dalyvavo 995 darbuotojai (678 vyrai ir 239 moterys; 44 tiriamieji lyties nenurodė) iš X organizacijos, iš kurių 961 tiriamojo duomenys buvo tinkami analizei. Tyrimas buvo atliktas taikant apklausos raštu metodą. Tyrimo tikslui bei uždaviniams įgyvendinti buvo sudarytas klausimynas, kuriame naudotos šios metodikos: Pasitenkinimo darbu klausimynas (P. Spector), Kopenhagos psichosocialinis klausimynas (COPSOQ II, 2007) ir Saugos klimato klausimynas (Sexton et al., 2003). Į anketą buvo įtraukti papildomi sociodemografiniai klausimai. Tyrimo rezultatai atskleidė, jog kuo darbuotojai labiau patenkinti darbo pobūdžiu, užmokesčiu, pripažinimu bei vadovavimu, tuo jų bendras pasitenkinimas darbu didesnis. Analizė atskleidė, kad būtent darbo pobūdis (atliekama darbinė veikla ir jos reikšmingumas) yra svarbiausias prognozuojant darbuotojų pasitenkinimą darbu. Be to, kuo didesnis darbuotojų įsipareigojimas organizacijai, darbo ir asmeninio gyvenimo suderinamumas bei mažesnis subjektyviai suvokiamas stresas, tuo bendras pasitenkinimas darbu didesnis. Šie psichosocialiniai veiksniai visi kartu paaiškina 51,3 proc. bendro pasitenkinimo darbu ($R^2=0,513$), prognostinis modelis atitinka tinkamumo kriterijus (ANOVA $F=58,531$, $p<0,001$). Taigi, prognozuojant darbuotojų pasitenkinimą darbu svarbūs ne tik organizaciniai, bet ir su pačiu darbuotoju susiję veiksniai. Todėl X organizacijai buvo siūloma peržiūrėti atlygio ir pripažinimo sistemas, vystyti vadovų tarpasmeninio bendravimo su pavaldiniais gebėjimus bei stiprinti darbuotojų įsipareigojimą

organizacijai, rengti streso valdymo užsiėmimus ir skatinti darbuotojus išsakyti savo poreikius.

ETIŠKAS VADOVAVIMO STILIUS: SUBJEKTYVUS VADOVŲ IR PAVALDINIŲ POŽIŪRIS

Ethical leadership style: The perspective of managers and followers

Modesta Morkevičiūtė, Auksė Endriulaitienė, Aurelija Stelmokienė

modestamorkeviciute@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas

Kai buvo pradėti analizuoti ryšiai tarp vadovų ir pavaldinių požiūrio į vadovavimo etiškumą, panašiu metu imta kalbėti, jog vadovai gali keisti pavaldinių požiūrį į jų vadovavimą ir taip formuoti etišką pavaldinių elgesį. Ankstesniuose tyrimuose randama, jog skirtingas vadovų požiūris į savo vadovavimo etiškumą suformuoja nevienodą pavaldinių požiūrį į jį. Tačiau šia tema atlikta vos keletas tyrimų užsienyje. Temos aktualumą žymi tai, jog organizacijų veikla visuomenėje pradedama vertinti ne tik ekonominiu, teisiniu, bet ir etiniu bei moraliniu atžvilgiais. Visapusiškas etiško vadovavimo stiliaus pažinimas svarbus kuriant gaires tinkamų organizacijos valdymo standartų formavimui ir palaikymui. Todėl šio tyrimo tikslas – nustatyti sąsają tarp vadovo ir pavaldinių subjektyvaus požiūrio į vadovavimo etiškumą. Tyrime dalyvavo 272 respondentai iš įvairiuose Lietuvos miestuose esančių organizacijų (30 vadovų ir 242 jų pavaldiniai). Etiškam vadovavimo stiliui vertinti naudotas M. E. Brown, L. K. Trevino, D. A. Harrison (2005) klausimynas (ELS). Nustatyta, jog aukštais balais savo vadovavimo etiškumą vertinančius vadovus pavaldiniai suvokia vienodai etiškais, kaip ir vidutiniais balais savo vadovavimo etiškumą vertinančius vadovus. Lyginant žemais balais save vertinančius vadovus su vidutiniais balais save vertinančiais vadovais, pastarieji pavaldinių yra vertinami geriau. Kitaip tariant, vidutiniais balais savo vadovavimo etiškumą vertinančius vadovus pavaldiniai yra linkę laikyti etiškesniais už žemais balais savo vadovavimo etiškumą vertinančius vadovus. Nustatyta, jog vadovų ir pavaldinių požiūrio ryšį paaiškina tiesinis modelis: kuo vadovai savo vadovavimą vertina kaip etiškesnį, tuo ir pavaldiniai jų vadovavimą vertina kaip etiškesnį. Taigi, pavaldinių požiūriui į vadovo etiškumą reikšmingas paties vadovo etiškumo įsivertinimas. Tai rodo vadovo etinių nuostatų svarbą. Todėl tolesniais tyrimais verta nagrinėti vadovo etinių nuostatų formavimosi veiksniai. Kita vertus, nustatyta, jog vadovų požiūris į savo vadovavimo etiškumą lemia tik nedidelę dalį to, kaip jų vadovavimo etiškumą vertina pavaldiniai. Tai reiškia, kad subjektyviam pavaldinių požiūriui į vadovus reikšmingi buvo įvairūs netyrinėti veiksniai. Todėl ateityje svarbu tirti ir kitus pavaldinių požiūriui į vadovų etiškumą reikšmingus aspektus.

TEISĖS IR EISMO PSICHOLOGIJA

**TEISINGŲ IR MELAGINGŲ PARODYMŲ SKIRTUMAI
 PAKARTOTINĖSE APKLAUSOSE: MNEMONINIŲ TECHNIKŲ
 PANAUDOJIMAS IŠ KARTO PO ĮVYKIO IR JŲ ĮTAKA VĖLIAU
 TEIKIAMiems PARODYMAMS**

**Differences between truthful and deceptive statements in repeated
 interviewing: Using mnemonic techniques immediately after an event and
 their effects on delayed accounts**

**Aleksandras Izotovas¹, Aldert Vrij¹, Lorraine Hope¹, Samantha Mann¹, Pär Anders
 Granhag², Leif Strömwall²**

alex.izotovas@port.ac.uk

Portsmuto Universitetas, Didžioji Britanija¹, Geteborgo universitetas, Švedija²

Nusikaltimų tyrime vienas asmuo (pvz., liudytojai ar įtariamieji) gali būti apklausiami kelis kartus apie tą patį įvykį. Detalių kiekis pasakojime yra vienas patikimiausių verbalinių melo aptikimo požymių: tiesą sakantys asmenys yra linkę pateikti daugiau informacijos už melagius (Vrij, 2015). Tačiau ilgėjant laikui po realiai patirto įvykio, gebėjimas atkurti informaciją linkęs silpnėti dėl natūralaus užmiršimo. Tokiu atveju skirtumas tarp teisingų ir melagingų parodymų informacijos kiekio atžvilgiu mažėja. Atliktų eksperimentų tikslas buvo iširti kaip skirtingos mnemoninės (atsiminimus palengvinančios) technikos, panaudotos apklausose iš karto po įvykio, veikė tiesą sakančių ir meluojančių asmenų pakartotinius parodymus praėjus dviems savaitėms po tariamo incidento. Palyginome skirtingų detalių (vizualinių, erdvinių, laiko ir veiksmo) kieki abiejuose parodymuose tarp tyrimo grupių. Taip pat analizavome pateiktų parodymų nuoseklumą tarp abiejų apklausų teisinguose ir melaginguose pasakojimuose. Tyrimo dalyviams buvo rodomas video siužetas, simuliacinė kriminalinės žvalgybos operacija, po kurios jų buvo paprašyta sakyti tiesą arba meluoti dviejų apklausų nedelsiant, ir praėjus dviems savaitėms po įvykio metu. Pirmajame eksperimente (teisingų parodymų, $n = 70$; melagingų parodymų, $n = 73$) buvo naudotos viena iš trijų mnemoninių technikų: konteksto atkūrimo, piešinio, arba įvykių sekos. Visose trijose mnemonikų grupėse teisinguose pasakojimuose aptikome reikšmingai daugiau vizualinių, erdvinių, laiko ir veiksmo detalių negu melaginguose pasakojimuose tiek iš karto po įvykio, tiek uždelstose apklausose. Gauti panašūs rezultatai ir antrajame eksperimente (teisingų parodymų, $n = 25$; melagingų parodymų, $n = 24$), kuriame panaudojome tik piešinio mnemoninę techniką. Trečiajame eksperimente (teisingų parodymų, $n = 38$; melagingų parodymų, $n = 42$) aptikome, kad laisvo pasakojimo mnemoninė technika buvo efektyvesnė už standartinius atvirus klausimus atskiriant teisingus nuo melagingų

parodymų abejojose apklausose. Visuose trijuose eksperimentuose tiesą sakantys buvo mažiau arba vienodai nuoseklūs tarp dviejų pasakojimų kaip ir meluojantys asmenys. Rezultatai parodė, kad mnemoninės technikos gali būti veiksmingos priemonės ne tik padedant atkurti informaciją praėjus ilgesniam laikotarpiui po patirto įvykio, bet ir melagingų parodymų aptikimo kontekste.

ŠEIMOS MEDIACIJOS PERSPEKTYVOS LIETUVOJE: GALIMYBĖS PSICHOLOGAMS

Family mediation perspectives in Lithuania: Possibilities for psychologists

Jolanta Sondaitė

jsondait@mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas

Įvadas. Šeimos ginčai yra viena populiariausių mediacijos sričių daugelyje užsienio valstybių, padedanti spręsti konfliktus tarp sutuoktinių, skyrybų, vaiko globos, paveldėjimo ginčus ir kt. Lietuvos Respublikos civilinių ginčų taikinamojo tarpininkavimo įstatymo Nr. X-1702 nauja redakcija (Lietuvos Respublikos mediacijos įstatymas) įtvirtina privalomąją mediaciją šeimos ginčiuose ir atveria galimybes spartesnei šeimos mediacijos plėtrai Lietuvoje. Privalomoji meditacija – tai mediacija, kuria įstatymo nustatytais atvejais privaloma pasinaudoti prieš kreipiantis į teismą dėl ginčo sprendimo. Šio pranešimo tikslas yra remiantis užsienio literatūra ir savo kaip mediatorės patirtimi, atskleisti galimybes psichologams dalyvauti šeimos mediacijoje. Metodika. Taikyti tyrimo metodai: 1) teorinės analizės metodas; 2) atvejo studijos metodas (remiamasi atvejais, kuriuose tyrimo autorė pati atliko šeimos mediaciją tiek Lietuvoje, tiek užsienyje teisminėje ir neteisminėje mediacijose). Rezultatai. Teorinė analizė parodė, kad šeimos mediatoriai dažniausiai yra teisinės arba psichosocialinės srities specialistai. Sudėtingose aukštos eskalacijos ginčiuose labai pasiteisina tarpdisciplininės mediatorių komandos: psichologo ir teisininko. Jeigu į šeimos ginčus yra įtraukti nepilnamečiai vaikai, šeimos mediatorius turi užtikrinti, kad sprendžiant šeimos ginčus, bus atsižvelgta ir į vaikų interesus. Atvejo studijų metodas parodė, kad tais atvejais, kai tėvų nuomonė apie vaiko (-ų) interesus išsiskiria, siekiant atsižvelgti į vaiko interesus, yra svarbu išklausyti ir išsiaiškinti vaiko nuomonę. Mediatorius tai gali padaryti pats arba pasitelkdamas specialistą, pvz. psichologą, dirbantį su vaikais. Diskusija. Šiuo metu teismo mediatorių sąraše yra keli šimtai teisininkų ir keletas psichologų. Lietuvoje teisminėje mediacijoje spręsti šeimos ginčams vis dažniau pasitelkiamos tarpdisciplininės mediatorių komandos (teisininko ir psichologo). Teisininkai mediatoriai Lietuvoje nėra linkę patys išklausyti vaiko nuomonę šeimos mediacijose, taigi tikėtina, kad plečiantis šeimos mediacijos paslaugoms Lietuvoje, teisininkai šeimos mediatoriai vis dažniau kreipsis į psichologus pagalbos išsiaiškinant vaiko interesus, poreikius. Išvados. Turintys specialų pasiruošimą

psichologai gali dirbti šeimos mediatoriais arba gali dirbti komediatoriais šeimos ginčuose kartu su teisininkais. Psichologo pagalba gali būti svarbi siekiant išsiaiškinti vaiko interesus, poreikius, nuomonę ir pateikti šeimos mediatoriui išvadas apie tai.

**KIEK MOKYMOŠI VAIRUOTI BŪDAS BEI SĖKMĖ LAIKANT
VAIRAVIMO EGZAMINĄ PADEDA NUMATYTI PRADEDANČIŲJŲ
VAIRUOTOJŲ KELIŲ EISMO TAISYKLIŲ PAŽEIDIMUS?
Importance of driving learning experience and success in passing driving
exam for prediction of traffic offences of novice drivers**

**Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa
Markšaitytė, Justina Slavinskienė**

kristina.zardeckaite-matulaitiene@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Sutariama, kad pradedantieji vairuotojai yra viena iš rizikingiausių vairuotojų grupių. Dėl patirties stokos ir polinkio rizikingai elgtis pradedantys vairuotojai sukelia daug eismo įvykių, kuriuose jie susižaloja patys ar sužaloja kitus. Galimų kelių eismo taisyklių pažeidimų ir mokymosi vairuoti būdo ryšio analizė pradedančių vairuotojų grupėje padėtų išsiaiškinti galimas būsimų vairuotojų rengimo programų problemas bei jų tobulinimo galimybes. Tyrimo tikslas – įvertinti mokymosi vairuoti būdo bei teorinio ir praktinio vairavimo egzamino išlaikymo sėkmės reikšmę numatant pradedančiųjų vairuotojų kelių eismo taisyklių pažeidimus. Metodika. Longitudiniame tyrime dalyvavo 598 pradedantieji vairuotojai, pirmą kartą įgiję teisę vairuoti. Pirmojo tyrimo etapo metu buvo surinkta informacija apie jų mokymosi vairuoti ypatumus (mokėsi vairuoti tik su instruktoriumi, mokėsi vairuoti ir su kitais asmenimis, mokėsi vairuoti savarankiškai) bei teorinio ir praktinio vairavimo egzamino išlaikymo sėkmę (t.y., iš kelinto karto išlaikė šiuos du egzaminus). Antrojo tyrimo etapo metu iš policijos buvo gauta informacija apie tai, ar pirmaisiais savarankiško vairavimo metais tyrimo dalyviai buvo bausti už kelių eismo taisyklių pažeidimus. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad daugiau baustų už kelių eismo taisyklių pažeidimus buvo tų pradedančiųjų vairuotojų, kurie praktinį vairavimo egzaminą išlaikė iš pirmųjų kartų. Teorinio vairavimo egzamino išlaikymo sėkmė, kaip ir mokymosi vairuoti būdas, nebuvo susiję su nuobaudomis už kelių eismo taisyklių pažeidimus. Bet nuobaudos už kelių eismo taisyklių pažeidimus buvo susijusios su jaunesniu pradedančiųjų vairuotojų amžiumi, vyriška lytimi bei ilgesne savarankiško vairavimo trukme. Diskusija ir išvados. Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad būsimus kelių eismo taisyklių pažeidėjus iš dalies galima atpažinti dar iki jų savarankiško vairavimo pradžios, remiantis vien jų sociodemografinėmis charakteristikomis bei praktinio vairavimo egzamino išlaikymo sėkme. Galima numanyti, kad geresni praktiniai vairavimo įgūdžiai leidžia pradedantiesiems vairuotojams labiau pasitikėti savimi kelyje ir tuo pačiu

padidina kelių eismo taisyklių pažeidimų riziką. Projektas finansuotas Lietuvos mokslo tarybos (Nr.GER-005/2015).

ASMENYBĖS IR MOTYVACINIŲ VEIKSNIŲ REIŠMĖ AIŠKINANT VAIRUOTOJŲ, NETEKUSIŲ TEISĖS VAIRUOTI, RIZIKINGĄ VAIRAVIMĄ

The significance of personal traits and motivational aspects in explaining risky driving among traffic offenders

Justina Slavinskienė, Kristina Žardeckaitė-Matulaitienė, Auksė Endriulaitienė, Laura Šeibokaitė, Rasa Markšaitytė
 justina.slavinskiene@vdu.lt
Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Teisės vairuoti netekimas yra kompleksiškas reiškiny, kuriam svarbus ne vienas veiksnys, o kelių veiksnių sąveika. Tačiau, iki šiol stokojama tyrimų, kuriuose būtų vertinamos laikinai teisės vairuoti netekusių vairuotojų asmenybės savybės kartu su kitais psichologiniais veiksniais. Šio tyrimo tikslas – įvertinti kokios vairuotojų asmenybės savybės ir motyvaciniai veiksniai (nuostatos, motyvai ir saviveiksmingumas) yra reikšmingi, paaiškinant vairuotojų, netekusių teisės vairuoti dėl KET pažeidimų, subjektyviai vertinamą rizikingą vairavimą. Metodika. Tyrime dalyvavo 1002 vairuotojai, netekę teisės vairuoti dėl kelių eismo taisyklių pažeidimų. Savižina paremtu klausimynu įvertintas rizikingas vairavimas (Reason ir kt., 1990), penketas svarbiausių asmenybės bruožų (Benet-Martinez, John, 1998; John ir kt., 2008;), agresyvumas (Markšaitytė ir kt., 2009; Markšaitytė, 2010) ir impulsyvumas (Patton, Stanford, Barratt, 1995). Taip pat buvo įvertinti: nuostatos dėl rizikingo vairavimo (Iversen, Rundmo, 2004), motyvai rizikingai vairuoti (Ho, Gee, 2008) ir vairavimo saviveiksmingumas (George ir kt., 2007). Pildydami klausimyną tyrimo dalyviai buvo prašomi nurodyti lytį, amžių, vairavimo stažą bei padaryto KET pažeidimo pobūdį. Rezultatai. Nustatyta, kad vertinti psichologiniai veiksniai paaiškina 21% vairavimo klaidų ir 44,4% tyčinių kelių eismo taisyklių pažeidimų. Vairuotojai netekę teisės vairuoti dėl KET pažeidimų, pasižymintys didesniu emociniu nestabilumu, didesniu impulsyvumu bei turintys stipriau išreikštą motyvą rizikuoti pažeidžiant KET, teigia darantys daugiau vairavimo klaidų. Tie, kurie pasižymi didesniu vairavimo saviveiksmingumu ir turi stipriau išreikštą motyvą rizikuoti viršijant greitį teigia darantys mažiau vairavimo klaidų. Jaunesnio amžiaus vairuotojai, netekę teisės vairuoti dėl KET pažeidimų, pasižymintys mažesniu atvirumu patyrimui, bet didesniu ekstraversiškumu, didesniu impulsyvumu ir didesniu agresyvumu, bei turintys palankias rizikai nuostatas ir stipriau išreikštus motyvus rizikuoti pažeidžiant KET ir viršijant greitį, teigia darantys daugiau tyčinių pažeidimų. Išvados ir diskusija. Atlikto tyrimo rezultatai leidžia susidaryti integruotą vairuotojų, netekusių teisės vairuoti dėl

KET pažeidimų, psichologinį profilį. Šių vairuotojų rizikingo vairavimo analizė leidžia kelti prielaidas apie rizikavimą kelyje paaiškinantį psichologinį mechanizmą, kuris svarbus siekiant tobulinti vairuotojams, netekusiems teisės vairuoti dėl KET pažeidimų, taikomas intervencines priemones.

ŠEIMOS IR EDUKACINĖ PSICHOLOGIJA

GIMDYMAS NAMUOSE: (NE)ATSAKINGŲ MOTERŲ PASIRINKIMAS? Birth at home: The choice of (ir)responsible women?

Jurgita Smiltė Jasiulionė, Roma Jusienė

jurgita.valiukeviciute@gmail.com

Vilniaus universitetas

Nuo 2011 m. prasidėjus iniciatyvai, siekiančiai legalizuoti pagalbą šeimoms, pasirenkančioms gimdyti namuose, viešojoje erdvėje periodiškai kyla diskusijos – saugu ar nesaugu gimdyti namie? Kaip vertinti tas moteris ir šeimas, kurios nori gimdyti namuose? Žiniasklaidoje pasirodančiuose straipsniuose, atskirų žmonių bei specialistų komentaruose neretai suskamba vertinimai, kad šeimos, gimdančios namuose yra „neatsakingos“, teigiama, kad toks pasirinkimas „pagrįstas vien egoizmu ir savo interesų paisymu“. Norime pristatyti, ką apie namuose gimdančias moteris, jų požiūrį į vaiko auginimą ir taikomas strategijas sužinome iš ilgalaikio tyrimo apie gimdymo aplinkybių sąsajas su ankstyvąja vaiko raida. Pranešime pristatysime 121 moters, dalyvavusios tyrime nuo vaiko gimimo iki 4 m., apklausų rezultatus: 30 moterų gimdė namuose, 65 moterys gimdė natūraliais gimdymo takais ligoninėje bei 26 – skubaus ar planinio cezario pjūvio operacijos metu. Visos moterys yra aukštojo išsilavinimo, vyresnės nei 18 m. bei gimdė nepirmagimius vaikus. Pasiruošimas gimdymui bei kitos su nėštumu susijusios aplinkybės buvo vertinamos prašant moterų užpildyti „Prenatalinės aplinkos anketa“ 2–3 dieną po gimdymo; moters nuostatos į kūdikio priežiūrą ir auginimą buvo vertinamos „Požiūrio į kūdikio auginimo skale“ 3 mėn. po gimdymo; motinos saviveiksmingumas vertintas 1,5 m. po gimdymo „Motinos saviveiksmingumo skale“. Moters neigiamų emocijų išgyvenimas nėštumo metu ir 3 mėn. po gimdymo buvo vertinamas prašant moterų įvertinti 5 balų skalėje, kiek dažnai per vertinamą laikotarpį jos išgyveno liūdesį, prislėgtumą, irzlumą, blogą nuotaiką bei nervinę įtampą, susirūpinimą. Kai vaikams buvo 3 m. motinos pildė „Tėvų įveikos strategijų klausimyną“ apie savo taikomas strategijas, reaguojant į vaiko neigiamas emocijas. Galiausiai buvo stebėtos ir analizuojamos mamų sąveikos su savo keturmečiais vaikais pusiau struktūruotos užduoties bei laisvo žaidimo metu. Tarpgrupinis palyginimas atskleidė, jog namuose gimdžiusios moterys, lyginant su kitomis grupėmis dažniau lankė pasiruošimo gimdymui kursus ($p < 0,000$), pasižymėjo labiausiai į vaiką orientuotomis kūdikio priežiūros ir auginimo nuostatomis ($p < 0,001$),

mažiausiu neigiamų emocijų išgyvenimo lygiu 3 mėn. po gimdymo ($p = 0,001$), ilgiausia vaikų žindymo trukme ($p < 0,001$), o reaguodamos į 3 metų amžiaus vaikų neigiamas emocijas jos dažniau nei kitos mamos skatino vaikus išreikšti emocijas ($p = 0,004$), ir rečiau naudojo tokias reagavimo strategijas kaip baudimas ($p < 0,001$), susikrimitimas ($p = 0,001$) bei sumenkinimas ($p < 0,001$). Stebint motinų sąveikas su keturmečiais vaikais pastebėta, kad namuose gimdžiusios mamos pasižymi pozityvesniu vadovavimo stiliumi, atliekant kartu su vaiku bendrą užduotį ($p < 0,001$), o jų ir vaikų diados gavo aukštesnius abipusio reagavimo ir bendradarbiavimo įverčius ($p = 0,005$) nei kitos mamų-vaikų diados.

UNIVERSITETO STUDENTŲ POŽIŪRIS Į SANTUOKĄ: GRINDŽIAMAJA TEORIJA PAREMTI SOCIALIZACIJOS VEIKSNIAI **University students' attitudes toward marital relationships: A grounded theory of socialization influences**

Jurgita Babarskienė, Julija Gaiduk

jbabarskiene@lcc.lt

LCC tarptautinis universitetas

Šio tyrimo tikslas buvo išsiaiškinti, kokie veiksniai yra svarbūs studentų požiūrio į santuoką formavimuisi. Kadangi skyrybos yra labai dažnos, kyla daug klausimų apie švietimą santykių temomis bei skyrybų prevenciją. Atlikta gana daug tyrimų apie nuostatų svarbą santykiams, tačiau vis dar stokojama kokybinių tyrimų apie požiūrį į santuoką. Šiuo tyrimu siekiama užpildyti esamą spragą ir, remiantis grindžiamąja teorija, atskleisti ir analizuoti socializacijos veiksnius, svarbius jaunuolių požiūriui į santuoką. Tyrimas yra svarbus, nes tam tikros iškilusios temos yra anksčiau plačiau nenagrinėtos, tačiau gali būti reikšmingos kuriant intervencijos ir prevencijos priemones bei formuojant teigiamesnį požiūrį į santuoką. Tyrime dalyvavo 16 studentų, kurie dalinosi savo mintimis apie tai, kas yra laiminga santuoka ir kas yra svarbu jų požiūrio į santuoką raidai. Atliktas kokybinis tyrimas, kurio metodologija buvo paremta grindžiamąja teorija. Tyrime naudotas pusiau struktūruotas interviu. Išanalizavus duomenis, išryškėjo tokios pagrindinės socializacijos temos: tėvų santykiai, tėvų asmeninės savybės, tėvų ir kitų svarbių asmenų santykių pavyzdžiai, lyčių vaidmenų ideologija, švietimas, informacijos technologijos bei pačių tyrimo dalyvių santykių patirtys. Tam, kaip jaunuoliai mąstė apie santuoką, didelę reikšmę turėjo jų tėvų santykių kokybė. Ir tėvo, ir motinos nuostatos santuokos atžvilgiu buvo reikšmingos jaunuoliams, nors pačių tiriamųjų požiūris buvo kiek liberalesnis nei jų tėvų. Ypač išryškėjo lyčių vaidmenų bei informacinių technologijų svarba požiūriui į santuoką. Galiausiai, reikšmingi buvo ir kitų suaugusiųjų šeimų santykių pavyzdžiai, iš kurių jaunuoliai mokėsi.

METODIKOS, NAUDOJAMOS ĮVERTINTI SUSIETUMĄ SU GAMTA: SISTEMINĖ LITERATŪROS ANALIZĖ

Instruments of connectedness to nature: A literature review

Romualda Rimašiūtė-Knabikienė

romualda.rimasiute@gmail.com

Mykolo Romerio universitetas

Moksliniai tyrimai, nagrinėjantys susietumą su gamta, pirmiausia siekia suprasti, kaip žmonės tapatina save su natūraliąja aplinka ir kokius ryšius suformuoja su ja. Šiam reikalui skirta literatūra davė vertingų išvalgų aplinkos psichologijai, tačiau darbų įvairovė taip pat apsunkina ir pastangas suprasti temą. Tai iliustruoja ir daugelis skirtingų terminų šiam konstruktui, kai susietumas literatūroje vadinamas „ryšys su gamta“ (Schultz, 2002), „sąryšio su gamta“ (Nisbet, Zelenski ir Murphy, 2009), „meilė ir rūpestis gamta“ (Perkins, 2010), „susijungimas su gamta“ (Dutcher, Finley, Luloff ir Johnson, 2007), „emocinis ryšys su gamta“ (Kals, Schumacher ir Montada, 1999), „dispozicinė empatija su gamta“ (Tam, 2013) ar „gamtos įtraukimas į save“ (Schultz, 2001). Turint tokią terminų įvairovę, atsirado ir nemažai literatūros apžvalgų, siekiančių nustatyti pagrindinius srities elementus ir tendencijas. Taip pat daug mokslinių tyrimų, kuriuose naudojamos skirtingos metodikos įvertinti (išmatuoti) susietumą su gamta. Taigi labai svarbu žinoti kiekvieno instrumento psichometrinės charakteristikas, ypačingai tai svarbu vertinant jo patikimumą ir validumą. Moksliniai tyrimai su įvairiausiais matavimo instrumentais dažnai nepateikia išsamios informacijos apie testų ir klausimynų patikimumą. Todėl kyla poreikis išsiaiškinti, kokios metodikos naudojamos norint įvertinti ryšį su gamta bei kiek yra patikima viena ar kita metodika. Šio darbo tikslas – išanalizuoti ir susisteminti susietumą su gamta nagrinėjančius straipsnius, siekiant nustatyti juose naudotus matavimo instrumentus bei jų psichometrinės charakteristikas, apžvelgti tyrimų rezultatus ir rekomendacijas. Darbe analizuojami moksliniai straipsniai nuo 2011 metų iki 2016 metų, taikant turinio analizės metodą ir sukuriant straipsnių kodavimo sistemą. Duomenų paieška vykdyta EBSCO duomenų bazėje, informacijos paieška apribota laike, naudojant ryšio su gamta sinonimus ir apibrėžimus, kurie vartojami angliškuose moksliniuose straipsniuose recenzuojamuose žurnaluose, buvo pilno teksto ir laisvai prieinami elektroninėse duomenų bazėse. Duomenų bazėse anglų kalba rasta su raktiniais paieškos žodžiais susijusių 978 straipsniai, iš jų 31 atitiko atrankos kriterijus sistemškai analizuoti. Sistemine analize parodė 14 vertinimo instrumentų, kurie matuoja susietumą su gamta. Pranešimo metu bus pristatomi visi instrumentai bei jų psichometrinės charakteristikos, diskusijos metu aptariami jų privalumai bei trūkumai. Į sistemine analize įtrauktuose moksliniuose straipsniuose susietumas su gamta daugiausia vertinamas naudojant Susietumo su gamta skalę (Mayer ir Frantz's scale, 2004) (14 straipsnių), Gamtos įtraukimo į save skalę

(Schultz, 2001) (11 straipsnių); Sąryšio su gamta skalę (Nisbet, Zelenski, ir Murphy, 2009) (8 straipsniuose). 18 iš 31 straipsnių nebuvo aprašytas instrumentų patikimumas ir validumas, o 2 straipsniuose aprašytas netiksliai. Taigi 20 straipsnių neaiškus metodikos taikymo patikimumas ir validumas. Nagrinėtų straipsnių rezultatai atskleidė aplinką tausojančio elgesio ir subjektyvios ir psichologinės gerovės sąsajas, taip pat susietumo su gamta sąsajas su asmens patiriamu laimingumo jausmu, fizine ir emocine sveikata, sąmoningumu, prasmės ieškojimu, gyvybingumu, asmens vertybėmis, nuostatomis ir požiūriu į gamtą, identiteto jausmu, dvasingumu. Moksliniai tyrimai parodė, kad asmens patiriamas ryšys su gamta skatina aplinką tausojantį elgesį ir aptarė, kad sociokultūriniai, demografiniai ir lyčių skirtumai yra labai svarbūs skatinant tvaraus elgesio formavimąsi. Apžvalgoje nagrinėti tyrimai su vaikais pateikė rekomendacijas kaip skatinti vaikų tvaraus elgesio formavimąsi ir pabrėžė, kad tai svarbu skatinti kuo ankstyvesniame amžiuje (geriausia iki 11 metų).

VAIKŲ SUPRATIMAS APIE APLINKOSAUGOS PROBLEMAS IR APLINKOS TAUSOJIMO SVARBĄ: ĮŽVALGOS IŠ FOKUS GRUPIŲ TYRIMO

Children's understanding of environmental problems and the importance of environmental protection: Insights from the research of focus groups

Dovilė Šorytė, Vilmantė Pakalniškienė

dovile.soryte@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Įvadas. Aplinkosaugos problemos, tokios kaip tarša, kelia grėsmę žemės ekosistemoms, žmonių sveikatai ir gerovei (WHO, 2016; IPCC, 2014). Vaikai yra tie individai, kurie ne tik susidurs su šių problemų pasekmėmis, bet ir spręs, kokie būdai tinkami joms mažinti. Todėl svarbu žinoti, kaip vaikai supranta aplinkosaugos problemas ir aplinkos saugojimo reikšmę. Tokios žinios gali padėti skatinant juos tausoti aplinką. Tyrimo tikslas – apibūdinti vaikų supratimą apie aplinkos problemas ir aplinkos tausojimo svarbą. Metodika. Atliktos 6 fokus grupės, kuriose dalyvavo 6–11 metų vaikai (n = 33). Trijų grupių pokalbiai vyko vaikų vasaros stovyklos metu, trijų – pradinėje mokykloje per pamokas. Prieš pradėdant tyrimą gauti raštiški visų fokus grupių dalyvių tėvų, stovyklos ir mokyklos vadovų bei mokytojų sutikimai dalyvauti tyrime. Duomenys analizuoti kokybinės turinio analizės metodu (Schreier, 2012). Rezultatai. Pristatoma dalis fokus grupių metu gautų tyrimo rezultatų. Tyrimo dalyviai nurodė kelias aplinkosaugos problemas, pavyzdžiui, netinkamą elgesį su gyvūnija ir augalija, taip pat svarstė, kokios yra šių problemų priežastys. Kalbėdami apie tai, kodėl svarbu saugoti aplinką, tyrimo dalyviai nurodė tokias priežastis, kaip žmonių sveikatos ir gyvybės apsauga ir kt. Apie aplinkos tausojimą jie žinojo iš kelių šaltinių. Diskusija. Tyrimo rezultatai aptariamai

aplinkos psichologijos ir raidos psichologijos sričių kontekste. Remiantis mokslinė literatūra apie aplinkosauginį švietimą, rekomenduojama, kad vaikams perduodamos žinios būtų kuo labiau nukreiptos į praktinį veikimą (Jensen, 2002). Svarbu, kad vaikai matytų aplinką tausojančio elgesio modelius, kad turėtų kuo daugiau tiesioginio patyrimo galimybių ir t. t. (Chawla & Cushing, 2007). Atliktas tyrimas yra pirmasis platesnio tyrimo etapas: gautais rezultatais bus remiamasi toliau analizuojant aplinką tausojančio vaikų elgesio prognostinius veiksnius. Išvados. Vaikai turi žinių apie kai kurias aplinkosaugos problemas ir supranta kai kurias priežastis, kodėl svarbu aplinką tausoti. Vertinga stiprinti šį vaikų supratimą remiantis gera aplinkosauginio švietimo praktika ir žiniomis iš aplinkos bei raidos psichologijos sričių.

NAUJOVĖ PSICHOLOGŲ RENGIME: KURSAS „JAUNIMO TAPATUMO STIPRINIMAS ŠIANDIENINĖJE EUROPOJE“ **New curriculum in psychology student training: "Support to youth identities in diverse Europe"**

**Saulė Raižienė¹, Rasa Erentaitė^{1,2}, Ingrida Gabrielavičiūtė¹, Jolanta Sondaitė¹, Vida
 Česnuitytė¹, Rimantas Vosylis¹, Antanas Valantinas¹**

s.raiziene@mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas¹, Kauno Technologijos universitetas²

Šio praktinio pranešimo metu norime pasidalinti psichologų rengimo gera patirtimi pristatydami naujai sukurtą 6 kreditų kursą „Jaunimo tapatumo stiprinimas šiandieninėje Europoje“. Šio kurso tikslas – stiprinti studentų gebėjimus vykdyti su jaunimo tapatumu susijusius taikomuosius tyrimus bei praktinius darbo su jaunu gebėjimus, padėsiančius skatinti optimalią tapatumo raidą įvairiose jaunimo grupėse (ypač tose, kurių tapatumui šių dienų Europoje kyla grėsmės). Kursas skirtas tiems studentams, kurie domisi jauno žmogaus tapatumo formavimusi ir gerove. Kurso metu studentai yra supažindami su skirtingomis jaunimo tapatumo teorinėmis perspektyvomis, naujaisiais tarpdisciplininių tapatumo srities tyrimų rezultatais, pristatomi tapatumo tyrimo metodai ir instrumentai, analizuojami inovatyvūs praktinio darbo su jaunu pavyzdžiai. Kuriant kursą integruotos raidos psichologijos, sociologijos, socialinės antropologijos ir Europos studijų požiūriai į jaunimo tapatumo raidą. Po kurso studentai gebės taikyti skirtingus teorinius požiūrius aiškinant tapatumo formavimąsi skirtinguose kultūriniuose kontekstuose, žinos, kaip formuojasi jauno žmogaus tapatumas, kokie veiksniai veikia bei kokios pasekmės, gebės kritiškai analizuoti empirinių jaunimo tapatumo tyrimų rezultatus bei gebės nustatyti įvairių jaunimo grupių sunkumus, susijusius su tapatumu formavimusi. Šis kursas sukurtas mokslininkų, tyrinėjančių tapatumą, bei praktikų, dirbančių su jaunu, grupės pagal Erasmus+ programos Strateginių partnerysčių paprogramę „INovative curriculum for Strong Identities in Diverse Europe (INSIDE, Nr. 2016-1-LT01-KA203-

023220). Kurso autoriai yra iš šešių institucijų: Mykolo Romerio universiteto (Lietuva), Bolonijos universiteto (Italija), Bordo universiteto (Prancūzija), Babes-Bolyai universiteto (Rumunija), Kardinolo Stefano Višinskio universiteto (Lenkija) ir nevyriausybinės organizacijos „Tolerantiškos jaunimo asociacija“ (Lietuva). Šis kursas gali būti kaip atskiras kursas programoje arba kaip tam tikro kurso dalis. Praktinio pristatymo metu pristatysime kurso tikslus, turinį, struktūrą, mokymo ir vertinimo metodus. Taip pat pristatysime šio kurso pilotinio įgyvendinimo vertinimą, remiantis dalyvavusių studentų ir dėstytojų patirtimi. Vertinimas atliktas naudojant sukurtą klausimyną.

KARJEROS IR DARBO PSICHOLOGIJA

PSICHOSOCIALINIŲ DARBO CHARAKTERISTIKŲ, LAISVALAIKIO IR MIEGO KOKYBĖS SAŠAJOS

The relations between psychosocial job characteristics, leisure and sleep quality

Gintautas Katulis, Rūta Pukinskaitė

gintautas.katulis@gmail.com

Mykolo Romerio universitetas

Konferencijos metu planuojama pristatyti atliktą tyrimą, kurio tikslas buvo įvertinti ryšius tarp psichosocialinių darbo charakteristikų, laisvalaikio ir subjektyvios miego kokybės tarp biuro darbuotojų. Tyrimų susijusių su organizacijomis kiekis auga, tačiau psichosocialinės darbo charakteristikos vis dar tiriamos įvairiais modeliais ir vis dar gaunami skirtingi rezultatai tiriant jų ryšį su miego kokybe (Laethem ir kt., 2013) ar kitais kintamaisiais. Lietuvoje tyrimų susijusių su psichosocialinėmis darbo charakteristikomis sąlyginai mažai, didžioji jų dalis yra iš ekonominės, medicinos ar socialinės srities. Atsižvelgiant į tai, darbo charakteristikų ryšys yra svarbi tyrimų sfera siekiant prisidėti prie kryptingo darbo su žmogiškaisiais ištekliais. Atliktame tyrime dalyvavo 168 Lietuvos biuro darbuotojai iš skirtingų organizacijų. Psichosocialinės darbo charakteristikos buvo tiriamos naudojant Karasek darbo turinio klausimyną (angl. Job content questionnaire), laisvalaikiui buvo skirtas atsigavimo patirties klausimynas (angl. Recovery experience questionnaire), o miego kokybei tirti naudotas Pitsburgo miego kokybės indeksas (angl. Pittsburgh sleep quality index). Pagrindiniai pastebėjimai tyrime buvo tai, kad įtampą keliančios darbo charakteristikos: psichologiniai darbo reikalavimai, nesaugumas dėl darbo ir nepasitenkinimas darbu turi reikšmingą neigiamą ryšį su subjektyvios miego kokybės komponentais ir reikšmingai prognozavo prastesnę miego kokybę. Darbinę įtampą mažinančios charakteristikos: vadovo ir kolegų palaikymas darbe turėjo reikšmingus teigiamus ryšius su atsigavimo patirties charakteristikomis. Tyrime taip pat buvo tiriamos atsigavimo patirties charakteristikos kaip moderatoriai tarp darbo

charakteristikų ir miego kokybės. Buvo pastebėta, kad atsiribojimas nuo darbo, atsipalaidavimas ir meistriškumo patirtis moderavo ryšį tarp įtampą keliančių darbo charakteristikų ir miego kokybės. Kontrolė laisvalaikio ryšio tarp darbo charakteristikų ir miego kokybės nemoderavo. Šio tyrimo rezultatai leidžia manyti, kad tinkamas asmens laisvalaikis leidžia sumažinti sunkaus darbo pasekmes miego kokybei. Jeigu po sunkios darbo dienos, asmuo negali tinkamai atsiriboti nuo minčių apie darbą, neatsipalaiduoja ir neužsiima mėgstama veikla, darbe patirta įtampa gali likti su juo iki miego ir apsunkinti kokybišką poilsį. Remiantis šio tyrimo rezultatais, aukštesnę įtampą patiriantiems biuro darbuotojams galima būtų rekomenduoti surasti tinkamą poilsį, ypač suteikiantį galimybę atsiriboti nuo darbo.

ATIDĖLIOJIMO, PERFEKCIONIZMO IR SUNKUMŲ RENKANTIS KARJERĄ SĄSAJOS PAAUGLIŲ IMTYJE

The relationship between procrastination, perfectionism, and career decision-making difficulties among adolescents

Laura Ustinavičiūtė¹, Natalija Norvilė¹, Vida Usnienė²

laurau@mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas¹, Mykolo Biržiškos gimnazija²

Lietuvoje atliktų tyrimų rezultatai rodo, kad labai maža dalis Lietuvos moksleivių yra apsisprendę dėl savo karjeros. Dauguma moksleivių abejoja arba yra neapsisprendę, kokią profesiją norėtų ir galėtų pasirinkti (Antanaitienė & Sajienė, 2011; Railienė, 2007). Nors egzistuoja daug prieštaringų nuomonių apie tai, kas daro įtaką karjeros pasirinkimo sunkumams (Fabio & Palazzeschi, 2009; Bullock-Yowell, McConnell, & Schedin, 2014; Chung, 2002; Periasamy & Ashby, 2002), mokslinėje literatūroje su karjeros pasirinkimo sunkumais dažniausiai siejami konstruktai yra atidėliojimas (Gadassi, Gati, & Dayan, 2012) ir perfekcionizmas (Andrews et al., 2014; Ganske & Ashby, 2007; Emmett & Minor, 1993). Atidėliojimas pasirinkti karjerą yra sietinas su per aukštais keliamais standartais ir tikslais. Kadangi asmuo pastarųjų negali įgyvendinti, todėl jie yra atidėliojami (Flett et al., 1992; cit. pagal Rice, Richardson, & Clark, 2012). Vis tik, ne visų tyrimų rezultatai patvirtina keliamas prielaidas apie egzistuojančias sąsajas tarp sunkumų renkantis karjerą ir perfekcionizmo (Jung, 2013). Be to, skirtingų perfekcionizmo dimensijų ryšių kryptys su karjeros pasirinkimo sunkumais išsiskiria (Ganske & Ashby, 2007; Andrews et al., 2014). Todėl šio tyrimo tikslas yra nustatyti paauglių karjeros pasirinkimo sunkumų ir perfekcionizmo ir atidėliojimo sąsajas. Tyrime patogios atrankos būdu buvo pasirinkti 212 moksleivių (124 merginos, 88 vaikinai). Tyrimo dalyvių buvo prašoma užpildyti Frosto daugiadimensinio perfekcionizmo skalę (Frost, Martin, Lahart, & Rosenblate, 1990), Atidėliojimo skalę (Tuckman, 1991), Karjeros pasirinkimo sunkumų klausimyną (Gati, Krausz, & Osipow, 1996). Nors gauti tyrimo rezultatai parodė, kad tarp atidėliojimo ir

perfekcionizmo asociacijų nustatyta nebuvo, tačiau išryškėjo, jog atskiri paauglių perfekcionizmo aspektai skirtingai siejasi su atidėliojimu. Didėjant paauglių suvoktam tėvų kritiškumui ir abejojimui dėl jų poelgių, didėja ir paauglių atidėliojimas pasirinkti profesiją ($r = 0,139$, $p < 0,05$ ir $r = 0,174$, $p < 0,01$ atitinkamai), o didėjant paauglio asmeniniams standartams ir organizuotumui – mažėja ($r = -0,318$, $p < 0,01$ ir $r = -0,4379$, $p < 0,01$ atitinkamai). Didėjant paauglių atidėliojimui paauglių patiriamų karjeros pasirinkimo sunkumų taip pat daugėja ($r = 0,279$, $p < 0,01$). Šis ryšys išlieka vienodai stiprus analizuojant visų trijų karjeros pasirinkimo sunkumų subskalių sąsajas su atidėliojimu. Gautas teigiamas statistiškai reikšmingas ryšys tarp paauglių perfekcionizmo ir patiriamų karjeros pasirinkimo sunkumų ($r = 0,301$, $p < 0,01$) rodo, kad didėjant paauglio perfekcionizmui didėja ir suvokiami karjeros pasirinkimo sunkumai. Su karjeros pasirinkimo sunkumais nesisieja tik paauglių asmeniniai standartai bei organizuotumas. Tyrimo rezultatai iš dalies patvirtina kitų autorių gautus duomenis ir gali suteikti naudingos informacijos konsultuojant paauglius profesinio apsisprendimo klausimais. Bandant suprasti perfekcionizmo ir atidėliojimo sąsajas reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad nemažai tyrimų atranda trečiąjį veiksnį, kuris dalyvauja perfekcionizmo ir atidėliojimo sąveikoje, pvz., gėdos jausmas, psichologinis nuovargis, saviveiksmingumas, nerimas (Fee & Tangney, 2000; Seo, 2008; Rice, Richardson, & Clark, 2012; Stöber & Joormann, 2001). Galima teigti, kad sąveika tarp perfekcionizmo ir atidėliojimo gali būti daug sudėtingesnė.

KARJEROS KONSULTANTŲ DARBO POREIKIŲ YPATUMAI **Career counsellor job needs characteristics**

Birutė Pociūtė, Laima Bulotaitė, Ieva Urbanavičiūtė

birute.pociute@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas

Besitęsianti švietimo reforma, dinamiški pokyčiai darbo rinkoje kelia naujus iššūkius ne tik moksleiviams, renkantiems būsimą karjerą, bet ir karjeros konsultantams, kurių pozicijos mokyklos karjeros orientavimo sistemoje yra naujos. Todėl esanti takoskyra tarp teorinių karjeros konsultavimo paradigimų, konsultavimo modelių, strategijų bei technikų ir esamos karjeros konsultavimo praktikos mokykloje ne tik ne mažėja, bet ir gilėja, nes karjeros konsultantu gali dirbti įvairūs profesionalai, turintys įvairią sampratą ir patirtį apie karjeros konsultavimą. Tyrimo tikslas – išanalizuoti karjeros konsultantų poreikius, remiantis jų konsultavimo patyrimu kritinėse konsultavimo situacijose. Šis tyrimas – sudėtinė projekto SUCCESS (Erasmus +) dalis, kuriame plačiai analizuojami karjeros konsultantų, dirbančių mokyklose, mokymosi poreikiai. Tyrime dalyvavo 60 karjeros konsultantų, dirbančių įvairiose Lietuvos mokyklose. Tyrime buvo naudota Kritinių įvykių metodika (Critical incident technique, Flanagan, 1954; Butterfield et al., 2005;

Hughes, 2012). Naudojant šį metodą galima atskleisti kritinio įvykio metu konsultanto naudojamas strategijas, kurios leidžia sėkmingai išspręsti situaciją. Respondentai turi prisiminti kritinį įvykį/atvejį karjeros konsultavimo metu, kurį pavyko sėkmingai išspręsti, įvardinti ir trumpai aprašyti savo asmenines charakteristikas, įgūdžius bei išorines aplinkybes, kurie įtakojo atvejo sėkmę. Esant nesėkmingo karjeros konsultavimo įvykiui/atvejui reikia nurodyti asmenines charakteristikas, įgūdžius bei išorinius resursus, kurie padėtų sėkmingai spręsti panašią situaciją. Tiriamųjų atsakymai analizuoti naudojant Butterfield et al. (2009) sukurtu kelių pakopų Kritinių įvykių analizės modeliui. Gauti rezultatai parodė, kad dažniausiai minimos kritinės/ypatingos karjeros konsultavimo situacijos yra specialių poreikių turinčių moksleivių konsultavimas bei tėvų kišimasis į vaikų karjeros planavimą. Tarp asmeninių charakteristikų ir gebėjimų, padedančių karjeros konsultavime, minimi komunikabilumas, klausymosi įgūdžiai, empatiškumas. Dažniausiai minimi išoriniai resursai, padedantys pasiekti sėkmingų konsultavimo rezultatų – atskiros patalpos konsultavimui bei tinkami vertinimo instrumentai. Gauti rezultatai bus panaudoti kuriant inovatyvias karjeros konsultantų mokymų programas.

GRUPINIŲ INTERVENCIJŲ EFEKTYVUMO TYRIMAI IT SEKTORIJE VEIKIANČIOSE VERSLO ORGANIZACIJOSE: IŠMOKTOS PAMOKOS IR ATEITIES GALIMYBĖS

Outcome research of group interventions in IT industry operating business organizations: Learnt lessons and future possibilities

Povilas Godliauskas^{1,2}, Natalija Norvilė^{1,3}, Tomas Misiukonis²

p.godliauskas@gmail.com

Mykolo Romerio universitetas¹, UAB „OVC Consulting“², UAB „Great People Inside“³

Koučingo psichologija – palyginti nauja taikomosios psichologijos šaka, nagrinėjanti efektyvumo, tobulėjimo ir psichologinės gerovės klausimus darbe bei asmeniniame gyvenime (International Society for Coaching Psychology, 2018). Koučingo praktikai, konsultuodami bei ugdydami individus ir grupes, taiko įvairius koučingo modelius, paremtus pripažintomis psichologinėmis bei ugdymo teorijomis, metodikomis ir praktikomis. Individualus koučingas yra viena populiariausių priemonių, padedanti organizacijų vadovams ir jų pavaldiniams pasiekti užsibrėžtų tikslų, pagerinti lyderystės įgūdžius, tapti atsparesniems stresui ir įgyti daugiau pasitikėjimo savimi (Adams, 2016). Vis dėlto nemažai teoretikų ir praktikų teigia, kad siekiant padaryti didžiausią poveikį organizacijoms, būtina susitelkti ne tik į individualias, bet ir grupines koučingo intervencijas (Kets de Vries, 2011, 2014; Gantt, 2013; Hopper, 2013; Rosseau et al., 2014). Nors užsienio literatūroje aptinkama nemažai atvejo analizių ir teorinių darbų apie grupinio koučingo modelius, jų taikymo sritis ir naudą organizacijoms, pasigendama

empirinių tyrimų, kurie eksperimentiškai patikrintų grupinio koučingo efektyvumą organizacijose. Taip pat pasigendama studijų, kurios eksperimentiškai patikrintų Lietuvos organizacijose populiarėjančių grupinių intervencijų, ypač grupinio koučingo, efektyvumą ir apsaugotų organizacijas nuo investicijų į abejotino efektyvumo intervencijas, o darbuotojus – nuo galimos žalos jų psichologinei gerovei (Kets de Vries, 2005). Atsižvelgiant į aptartą problematiką, keliami šie tikslai: 1) Pristatyti koučingo psichologijos šaką, taikymo sritis ir koučingo psichologams bei praktikams keliamus kvalifikacinius reikalavimus; 2) Apibrėžti grupinio koučingo sąsajas su fasilitacija, grupine terapija ir grupiniais mokymais; 3) Pristatyti Lietuvos tyrėjų ir praktikų sukurtą grupinių intervencijų efektyvumo tyrimo modelį; 4) Pasidalinti išmoktomis pamokomis ir ateities galimybėmis, mėginant įgyvendinti tyrimo modelį IT sektoriuje veikiančiose Lietuvos verslo organizacijose. Esant galimybėms pranešimo metu bus pristatomi preliminarūs rezultatai iš minėto tyrimo įgyvendinimo Lietuvoje. Tyrimą remia Lietuvos mokslo taryba.

STENDINIAI PRANEŠIMAI

KLINIKINĖ IR SVEIKATOS PSICHOLOGIJA

MOTERŲ SVEIKOS GYVENSENOS POKYČIAI DALYVAVIMO Į SPRENDIMUS SUTELKTOJE KOMPIUTERINĖJE SAVI-PAGALBOS PROGRAMOJE METU: ŽVALGOMASIS TYRIMAS

Changes of women's healthy lifestyle during the computerized solution-focused self-help program: A pilot study

Rytis Pakrošnis, Viktorija Čepukienė

rytis.pakrosnis@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Tyrimai rodo, kad sveika gyvensena siejasi su geresniais tiek fizinės, tiek psichologinės sveikatos rodikliais. Tačiau sveikos gyvensenos ugdymas vertinamas kaip vienas didžiausių iššūkių skirtingų sričių sveikatos priežiūros specialistams, nes, net ir turėdami pakankamai žinių, žmonės nenoriai keičia savo elgesį sveikatai palankia linkme. Pastarąjį dešimtmetį plėtojantis E-sveikatos idėjai, sveikos gyvensenos ugdymui vis dažniau kuriamos įvairios savi-pagalbos priemonės, pasitelkiant kompiuterines technologijas. Tyrimai atskleidžia, kad kompiuterinės savi-pagalbos priemonės yra ir veiksmingos, ir ekonomiškai efektyvios, tad gali būti naudojamos kaip alternatyva tradicinėms sveikos gyvensenos ugdymo priemonėms. Pranešime pristatomas tyrimas, analizuojantis į sprendimus sutelktos kompiuterinės savi-pagalbos programos galimybes padėti moterims keisti su sveika gyvensena susijusį elgesį. Tyrimo metodai ir tiriamieji. Tyrime analizuojama autorių sukurta savi-pagalbos programa yra pilnai automatizuota, pasiekama internetu, o iš kitų panašių savi-pagalbos priemonių išsiskiria tuo, kad (1) skirta spręsti įvairias psichologines problemas ar siekti asmeninio tobulėjimo tikslų; (2) pagrįsta į sprendimus sutelktos terapijos principais; (3) turi interaktyvių-žaidybinių elementų, t.y. kviečia dalyvį „keliauti“ kosmosu, aplankant keletą planetų. Viso programa trunka 25 dienas (jungiamasi 6 kartus kas 5 dienas). Iš 35 moterų, kurios savanoriškai atsiliepė į socialiniuose tinkluose talpintą kvietimą dalyvauti tyrime ir pasinaudoti galimybe siekti sveikos gyvensenos pokyčių, programą pabaigė 12 moterų (amžiaus vidurkis 27,4 m.). Lyginamąją grupę sudarė 31 moteris (amžiaus vidurkis 28,0 m.). Programos veiksmingumas vertintas remiantis subjektyviomis vertinimo skalėmis ir standartizuotais klausimynais (modifikuotas Gyvenimo būdo klausimynas (aut. R. Pukinskaitė, B. Žentelytė); The Change Questionnaire (aut. W. R. Miller, T. B. Moyers, P. Amrhein)), kurie dalyvėms buvo pateikti prieš pradėdant programą ir praėjus savaitei po jos pabaigimo. Be to, baigiamojo vertinimo metu dalyvių buvo klausama apie pasitenkinimą programa ir jos naudingumą. Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, kad dalyvavimo programoje metu poveikio grupėje statistiškai reikšmingai teigiama linkme keitėsi fizinis aktyvumas, alkoholio ir tabako vartojimas, streso įveika bei suminis sveikos

gyvensenos įvertis. Fizinio aktyvumo ir suminio sveikos gyvensenos įverčio pokyčiai poveikio grupėje buvo reikšmingai didesni nei lyginamojoje grupėje.

STUDENTŲ SUBJEKTYVIAI SUVOKIAMO STRESO SĄSAJOS SU SVEIKATAI NEPALANKIU ELGESIU IR NUSISKUNDIMAIS SVEIKATA

The relations between students' perceived stress, health risk behaviour and health complains

Ieva Pečiulienė, Aidas Perminas

psichologe.ieva@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas

Studentų patiriamas stresas sulaukia ypatingo dėmesio dėl unikalių socialinių aplinkybių ir gyvenimo etapo. Studentai yra specifinė populiacija, kuri turi įveikti daug kliūčių, kad galėtų optimaliai įgyvendinti akademinis tikslus (Womble, 2003, Agrawal, Chahar, 2007). Įvairūs stresoriai gali kelti grėsmę studentų akademiniam pasiekimams, kurie gali įtakoti likusį jų gyvenimą (Kelly ir kt., 2001, Trockel ir kt., 2000). Yra žinoma, jog stresas neigiamai veikia sveikatą, studentai palyginus su kitais savo bendraamžiais yra labiausiai pažeidžiama grupė. Savo ruožtu patiriamas stresas gali skatinti neadaptyvų jo įveikimą, t. y. sveikatai nepalankų elgesį (Mannapur ir kt., 2010). Informacijos apie šias sąsajas studentų grupėje yra nepakankamai, ne visi autoriai patvirtina šiuos ryšius (Shaikh ir kt., 2006; Oswald ir kt., 2007; Roddenbery ir kt., 2010). Tad šio tyrimo tikslas nustatyti studentų subjektyviai suvokiamo streso sąsajas su sveikatai nepalankiu elgesiu ir nusiskundimais sveikata. Tyrime dalyvavo 1421 Vytauto Didžiojo universiteto bakalauro studijų studentai, kurių amžius nuo 18 iki 45 metų (1062 moterys ir 359 vyrai). Subjektyviai suvokiamam stresui matuoti buvo naudojama Subjektyviai suvokto streso skalė (PSS, Cohen, 1983). Nepalankus elgesys buvo vertinamas klausimais apie alkoholio vartojimą, rūkymą ir užsiėmimą sportu. Subjektyviai suvokiama sveikata ir miego kokybė buvo vertinami atitinkamais klausimais. Nusiskundimai sveikata buvo vertinami 17 streso simptomų, atrinktų iš Streso simptomų skalės (Stress Signal Checklist). Tyrimo rezultatai. Atlikus logistinę regresinę analizę nustatyta, kad studentų subjektyviai suvoktas stresas (atsižvelgus į socialinius demografinius rodiklius – amžių, lytį ir socialinę padėtį) yra susijęs su subjektyviai vertinama sveikata ($p < 0,001$), miegu ($p < 0,001$), rūkymu ($p < 0,001$), alkoholio vartojimu ($p < 0,05$), fiziniu aktyvumu ($p < 0,001$) ir nusiskundimais sveikata ($p < 0,001$). Taigi, kuo studentas patiria daugiau streso, tuo didėja tikimybė, kad jis savo sveikatą ir miegą vertins prasčiau, daugiau rūkys ir vartos alkoholį bei mažiau bus fiziškai aktyvus ir turės daugiau nusiskundimų sveikata. Šis tyrimas patvirtina, kad stresas neigiamai veikia ir studentų sveikatą ir su sveikata susijusį elgesį, todėl streso įveikimo mokymai, ypač organizuoti universitete, galėtų prisidėti prie studentų sveikatos gerinimo.

ASMENYBĖS BRUOŽŲ IR POLINKIO VARTOTI ALKOHOLĮ SAŠAJOS Connections between personality traits and binge drinking

Jovita Janavičiūtė¹, Liuda Šinkariova¹, Aistė Pranckevičienė², Miglė Kaminskaitė²
 janaviciute.jovita@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Lietuvos sveikatos mokslų universitetas²

Įvadas. Didelis alkoholio vartojimas yra opi visuomenės sveikatos problema (WHO, 2014). Mokslininkai ir praktikai daug diskutuoja apie socialines, kultūrinės ir psichologines alkoholio vartojimo priežastis, tačiau iki šiol nesutariama, kokie asmenybės bruožai lemia probleminį alkoholio vartojimą. Sutariama, kad asmenys linkę piktnaudžiauti alkoholiu pasižymi ekstraversija ir impulsyvumu (Cheng, Furnham, 2013, Cook ir kt., 1998), tačiau tyrimai nepateikia vienareikšmiškų išvadų dėl kitų asmenybės bruožų svarbos probleminiam alkoholio vartojimui, todėl šios srities tyrimai tebelieka aktualūs. Tyrimo tikslas – atskleisti asmenybės bruožų ir piktnaudžiavimo alkoholiu sąsajas. Metodika. Piktnaudžiavimui alkoholiu vertinti buvo naudojamas AUDIT testas, impulsyvumui išmatuoti buvo naudojama Barratt impulsyvumo skalė, ekstraversijai, sutariamumui, sąmoningumui emociniam stabilumui, atvirumui patyrimui įvertinti naudotas TIPI klausimynas. Tyrime dalyvavo 70 asmenų nuo 18 iki 78 metų, iš kurių 31 vyras (44,3 proc.) ir 39 moterys (55,7 proc.). Duomenų rinkimas tęsiamas. Rezultatai. Bendroje imtyje alkoholio vartojimas yra statistiškai reikšmingai susijęs su impulsyvumu ($r=0,338$, $p<0,05$) ir su atvirumu patyrimui ($r=0,259$, $p<0,05$). Vyrų imtyje polinkis vartoti alkoholį koreliavo su atvirumu patyrimui ($r=0,367$, $p<0,05$), tačiau taip pat atsiranda ryšys tarp alkoholio vartojimo ir ekstraversijos ($r=0,380$, $p<0,05$). Moterų grupėje nustatyta, kad tik impulsyvumas yra statistiškai reikšmingai susijęs su alkoholio vartojimu ($r=0,430$, $p<0,05$). Diskusija. Preliminarūs rezultatai rodo, kad vyrų ir moterų alkoholio vartojimą gali skatinti skirtingi asmenybės bruožai, todėl kuriant alkoholio vartojimą paaiškinančius modelius ar prevencijų strategijas būtina atsižvelgti į lyties faktorių.

PSICHIKOS SVEIKATA, LĒTINĖS LIGOS IR ASMENYBĖS BRUOŽAI Mental health, chronic diseases and personality traits

**Olga Zamalijeva, Vytautas Jurkuvėnas, Antanas Kairys, Vilmantė Pakalniškienė,
 Albinas Bagdonas**
 olga.zamalijeva@fsf.vu.lt
 Vilniaus universitetas

Lėtinės ligos tapo dažnu vyresnio amžiaus asmenų gyvenimo palydovu, o beveik pusei vyresnių nei 50 metų amžiaus asmenų būdingas multimorbidiskumas, t. y. dviejų ar daugiau lėtinių ligų turėjimas vienu metu. Multimorbidiskumo keliami iššūkiai

apsunkima ne tik fizinį, bet ir psichologinį asmens funkcionavimą. Nepaisant daugybinių lėtinių ligų paplitimo, ypač vyresniame amžiuje, jų poveikis gerovei ir psichikos sveikatai nėra pakankamai išnagrinėtas. Atliekami tyrimai neretai apsiriboja sergančių tam tikra liga psichikos sveikatos rodiklių palyginimu su sveika populiacija arba neatsižvelgia į sergančiojo asmenybės bei kitų kintamųjų, susijusių su psichikos sveikata ir gerove, reikšmę. Šio tyrimo tikslas – įvertinti multimorbidiškumo reikšmę vyresnio amžiaus asmenų psichikos sveikatos rodikliams, kontroliuojant asmenybės bruožus. Tyrime dalyvavo 682 tiriamieji (41,3 % vyrų, amžius $M(SD) = 64,1(10)$), kuriems šiuo metu nėra ir praeityje nebuvo diagnozuota psichikos sveikatos sutrikimų. Tiriamųjų psichikos sveikatai įvertinti buvo naudoti Beck depresijos aprašas-II, Beck nerimo aprašas ir Beck beviltiškumo skalė. Asmenybės bruožai įvertinti NEO Penkių faktorių klausimynu (NEO-FFI). Segamumui lėtinėmis ligomis įvertinti buvo sudarytas sąrašas iš 12 labiausiai vyresniame amžiuje paplitusių lėtinių ligų grupių, o pagal jų pateiktą informaciją tiriamieji buvo suskirstyti į 3 grupes: nesergančių lėtinėmis ligomis, sergančių viena lėtine liga ir multimorbidiškumo grupė. Vienfaktorinės dispersinės analizės rezultatai parodė, kad depresiškumo lygis reikšmingai skiriasi visose trijose grupėse ir aukščiausias yra multimorbidiškumo grupėje. Lyginant nerimo ir beviltiškumo lygį neturinčių lėtinių ligų ir turinčių vieną lėtinę ligą grupėse, skirtumai nebuvo nustatyti, tačiau multimorbidiškumo grupėje nustatytas statistiškai reikšmingai aukščiausias šių rodyklių lygis. Atlikus dispersinę analizę kontroliuojant tiriamųjų asmenybės bruožus (ANCOVA), nustatyta, kad skirtumai tarp lyginamų grupių išliko reikšmingi. Šie rezultatai rodo, kad vyresnio amžiaus asmenys, sergantys 2 ir daugiau ligų, turi aukštesnę psichikos sveikatos sutrikimų riziką, todėl šioms grupėms turi būti skiriamas papildomas dėmesys, užtikrinant ankstyvąją diagnostiką ir psichikos sveikatos sutrikimų prevenciją. Tyrimą finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. GER-011/2015).

KAS PROGNOZUOJA 18–25 METŲ AMŽIAUS ASMENŲ KETINIMĄ SKIEPYTIS?

What factors predict intention to vaccinate among 18–25 year olds?

Ieva Zuzevičiūtė, Olga Zamalijeva

zuzeviciute.i@gmail.com

Vilniaus universitetas

Skiepų naudojimas susilaukė visuomenės prieštaringo vertinimo nuo pat skiepų išradimo pradžios. Nepaisant prieštaringų nuomonių, skiepai pripažįstami viena veiksmingiausių infekcinių ligų prevencijos priemonių ir padeda ženkliai sumažinti šių ligų naštą visame pasaulyje, tačiau savanoriško skiepijimosi mastai Lietuvoje vis dar išlieka santykinai žemi. 18–25 metų asmenys atsiskybę nuo tėvų įtakos pradeda savarankiškai spręsti įvairius, o kartu ir su sveikata susijusius klausimus. Tačiau šiame amžiuje dažnai elgiamasi rizikingai

ir santykinai retai susimąstoma apie prevencines priemones, todėl ketinimo skiepytis paaiškinimas kelia nemažai susidomėjimo. Šio tyrimo tikslas yra įvertinti 18–25 m. asmenų ketinimą skiepytis nuo gripo ir žmogaus papilomos viruso (ŽPV) prognozuojančius veiksnius. Tyrime dalyvavo 101 18–25 metų ($M = 21,83$, $SD = 1,73$) asmuo (70,3 proc. moterų ir 29,7 proc. vyrų). Dauguma tiriamųjų tyrimo atlikimo metu studijavo aukštosiose mokyklose. Remiantis Ajzen (2006) bei Francis ir kolegų (2004) rekomendacijomis buvo parengtas klausimynas, skirtas įvertinti Planuoto elgesio teorijos veiksnius bei ketinimą skiepytis nuo gripo ir ŽPV. Tyrimo metu tiriamųjų taip pat buvo prašoma subjektyviai įvertinti savo sveikatos būklę, tikimybę susirgti tikslinėmis ligomis ir pasiryžimą sumokėti už skiepą, surinkta demografinė informacija. Tiesinės regresijos rezultatai parodė, kad gripo atveju kognityvinis nuostatos komponentas bei subjektyvios normos aspektai reikšmingai prognozuoja jaunų suaugusiųjų ketinimą pasiskiepyti nuo gripo ir leidžia paaiškinti 63,3 proc. duomenų išsibarstymo. Atlikta papildoma analizė parodė, kad ketinimą pasiskiepyti nuo gripo taip pat prognozuoja tiriamųjų amžius, subjektyviai vertinama sveikatos būklė bei sutikimas mokėti už skiepą. Trys papildomi kintamieji nors tik 5 proc., bet reikšmingai padidino modelio prognostinę vertę. Ketinimą pasiskiepyti nuo ŽPV prognozavo kognityvinis nuostatos komponentas ir subjektyvios normos aspektai (paaiškina 61 proc. duomenų išsibarstymo), papildomų prognostinių veiksnių nenumatyta. Siekiant padidinti skiepimąsi skatinančių programų efektyvumą 18–25 metų asmenų grupėje didesnis dėmesys turi būti skiriamas subjektyvios normos stiprinimui.

FILMUOTOS MEDŽIAGOS APIE PSICHOLOGINĖS PAGALBOS PATIRTĮ STEBĖJIMO ĮTAKA PSICHIKOS SUTRIKIMŲ STIGMAI IR NUOSTATOMS PSICHOLOGINĖS PAGALBOS ATŽVILGIU

Effects of observing help-seeking experiences on mental health stigma and attitudes toward help-seeking

Siga Radzevičiūtė, Gina Levickienė

sigaradzev@gmail.com

LCC tarptautinis universitetas

Psichikos sutrikimų stigma ir neigiamos nuostatos psichologinės pagalbos atžvilgiu yra veiksniai, trukdantys kreiptis profesionalios psichologinės pagalbos. Ankstesni tyrėjai įvardino, kad keletą valandų žiūrint filmuotą medžiagą apie psichinį sutrikimą turinčius asmenis ir jų patirtį gaunant pagalbą, tyrimo dalyvių nuostatos pagalbos atžvilgiu gerėja bei mažėja psichikos sutrikimų stigmatizacija. Šio eksperimento tikslas buvo įvertinti trumpalaikės intervencijos veiksmingumą. Tyrimo esmė buvo išsiaiškinti, ar žiūrint trumpą (apie 5 min.) filmuotą medžiagą apie kitų asmenų gautą ir palankiai arba nepalankiai vertintą profesionalią psichologinę pagalbą, gali keistis tyrimo dalyvių

nuostatos pagalbos atžvilgiu bei padidėti arba sumažėti psichikos sutrikimų stigma. Tikėtasi, kad teigiamai vertinamos patirties stebėjimas sumažins stigmą ir pagerins nuostatas pagalbos atžvilgiu. Taip pat tikėtasi, kad neigiamos patirties stebėjimas sustiprins stigmą ir pablogins nuostatas pagalbos atžvilgiu. Eksperimentui sukurti du filmukai, kuriuose vyras ir moteris dalinasi savo patirtimi apie teigiamai arba neigiamai įvertintą psichologinę pagalbą. Trečiasis filmukas, sukurtas kontrolinei grupei, nebuvo susijęs su psichine sveikata. Nuostatoms psichologinės pagalbos atžvilgiu įvertinti naudotas sutrumpintas Nuostatų profesionalios psichologinės pagalbos atžvilgiu klausimynas (Fischer, Farina, 1995). Psichikos sutrikimų stigmati matuoti naudotas Atribucijos klausimynas (AK-9) (Corrigan et al., 2003) bei sutrumpintas Asmens psichikos sutrikimų stigmatos klausimynas (Corrigan et al., 2011). Tyrime dalyvavo (N=84) universiteto bakalauro studijų studentai. Nustatyta, kad ir teigiamai, ir neigiamai vertinamą pagalbą stebėjusių dalyvių stigma psichikos sutrikimų atžvilgiu sumažėjo, tačiau šis pokytis negali būti priskirtas intervencinio filmuko įtakai dėl galimo šalutinių kintamųjų poveikio. Dalyvių, kurie stebėjo neigiamas pagalbos patirtis, nuostatos pagalbos atžvilgiu tapo prastesnės. Tikėtina, kad neigiamos patirties stebėjimas sustiprino dalyvių neigiamas nuostatas, kurios potencialiai vyrauja visuomenėje (Hoffner, Cohen, 2015; Goodwin, 2014). Dalyvių, stebėjusių teigiamą kitų asmenų psichologinės pagalbos patirtį, nuostatos pagalbos atžvilgiu nepagerėjo. Taigi sukurtos trumpos intervencijos pagalba nepavyko pasiekti norimų pokyčių. Tikslinga toliau tobulinti trumpą intervenciją ir ieškoti būdų gerinti asmenų nuostatas psichologinės pagalbos atžvilgiu bei mažinti psichikos sutrikimų stigmatizaciją efektyviai kontroliuojant šalutinius kintamuosius.

SPECIALIZUOTA PSICHOTRAUMATOLOGINĖ TYRIMAIS PAREMTA EMDR TERAPIJA LIETUVOJE

Evidence-based specialized psychotraumatological EMDR treatment in Lithuania

Paulina Želvienė^{1,2}, Evaldas Kazlauskas^{1,2}, Monika Kvedaraitė¹, Sima Dirvelytė³
p.zelviene@gmail.com

*Vilniaus universitetas¹, Lietuvos traumų psichologijos asociacija², Lietuvos kriminalinės policijos
biuras³*

Nujautrinimo akių judesiais ir perdirbimo (EMDR) terapija yra vienas iš tyrimais pagrįstų veiksmingų psichologinės pagalbos būdų, skirtas asmenims turintiems potrauminio streso sutrikimą ar kitų psichologinių sunkumų po sukrečiančių patirčių. EMDR kaip veiksmingą terapiją rekomenduoja tokios autoritetingos organizacijos kaip Amerikos psichologų asociacija (APA), Pasaulio sveikatos organizacija (PSO) ir kitos. Bendradarbiaujant VU Psichologijos instituto Psichotraumatologijos centrui, Lietuvos traumų psichologijos asociacijai ir EMDR Europe asociacijai Lietuvoje nuo 2017 m.

pradėtas diegti EMDR. 2017 m. įvyko pirmieji psichologų mokymai, kuriuos vedė žymiausi EMDR specialistai Europoje. Jau 2018 m. planuojama parengti pirmąją EMDR specialistų grupę, kuri galės savarankiškai taikyti EMDR praktinėje psichologo veikloje. Šio praktinio pranešimo tikslas yra pristatyti EMDR metodą, mokslinių šio metodo veiksmingumo studijų rezultatus, reikalavimus norint tapti EMDR taikymo specialistu.

DARBO IR ORGANIZACINĖ PSICHOLOGIJA

KOKIE PSICHOLOGINIAI VEIKSNIAI NUMATO TARPTAUTINĖS IT ORGANIZACIJOS VADOVŲ VEIKLOS EFEKTYVUMĄ?

What psychological factors define the effectiveness of international IT organisation leader?

Lina Cirtautienė, Auksė Endriulaitienė

lina.cirtautiene@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Tarptautinėse informacinių technologijų (IT) organizacijose vadovavimas įvardinamas vienu svarbiausių veiklos efektyvumo veiksnių (Wu, Chen, Lin, 2004). Globalizacija bei spartus technologijų vystymasis kelia naujus iššūkius vadovavimui ir lyderystės kompetencijoms organizacijose. Tarpkultūrinė lyderystė – yra dar nauja, todėl neišku kokie psichologiniai veiksniai yra svarbūs vadovo veiklos efektyvumui tarptautinėje IT organizacijoje (Eom, 2015). Vadovų atranką, vertinimą, ugdymą bei darbo organizavimą apsunkina ribotas efektyvios lyderystės globaliose IT organizacijose teorinis, empirinis pagrindimas bei orientyrų praktikams nebuvimas. Šio pranešimo tikslas – išanalizuoti literatūroje pateikiamus tyrimų rezultatus kokie psichologiniai veiksniai svarbūs vadovų veiklos efektyvumui tarptautinėse IT organizacijose. Metodika. Atlikta sisteminė literatūros analizė siekiant identifikuoti psichologinius veiksnius svarbius efektyviai virtualiai lyderystei IT organizacijose, 2012–2017 m. Scopus, Springer, EBSCOhost, SAGE journals, Taylor & Francis duomenų bazėse. Numatyti įtraukties kriterijai (tarptautinė/globali/ virtuali komanda/organizacija; efektyvus vadovas/lyderis; kompetencijos, gebėjimai, charakteristikos, bruožai) ir atmeties kriterijai (ne verslo organizacija, studentai, respondentai jaunesni nei 22 m., nėra mokslinių šaltinių sąrašo, straipsniai ne anglų kb.), atliktas dvigubas straipsnių vertinimas. Išanalizuoti 1123 straipsniai. Rezultatai: 1. Dauguma tyrimų skirti lokaliai lyderystei, lyderystei esant tiesioginiam bendravimui tarptautinėse įmonėse, laikinam virtualumui, dažniau analizuojama teoriniuose straipsniuose, studentų imtyje, palankūs vadovo asmenybės bruožai tiriami atskirose kultūrose, efektyvus vadovavimas dažniau aptariamas vadybiniame, technologijų kontekste. 2. Labiau tyrinėjami organizaciniai, o ne psichologiniai veiksniai. 2. Dažniausiai minimi efektyviam vadovavimui tarptautinėje IT kompanijoje reikšmingi psichologiniai

veiksniai – asmenybės bruožai (Creasy ir Anantatmula, 2013; Galvin ir kt., 2014), kultūrinė kompetencija (Presbitero ir Toledano, 2017; Magnusson ir kt., 2013), vadovavimo stilius (Eom, 2015; Quisenberry ir Burrell, 2012; Stock ir Özbek-Potthoff, 2014), komunikaciniai įgūdžiai (Collins ir kt., 2017; Jiang ir kt., 2014). Išvados. Remiantis atliktų tyrimų rezultatų apžvalga, galima konstatuoti, kad dažniausiai minimi efektyviam vadovavimui tarptautinėje IT organizacijoje reikšmingi psichologiniai veiksniai – asmenybės bruožai, kultūrinė kompetencija, vadovavimo stilius, komunikaciniai įgūdžiai. Santykinę psichologinių bei organizacinių veiksnių svarbą reikėtų tirti ateities tyrimuose.

AR TAMSIAJA TRIADA PASIŽYMINTYS VADOVAI GALI BŪTI VERTINAMI KAIP TRANSFORMACINIO VADOVAVIMO ATSTOVAI? If leaders with dark triad trait can be perceived as transformational?

Tadas Vadvilavičius, Aurelija Stelmokienė

tadas.vadvilavicius@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Tamsioji triada – asmenybės savybių (makiavelizmo, narcisizmo ir psichopatiškumas) modelis pastarąjį dešimtmetį yra populiarus psichologijos tyrimų objektas, tačiau iki šiol atlikti tyrimai dažniausiai buvo atlikti socialinių ir/ar romantinių santykių kontekste. Tuo tarpu vadovavimo psichologijos kontekste šis reiškinyvis vis dar nesulaukė pakankamo tyrėjų dėmesio. Be to, naujausi mokslinių tyrimų rezultatai atskleidė, jog transformacinis vadovavimas, kuris sutartinai buvo laikomas efektyviu vadovavimo stiliumi, gali būti susijęs su vadovo manipuliacijomis, pavaldinių išnaudojimu ir kitais neigiamais aspektais. Todėl šio tyrimo tikslas – atskleisti tamsiosios triados ir transformacinio vadovavimo sąsajas. Metodika. Kvazi – eksperimente, kuriame dalyvavo 37 VDU bakalauro ir magistro studijų studentai, buvo pateikiami scenarijai, aprašantys įprastinę vadovo darbo dieną. Tyrime naudoti 4 scenarijai, kuriuose buvo manipuluojama vadovo lytimi (moteris, vyras) ir vadovo tamsiosios triados pasireiškimu (aukštas, žemas). Tiriamųjų buvo prašoma perskaityti vadovo aprašą ir atsakyti į klausimus apie vadovo transformacinį vadovavimą (Bendroji transformacinio vadovavimo skalė, Carless ir kt. 2000) ir vadovo tamsiosios triados asmenybės savybes (Jones, Paulhus, 2014). Rezultatai. Tyrimo rezultatai parodė, jog transformacinio vadovavimo vertinimas statistiškai reikšmingai skyrėsi pagal vadovo tamsiosios triados išreikštumą: aukštu tamsiosios triados išreikštumu pasižymintys scenarijuose aprašyti vadovai buvo vertinami kaip mažiau transformaciniai palyginus su vadovais, kurie pasižymėjo žemu tamsiosios triados išreikštumu (Mann-Whitney-U kriterijus= 34,5; $p < 0,01$). Papildoma koreliacinė analizė patvirtino statistiškai reikšmingas neigiamas sąsajas tik tarp scenarijuje aprašyto vadovo makiavelizmo ir transformacinio vadovavimo bei tarp šio vadovo psichopatiškumo ir transformacinio vadovavimo (atitinkamai $r = -0,440$;

$p < 0,01$; $r = -0,654$; $p < 0,01$). Diskusija. Prielaida, jog neigiamomis asmenybės savybėmis pasižymintys vadovai gali būti vertinami kaip labiau transformaciniai, buvo paneigta. Kuo scenarijuje aprašytas vadovas buvo vertinamas kaip labiau makiaveliškas ir labiau psichopatiškas, tuo jo transformacinio vadovavimo vertinimo balai buvo žemesni.

PASITIKĖJIMO VADOVU REIKŠMĖ DARBUOTOJŲ VEIKLOS EFEKTYVUMUI

Trust in supervisor importance on employees effectiveness

Viktorija Šarkauskaitė, Loreta Bukšnytė-Marmienė

viktorija.sarkauskaite@stud.vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Šiandien rinka tampa vis konkurencingesnė, dėl to organizacijoms svarbu sėkmingai organizuoti darbuotojų veiklą ir tokiu būdu pasiekti geriausių rezultatų. Darbuotojų indėlis tampa esminiu sėkmės veiksniu, todėl, pastaruoju metu daugelis tyrėjų skiria daug dėmesio išsiaiškinti, kas didina darbuotojų gerovę ir efektyvumą organizacijoje (Farh, Crystal I. ir kt. 2012; Sy. T. ir kt. 2006). Vienas iš veiksnių, kurių tyrėjai įvardina, kaip lemiantį darbuotojų veiklos efektyvumą – pasitikėjimas tiesioginiu vadovu (Ning Li ir Hoon Tan, 2013). Tyrimo tikslas – nustatyti pasitikėjimo tiesioginiu vadovu reikšmę darbuotojų veiklos efektyvumui. Tyrime naudoti instrumentai: darbuotojų darbo atlikimo kokybei įvertinti buvo naudojama J. Žiūraitės (2008) į lietuvių kalbą išversta Roe, Zinovieva, Dienes ir Ten Horn (2000) Prailginto Delf matavimo rinkinio (angl. Extended Delf Measurement Kit), darbo atlikimo vertinimo skalė. Pasitikėjimo vadovu lygmuo buvo nustatytas naudojant J. Lazauskaitės-Zabielskės į lietuvių kalbą išverstą D. Scott (1980) pasitikėjimo klausimyną (angl. Measures of trust). Tyrime dalyvavo 212 darbuotojų, iš kurių 69 dirbo privačiose organizacijose, o 143 valstybinėse organizacijose. Atlikus tiesinę regresinę analizę tyrimo rezultatai parodė, kad pasitikėjimas vadovu ir subjektyviai suvokiamas darbuotojų veiklos efektyvumas neturi reikšmingo ryšio ($p = 0,800 > 0,05$). Tačiau įdomu pastebėti jog analizuojant mažame mieste esančios valstybinės organizacijos darbuotojus atskirai nustatyta sąsaja tarp darbuotojų subjektyviai suvokiamo darbo efektyvumo ir pasitikėjimo vadovu. Taigi, nors šio tyrimo metu reikšmingo ryšio tarp darbuotojų subjektyviai suvokiamo darbo efektyvumo ir pasitikėjimo vadovu nenustatyta. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad mažame mieste esančios organizacijos darbuotojams pasitikėjimas vadovu yra svarbus jų darbo efektyvumui. Vadovams derėtų atkreipti dėmesį į tai, kad darbuotojams svarbus pasitikėjimas vadovu ypač mažame mieste.

VADOVŲ MOTYVAVIMO KALBĖJIMU SVARBA MEDICINOS PERSONALO DARBUI ASMENS SVEIKATOS PRIEŽIŪROS ĮSTAIGOJE

The significance of leaders using motivating language for medical personnel work performance in the healthcare institution

Lijana Vaitkūnienė, Loreta Bukšnytė-Marmienė

lijana.vaitkuniene@vdu.lt
Vytauto Didžiojo universitetas

Dėl besitęsiančios kvalifikuotų specialistų emigracijos (Lietuvos Statistikos departamentas, 2018), vadovams vis daugiau dėmesio reikia skirti ne tik darbo atlikimui ir jo įvertinimui, bet ir darbuotojų motyvavimo, jų išlaikymo klausimams. Pastebėta (Marmienė, Kalėdienė, Kaselienė ir Vladičkienė, 2015), kad asmens sveikatos priežiūros įstaigų personalui nepakanka tik gerai dirbti individualiai – svarbu taikyti komandinio darbo principą diagnozavimo bei gydymo procese. Vadinasi, medicinos personalui taip pat svarbu tinkamai atlikti darbo vaidmenis (angl. role performance). Tai darbuotojo atitikimo jam priskirtiems vaidmenims (komandos ir organizacijos nario, adaptyvaus, veiklaus ir profesionalaus darbuotojo) elgesys darbe (Griffin et al., 2007), svarbus organizacijos tikslų pasiekimui. Siekiant pasiūlyti metodus, galinčius vadovams padėti efektyviau spręsti esamus sunkumus, vienoje iš Lietuvos asmens sveikatos priežiūros įstaigų buvo atliktas tyrimas. Tikslas – nustatyti vadovaujančių darbuotojų taikomo motyvavimo kalbėjimu išreikštumo svarbą jiems pavaldaus personalo darbo vaidmens atlikimui. Metodikos: Vadovo motyvavimo kalbėjimu (Mayfield, Mayfield & Kopf, 1995; Mayfield & Mayfield 2012) subskalės (krypties suteikimo, empatijos ir prasmės perteikimo) ir Prailginto Delft matavimo rinkinio (Roe, Zinovieva, Dienes & Ten Horn, 1997; 2000) darbo vaidmens atlikimo poskalė (vertimas į liet. kalbą L. Vaitkūnienė, L. Bukšnytė-Marmienė, 2015). Tyrimo imtyje (149 respondentai), skalių Cronbacho alfa reikšmės nuo 0.77 iki 0.93. Dispersinė analizė atskleidė statistiškai reikšmingus darbo vaidmens atlikimo vertinimo skirtumus tarp personalo pareigų grupių ($F = 5,51, p < 0,001$). Atsižvelgiant į tai, tyrimo rezultatai buvo analizuojami grupėse. Sudaryti darbuotojų darbo vaidmens atlikimo tiesinės regresijos modeliai atskleidė, kad skirtingose pareigose dirbančio personalo vaidmens atlikimui gali būti svarbus skirtingas jų vadovų motyvavimo kalbėjimu tipų išreikštumas. Gautus rezultatus galima paaiškinti darbo charakteristikų skirtumais (Hackman, Oldman, 1976), nes darbuotojams priskiriami vaidmenys darbe gali skirtis pagal autonomijos ir savarankiškumo priimant sprendimus lygmenį. Taip pat gali būti svarbus tyrime neanalizuotų vadovų elgesio skirtumų ar darbuotojų asmeninių charakteristikų vaidmuo. Tyrimo rezultatai gali būti naudingi asmens sveikatos priežiūros įstaigoje kuriant bei taikant darbuotojų motyvavimo ir jų vertinimo programas.

UNIVERSITETO DARBUOTOJŲ PSICHOLOGINĖ GEROVĖ POKYČIŲ LAIKOTARPIU: LITERATŪROS ANALIZĖ IR INTEGRUOTAS TEORINIS MODELIS

Psychological well being of university employees during the period of change: Literature analysis and integrated theoretical model

Giedrė Genevičiūtė-Janonė¹, Loreta Gustainienė², Kristina Kovalčikienė², Aurelija Stelmokienė²

g.geneviciutejanoniene@gmail.com

Aleksandro Stulginskio universitetas¹, Vytauto Didžiojo universitetas²

Lietuvos aukštojo mokslo institucijos jau ne vienerius metus gyvena reikšmingų pokyčių laikotarpiu. Nuolatinis neužtikrintumas ir patiriamos grėsmės dėl vykdomos švietimo politikos, restruktūrizavimo, aukšti reikalavimai, poreikis prisitaikyti prie besikeičiančios situacijos ir kiti reikšmingi veiksniai skatina atkreipti mokslininkų dėmesį į universiteto darbuotojų (akademinio ir neakademinio personalo) psichologinę gerovę (pvz., Bulotaitė ir kt., 2008; Jezerskytė, 2014; Pociūtė ir kt., 2012), kuri yra neabejotinai reikšminga įvairiems svarbiems su darbu susijusiems rezultatams, pvz., kokybiškam darbo atlikimui (Winfield et al., 2014), studijų kokybei (Gudson et al., 2016), ketinimams išeiti iš darbo (Mauno et al., 2014) ir kt. Atlikta teorinė mokslinės literatūros analizė patvirtino aptartos problemos aktualumą ne tik Lietuvoje, bet ir užsienio šalyse ir išryškino universiteto darbuotojų psichologinės gerovės tyrimų fragmentiškumą. Buvo pastebėta, kad, tyrinėjant šį fenomeną, neretai psichologinė gerovė vertinama pasitelkiant vieną ar kelias gerovės dedamąsias dalis (pvz., pasitenkinimą gyvenimu, pasitenkinimą darbu, patiriamas teigiamas ar neigiamas emocijas būsenas (Jibeen, 2014; Kaplan et al., 2014; Winfield et al., 2014), tačiau stokojama visybiško modelio, apimančio eudemoninės ir hedoninės psichologinės gerovės sampratų integraciją. Todėl šio pranešimo tikslas – pateikti teorinį universiteto darbuotojų psichologinės gerovės modelį, parengtą remiantis sisteminę mokslinės literatūros apžvalgą. Integruotą universiteto darbuotojų psichologinės gerovės teorinį modelį sudaro pasitenkinimas darbu ir su darbu susiję rizikos ir saugos veiksniai, kurie išskiriami į tris lygmenis: individo (asmeniniai ištekliai, darbo reikalavimai ir darbo ištekliai), grupės (socialinė parama, priekabiavimas ir vadovavimas) ir organizacijos (socialinė parama, neteisingumas ir komunikacija). Modelis parengtas integruojant skirtingų autorių pateikiamas psichologinės gerovės sampratas bei šį reiškinių galinčias paaiškinti teorijas. Be to, sudarytas modelis turi ir praktinę reikšmę. Žinia, siekiant įgyvendinti LR Seimo ir LR Švietimo ir mokslo ministerijos sprendimus, aukštojo mokslo institucijos pastaruoju metu ir ateinančiais keleriais metais susidurs su ypač intensyviais ir didelio masto pokyčiais, todėl parengtas teorinis modelis turėtų pasitarnauti siekiant praktikoje identifikuoti svarbiausius universiteto darbuotojų psichologinės gerovės elementus ir padėti efektyviau pasirengti būsimiems iššūkiams.

EDUKACINĖ PSICHOLOGIJA

**JAUNUOLIŲ PRIIMAMŲ SPRENDIMŲ RIZIKINGUMAS RIBOJANT IR
NERIBOJANT SPRENDIMŲ PRIĖMIMO LAIKĄ**

Risky decision making among youth: The effect of time pressure

Kristina Klemenytė

kristina.klemenyte@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Daugelio rizikingų sprendimų priėmimo ir laiko spaudimo atliktų tyrimų duomenimis, labiau rizikingi sprendimai priimami esant laiko spaudimui (Hu et al., 2015; Young et al., 2012; Madan et al., 2015; Madan et al., 2014). Pastarasis dėsniumas taip pat gali būti aiškinamas dvejojo informacijos apdorojimo sistemų teorijomis. Kahneman (2015), išskiriamos dvi sistemos – intuityvi, paremta greitai vykstančiais automatiniiais procesais, ir siejama su sąmoningų pastangų ir daugiau laiko sąnaudų reikalaujančiais procesais antroji sistema. Taigi, šio tyrimo tikslas yra išsiaiškinti jaunuolių priimamų sprendimų rizikingumą ribojant ir neribojant sprendimų priėmimo laiką. Hipotezė: ribojant sprendimų priėmimo laiką tyrimo dalyviai pateiks rizikingesnius sprendimus. Tyrime dalyvavo 81 asmuo iš bendrojo ugdymo ir aukštojo mokslo švietimo įstaigų (15 – 24 metų amžiaus). Remiantis Kogan ir Wallach (1964) principais, sudarytos trys priimamų sprendimų rizikingumui socialinėje, akademinėje ir etinėje srityje skirtos vertinti pasirinkimų dilemos; tyrimas buvo atliktas taikant keturių grupių post-testo eksperimento planą (1 grupė – mokiniai, kuriems pasirinkimų dilemos pateikiamos ribojant sprendimų priėmimo laiką; 2 grupė – mokiniai, kuriems pasirinkimų dilemos pateikiamos neribojant sprendimų priėmimo laiko; 3 grupė – studentai, kuriems pasirinkimų dilemos pateikiamos ribojant sprendimų priėmimo laiką; 4 grupė – studentai, kuriems pasirinkimų dilemos pateikiamos neribojant sprendimų priėmimo laiko). Išsiaiškinta, jog mokiniai priima labiau rizikingus sprendimus nei studentai ($F = 4.922$; $p < 0.05$). Vaikinų ir merginų priimamų sprendimų rizikingumo palyginimas atskleidė, jog vaikinai priima labiau rizikingus sprendimus nei merginos ($p < 0,05$). Vaikinų ir merginų priimamų sprendimų rizikingumo akademinėje ir etinėje srityje skirtumų neaptikta, tačiau nustatyta, jog socialinėje srityje vaikinai priima labiau rizikingus sprendimus nei merginos ($p < 0,05$). Priimamų sprendimų rizikingumo ribojant ir neribojant sprendimų priėmimo laiką skirtumų neaptikta – kelta hipotezė nepasitvirtino.

PAAUGLIŲ PYKČIO KONTROLĖS POKYČIAI PO INTERVENCIJOS, GRĮSTOS DĖMESINGU ĮSISĄMONINIMU IR KOGNITYVINĖS- ELGESIO TEORIJOS METODAIS

The changes of anger control after intervention based on mindfulness and methods of cognitive-behavior theory among adolescents

Dovilė Valiūnė, Aidas Perminas

psichologei.dovilei@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas

Įvadas. Lietuvoje stebimas vis dar aukštas vaikų ir paauglių elgesio ir emocinių sunkumų lygis (Petrulytė ir Guogienė, 2017). Klaipėdoje atliktas tyrimas patvirtino, jog daugiau nei pusė apklaustų mokytojų pastebėjo, kad mokiniai mokyklose elgiasi agresyviai (Jančiauskas, 2016). Negebėjimas kontroliuoti savo pykčio yra susijęs su nemažai sunkumų jauname amžiuje: agresija, depresija, mažais mokymosi pasiekimais, suicidinėmis mintimis (Mestre ir kt., 2017; Risser, 2013; Wang ir kt., 2014). Taigi išlieka nemažas poreikis atrasti efektyviausias intervencijos programas, kurios padėtų mokiniams mokytis kontroliuoti savo pyktį. Taigi šis tyrimas prisidės prie efektyviausių programų atradimo, mažinant paauglių sunkumus, susijusius su prasta pykčio kontrole. Tyrimo tikslas – įvertinti paauglių pykčio kontrolės pokyčius po intervencijos, grįstos dėmesingu įsisąmoninimu ir kognityvine-elgesio teorija. Metodika. Tyrime dalyvavo 403 tiriamieji (232 merginos; 171 vaikinai), kurių amžiaus vidurkis 14 (± 9) metų. Tiriamieji buvo suskirstyti į tiriamąją (166 tiriamųjų) ir lyginamąją (237 tiriamųjų) grupes. Tiriamoji grupė dalyvavo 10 sesijų intervencijoje, grįstoje dėmesingu įsisąmoninimu ir kognityvine-elgesio teorija. Grupinė intervencija buvo parengta pagal J. R. Kelly (2007) Pykčio kontroliavimo intervenciją. Buvo naudotas Brunner ir Spielberger (2009) Pykčio būsenos-bruožo ir išraiškos klausimynas vaikams ir paaugliams. Klausimyną sudaro keturios poskalės: pykčio būsenos, pykčio bruožo, pykčio kontrolės, pykčio raiškos išorėje ir pykčio raiškos viduje. Rezultatai. Po intervencijos statistiškai reikšmingai sumažėjo vaikinų pykčio bruožas, pykčio raiška išorėje ($p < 0.05$). Lyginamosios grupės vaikinų pykčio raiška išorėje statistiškai reikšmingai padidėjo antro matavimo metu ($p < 0.05$). Statistinė analizė neaptiko statistiškai reikšmingo pokyčio merginų imtyje ($p > 0.05$). Diskusija/Išvada. Remiantis rezultatais galima teigti, kad siekiant sumažinti vaikinų pykčio bruožą ir pykčio išraišką išorėje, naudinga taikyti intervenciją, grįstą dėmesingu įsisąmoninimu ir kognityvine-elgesio teorija.

**PAAUGLIŲ ELGESIO IR EMOCIJŲ SUNKUMŲ SAŠAJOS SU
 NEGATYVIOMIS AUTOMATINĖMIS MINTIMIS**
**The relationship between behavioral and emotional difficulties and
 negative automatic thoughts among adolescents**

Dovilė Valiūnė^{1,2}, Aidas Perminas¹

psichologei.dovilei@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas¹, Aleksandro Stulginskio universitetas²

Įvadas. Vaiko elgesio ar (ir) emocijų sunkumai trukdo jo asmenybės plėtotei ir saviraiškai, tačiau gali būti sėkmingai išspręsti laiku suteikiant būtiną pagalbą (Bielskytė-Simanavičienė ir Paurienė, 2017). Flouri ir Panourgia (2014) siūlė, jog programos, kurių tikslas paauglių emocijų ir elgesio sunkumų prevencija, turėtų apimti darbą su negatyviomis automatinėmis mintimis. Tačiau Lietuvoje yra atlikta mažai tyrimų, kurie nagrinėtų automatinį minčių sąsajas su elgesio ir emocijų sunkumais. Taigi šio tyrimo tikslas – įvertinti paauglių elgesio sunkumų sąsajas su negatyviomis automatinėmis mintimis. Metodika. Tyrime dalyvavo 575 tiriamieji (281 merginos; 294 vaikinai), kurių amžiaus vidurkis 15.2 (± 1.1) metų. Negatyvios automatinės mintys buvo matuojamos Vaikų negatyvių automatinį minčių skale (Schniering, Rapee, 2002), kurią sudaro keturios poskalės: socialinių grėsmių, fizinių grėsmių, asmeninių nesėkmių ir priešiško. Elgesio ir emocijų sunkumams matuoti buvo naudotas Goodman (1997) Galių ir sunkumų klausimyno poskalės: elgesio sunkumai, emociniai sunkumai, hiperaktyvumas. Rezultatai. Tiesinė regresinė analizė atskleidė, kad merginų imtyje statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys yra tarp emocijų sunkumų ir socialinių grėsmių ($p < 0.01$) bei elgesio sunkumų ir priešiško ($p < 0.01$). Vaikinų imtyje statistiškai reikšmingas teigiamas ryšys tarp emocijų sunkumų ir asmeninių nesėkmių ($p < 0.01$), socialinių grėsmių ($p < 0.01$); hiperaktyvumo ir fizinių grėsmių ($p < 0.01$) bei elgesio sunkumų ir priešiško ($p < 0.01$), fizinių grėsmių ($p < 0.01$). Diskusija/Išvada. Merginos, kurios turi daugiau negatyvių minčių apie socialines grėsmes, yra linkusios susidurti su emociniais sunkumais ir tos, kurios turi daugiau priešiško minčių, yra linkusios į elgesio sunkumus. Vaikinai, kurie turi daugiau negatyvių minčių apie asmenines nesėkmes ir socialines grėsmes yra linkę susidurti su emociniais sunkumais; o kurie turi daugiau minčių apie fizines grėsmes, yra linkę į hiperaktyvumą; taip pat vaikinai, kurie susiduria su priešiškomis mintimis ir mintimis apie fizines grėsmes, yra linkę turėti daugiau elgesio sunkumų.

SOCIALINĖ PSICHOLOGIJA

**ALKOHOLIO REKLAMOS ĮTAKA 18–25 METŲ STUDENČIŲ NORUI
 VARTOTI ALKOHOLĮ PRIKLAUSOMAI NUO ALKOHOLIO
 VARTOJIMO DAŽNIO**

**How alcohol commercials affect 18–25 year old female students, depending
 on their alcohol consumption frequency**

Karolina Šiaučiūnaitė

siauciunaite.k@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas

Tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip alkoholio reklamos veikia 18–25 metų studentų norą vartoti alkoholį priklausomai nuo alkoholio vartojimo dažnio. Atliekant tyrimą buvo taikytas eksperimento metodas. Tyrime dalyvavo 48 18–25 m. Kauno aukštųjų mokyklų studentės. Tyrimo dalyvės randomizacijos būdu buvo paskirstytos į eksperimentinę ir kontrolinę grupes. Eksperimentinės grupės tiriamosios prieš noro vartoti alkoholį vertinimą žiūrėjo alkoholio reklamas, kontrolinės grupės tiriamosios – vaisvandenių reklamas. Studentų noras vartoti alkoholį buvo įvertintas Bohn, Krahn, Staehler (1995) klausimynu (angl. Alcohol Urge Questionnaire, AUQ). Prie šio klausimyno buvo pridėtas klausimas alkoholio vartojimo dažniui nustatyti, paimtas iš A. Goštauto sudarytų 26 standartinių klausimų pateikiamų respondentui savo sveikatai ir elgesiui įvertinti (Goštautas, 1999). Tyrimo rezultatai parodė, kad kontrolinės ir eksperimentinės grupės dalyvės pagal alkoholio vartojimo dažnį nesiskyrė. Studentų, kurios žiūrėjo alkoholinių gėrimų reklamas, noras vartoti alkoholinius gėrimus nebuvo didesnis, negu tų studentų, kurios žiūrėjo vaisvandenių reklamas. Tačiau, alkoholinius gėrimus dažniau vartojančios studentės, peržiūrėjusios alkoholinių gėrimų reklamas, labiau norėjo vartoti alkoholį, nei tos, kurios alkoholinius gėrimus vartoja rečiau, arba visai jų nevartoja.

VYRESNIŲ KLASIŲ MOKINIŲ SANTYKIŲ SU BENDRAAMŽIAIS REIKŠMĖ KITOMS PRISITAIKYMO MOKYKLOJE CHARAKTERISTIKOMS

The importance of students' relationships with peers for other characteristics of adjustment in school

Karolina Marija Norkutė, Loreta Bukšnytė-Marmienė

karolina.norkute@gmail.com

Vytauto Didžiojo universitetas

Vienas iš prisitaikymo mokykloje etapų yra paauglystėje, kai baigus pagrindinę mokyklą pereinama mokytis į gimnaziją, kurioje yra susiduriama su specifiniais iššūkiais (nauja aplinka, nauji bendraklasiai ir pan.) (Barkauskaitė, Mišeikytė, 2006). Galima pastebėti, kad paaugliai, kurie turi daugiau teigiamų santykių su bendraamžiais, geriau vertina savo psichologinę gerovę, vertybes, socialines sąveikas su kitais bei turi teigiamas nuostatas į mokyklą (Gallardo, Barrasa, Guevara-Viejo, 2016). Tai rodo, kad artimi, pozityvūs santykiai su bendraamžiais gali turėti teigiamos įtakos prisitaikymui mokykloje, o blogi santykiai – gali sudaryti neigiamą požiūrį į mokyklą (Newman Kingery, Erdley, Marshal, 2011). Tyrimo tikslas – nustatyti 9-os klasės mokinių santykių su bendraamžiais reikšmę kitoms prisitaikymo mokykloje charakteristikoms ir jų kitimui mokslo metų eigoje. Tyrimas vykdomas dviem etapais: mokslo metų pradžioje ir po 5 mėn. Pirmame tyrimo etape dalyvavo 167 mokiniai iš dviejų Kauno miesto gimnazijų. Tyrime naudojami instrumentai: mokinių santykių su bendraamžiais kokybės įvertinimui buvo naudojama prieraišumo bendraamžiams skalė (angl. peer attachment scale) (Armsden, Greenberg, 2009); kitų prisitaikymo mokykloje charakteristikų (akademiniams pasiekimams, savijautai mokykloje, mokyklos reikalavimų laikymuisi, mokyklos lankymui) įvertinimui naudojamas prisitaikymo mokykloje klausimynas, kuris buvo sudarytas Karolinos Marijos Norkutės ir Loretos Bukšnytės-Marmienės. Tyrimo rezultatai rodo, jog santykiai su bendraamžiais yra susiję su kitomis prisitaikymo mokykloje charakteristikomis: kuo geresni santykiai su bendraamžiais, tuo geresni prisitaikymo mokykloje charakteristikų rodikliai. Mokiniai, kurie geriau vertina savo santykių su bendraamžiais kokybę mokslo metų pradžioje, lengviau prisitaiko mokykloje mokslo metų eigoje. Apibendrinant, galima daryti prielaidą, kad prisitaikymą mokykloje gali palengvinti santykių su bendraamžiais kokybė, pvz., artumas, saugumo jausmas, paramos gavimas (Giovanna, Schnaider, Domini, Greenman, Fonzi, 2005). Mokinių gebėjimas užmegzti kokybiškus tarpusavio santykius, gali prognozuoti geresnius prisitaikymo mokykloje rodiklius.

RAIDOS PSICHOLOGIJA

EMPATIJA IR NERIMAS VIDURINĖJE VAIKYSTĖJE
Empathy and anxiety in middle childhood

Dalia Palkevičiūtė, Tomas Lazdauskas

dalia.palkeviciute@gmail.com

Lietuvos edukologijos universitetas

Ilgus metus vyravo nuomonė, kad empatija – išimtinai teigiama žmogaus savybė. Visame pasaulyje daug dėmesio skiriama vaikų empatijos ugdymo programų kūrimui ir taikymui. Pastaruoju metu suabejota (Bloom, 2016), ar iš tiesų gebėjimas įsijausti į kito žmogaus mintis ir jausmus teigiamai veikia patį empatišką asmenį. Mokslinėje literatūroje vis dažniau galima sutikti nerimastingos empatijos terminą ir rasti įrodymais grįstų duomenų apie teigiamą empatijos ir nerimo ryšį paauglių ir suaugusiųjų imtyse. Kol kas sistemingų empatijos raiškos tyrimų vidurinėje vaikystėje, kai šio gebėjimo formavimasis sąlyginai stabilizuojasi, yra nedaug. Taigi šio tyrimo tikslas – įvertinti 6–11 metų vaikų empatijos ir nerimo sąsajas. Empatijai vertinti taikytas Empatijos klausimynas (EmQue; Rieffe et al., 2010) ir Galių ir sunkumų klausimyno (SDQ) Socialaus elgesio poskalė. EmQue pildomas tėvų ir mokytojų, jį sudaro trys poskalės po šešis teiginius, kuriuos reikia įvertinti nuo 0 (niekada) iki 2 (visada). Lietuviškos klausimyno versijos teiginių vidinis suderinamumas geras ($\alpha = 0,83$). Nerimui vertinti taikyta tėvams pildyti skirta Nerimo skalė (SCAS-P, Spence, 1999) ir SDQ Emocinių sunkumų poskalė. SCAS-P sudaro šešios poskalės iš 38 teiginių, kuriuos reikia įvertinti nuo 0 (niekada) iki 4 (labai dažnai). Lietuviškos skalės versijos teiginių vidinis suderinamumas geras ($\alpha = 0,91$). Gauta informacija apie 70 vaikų (amžiaus vidurkis – $8,37 \pm 1,287$) empatiją ir nerimą. Rezultatų analizė parodė, kad tiek visoje imtyje, tiek mergaičių grupėje empatija yra reikšmingai neigiamai susijusi su nerimu, o berniukų grupėje – teigiamai. Mergaičių grupėje ypač išryškėjo kognityviosios empatijos ryšys su atsiskyrimo nerimu ($r_s = -0,393$, $p < 0,05$), panikos ($r_s = -0,430$, $p < 0,01$) ir emociniais simptomais ($r_s = 0,413$, $p < 0,01$). Berniukų grupėje afektyvioji empatija reikšmingai teigiamai susijusi su fizinės žalos baime ($r_s = 0,417$, $p < 0,05$) ir emociniais simptomais ($r_s = 0,392$, $p < 0,05$). Tyrimo rezultatai leidžia kelti prielaidas apie kitokius mergaičių ir berniukų empatijos ir nerimo raiškos mechanizmus skirtinguose kontekstuose.

NEUROPSICHOLOGIJA

GALVOS SMEGENŲ TRAUMĄ PATYRUSIŲ ASMENŲ PAŽINTINIŲ GEBĖJIMŲ SAŠAJOS SU GYVENIMO KOKYBE

The link between cognitive abilities and quality of life among patients with traumatic brain injury

Viktorija Ivleva, Vytautas Jurkuvėnas

viktorija.yv@gmail.com

Vilniaus universitetas

Galvos smegenų trauma sukelia įvairias pasekmes, paveikdama ne vien žmogaus fizinę sveikatą, bet ir sutrikdydama jo pažintinius gebėjimus (Upadhyay, 2008; Bales et al., 2009; Kinnunen et al., 2011) bei sukeldama emocinių ir psichologinių problemų (Gouick & Gentleman, 2004; McAllister, 2011). Manoma, jog traumos pasekmės neigiamai siejasi ir su asmens gyvenimo kokybe (Weber et al., 2016; Siponoski et al., 2013). Tačiau su sveikata susijusios gyvenimo kokybės tyrimai yra sąlyginai nauja sritis, o gaunami duomenys yra prieštaringi, tad nėra aišku, kokį būtent poveikį sutrikę pažintiniai gebėjimai po galvos smegenų traumos turi gyvenimo kokybei. (Pachalska et al., 2012; Sharma et al., 2015). Šio tyrimo tikslas buvo išanalizuoti patyrusių ir nepatyrusių galvos smegenų traumą asmenų pažintinius gebėjimus, gyvenimo kokybę ir jų ryšį. Tyrime dalyvavo dvi imtys – 46 asmenys, patyrę galvos smegenų traumas, ir 60 sveikų asmenų. Dalyvių amžius – 20 – 81 metų ($M = 44,60$, $SD = 15,49$). 51 iš tiriamųjų buvo vyrai (48,1 %). 55 – moterys (51,9 %). Klinikinę tyrimo dalyvių grupę sudarė asmenys patyrė lengvo sunkumo galvos smegenų traumą. Pagal GKS, trauma 13 – 15 balų. Tyrimas buvo atliktas Respublikinėje Vilniaus ligoninėje Fizinės medicinos ir reabilitacijos bei Neurologijos skyriuose, dalis tyrimo dalyvių buvo apklausti LSMU Kauno klinikų Neuroreabilitacijos poskyryje. Tyrimo metu buvo naudoti atminties (HVLT – R), sekos sudarymo (angl. Trail making test) testai, skirti tirti dėmesį, jo perkėlimo greitį ir vykdomąsias funkcijas bei sutrumpintas gyvenimo kokybės klausimynas (WHOQOL BREF), pats tyrimas buvo pagrįstas skerspjūvio schema. Rezultatai: galvos smegenų traumą patyrę asmenys pasižymi prastesniais pažintiniais gebėjimais nei sveiki, tačiau pažintiniai gebėjimai tik iš dalies siejasi su gyvenimo kokybe. Galvos smegenų traumą patyrę asmenys prasčiau vertina savo fizinę sveikatą, tačiau kitose gyvenimo kokybės srityse reikšmingų skirtumų nepastebėta. Tokiems rezultatams galėjo turėti įtakos traumos sunkumo laipsnis, atlikto vertinimo laikas (reabilitacija) bei įvairūs šalutiniai veiksniai. Nagrinėjant tyrimo dalyvių pažintinių gebėjimų skirtumus, pastebėtas amžiaus ir išsilavinimo ryšys su rezultatais.

TEISĖS PSICHOLOGIJA

**MELAGINGŲ PARODYMŲ APTIKIMAS PAKARTOTINĖSE
 NEDELSIANT PO ĮVYKIO IR UŽDELSTOSE APKLAUSOSE: PIEŠINIO
 MNEMONINĖS TECHNIKOS VAIDMUO**

**Detecting deception in repeated immediate and delayed interviewing: The
 role of sketch mnemonic**

**Aleksandras Izotovas¹, Aldert Vrij¹, Lorraine Hope¹, Samantha Mann¹, Pär Anders
 Granhag², Leif Strömwall²**

alex.izotovas@port.ac.uk

Portsmuto Universitetas, Didžioji Britanija¹, Geteborgo universitetas, Švedija²

Atsiminimus palengvinančių, arba mnemoninių, technikų panaudojimas yra neatsiejama nusikaltimo tyrimo apklausų, pagrįstų moksliniais įrodymais, dalis. Piešinio mnemonika – tai prašymas apklausiamajam asmeniui (pvz., liudytojui) nupiešti įvykio detales (pvz., objektus ir/ar žmones, buvusių nusikaltimo vietoje). Eksperimento tikslas – nustatyti piešinio mnemoninės technikos įtaką teisingų ir melagingų pakartotinių parodymų pateikimui. Tiriamiesiems (teisingų parodymų, $n = 25$; melagingų parodymų, $n = 24$) buvo rodoma simuliacinės kriminalinės žvalgybos operacijos video medžiaga, po kurios jų buvo prašoma sakyti tiesą arba meluoti dviejų apklausų metu: nedelsiant, ir praėjus dviem savaitėms po įvykio. Analizuotos parodymų turinio detalės ir nuoseklumo tarp parodymų charakteristikos. Nustatyta reikšmingai daugiau vizualinių, erdvinių, laiko ir veiksmo detalių teisinguose negu melaginguose pasakojimuose iš karto po įvykio. Taip pat teisinguose parodymuose buvo reikšmingai daugiau erdvinių, laiko ir veiksmo detalių pakartotinėse uždelstose apklausose negu melaginguose parodymuose. Tiesą sakantys ir meluojantys asmenys pademonstravo panašų informacijos pateikimo nuoseklumą tarp dviejų pasakojimų. Tyrimo rezultatai parodė, kad piešinio panaudojimas pakartotinių apklausų metu gali būti efektyvi melagingų parodymų aptikimo priemonė.

PSICHOLOGINIS VERTINIMAS

LIETUVIŠKOSIOS S-ZTPI VERSIJOS VALIDUMAS
Validity of the Lithuanian version of the S-ZTPI

Antanas Kairys¹, Raimonda Sadauskaitė¹, Audronė Liniauskaitė²

antanas.kairys@fsf.vu.lt

Vilniaus universitetas¹, Klaipėdos universitetas²

Pastaruoju metu laiko perspektyvos tyrimai atrado savo nišą tarp psichologinių tyrimų. Laiko perspektyva atsiskleidė, kaip svarbus konstruktas, kalbant apie asmens gerovę, finansų planavimą, rizikavimą ir daugelį kitų gyvenimo sričių. Nors buvo sukurta įvairių instrumentų laiko perspektyvai tirti, dažniausiai naudojamas – Zimbardo laiko perspektyvos klausimynas (ZTPI; Zimbardo & Boyd, 1999). Šis klausimynas apima penkias laiko perspektyvas (pozityvios ir negatyvios praeities, hedonistinės ir fatalistinės dabarties bei ateities), tačiau yra sulaukęs kritikos, kad įtraukta tik viena ateities laiko perspektyvos skalė, kuri neaprepia baimių, nerimo, susijusio su ateitimi. Carelli, Wiberg ir Wiberg (2011) pasiūlė S-ZTPI versiją, kuri buvo papildyta Negatyvios ateities laiko perspektyvos skale. Kadangi S-ZTPI klausimynas sukurtas Švedijoje, mūsų tyrimo tikslas buvo įvertinti S-ZTPI lietuviškosios versijos validumą. Tyrimo klausimyną internete užpildė 470 respondentų (amžiaus vidurkis 28,8 (SD = 10), 18,7% – vyrai). Laiko perspektyvai tirti naudota lietuviškoji S-ZTPI versija. Siekiant įvertinti šios skalės validumą, taip pat buvo tirti teoriškai susiję konstruktai: asmenybės bruožai (naudojant BFI) bei pasitenkinimas gyvenimu (vienas klausimas iš LPGS-P). Rezultatai: atlikus patvirtinančiąją faktorių analizę, pirminė struktūra nepasižymėjo gerais suderinamumo indeksais. Todėl buvo atliktos modelio modifikacijos, remiantis teorinėmis prielaidomis, parametrų įverčiais ir modifikacijos indeksų analize. Pašalinus kelis teiginius, turėjusius žemus svorius atitinkamame faktoriuje, ir įtraukus liekamųjų paklaidų koreliacijas, modelis pasižymėjo patenkinamais suderinamumo indeksais ($\chi^2 = 4205$; $p < 0,001$; $\chi^2/df = 2,5$; RMSEA = 0,056; CFI = 0,71). S-ZTPI lietuviškoji versija pasižymėjo gerais vidinio suderintumo (Cronbach alfa nuo 0,74 iki 0,8) įverčiais. Negatyvios ir pozityvios ateities skalių koreliacijos su kitais tirtais konstruktais (asmenybės bruožais ir pasitenkinimu gyvenimu) atitiko teorines prielaidas ir taip patvirtino S-ZTPI validumą.

APLINKOS PSICHOLOGIJA

**ILIUSTRACIJŲ IR KREIPINIŲ VAIDMUO SUBJEKTYVIAM
 SOCIALINIŲ REKLAMŲ EFEKTYVUMO VERTINIMUI**
**The role of images and appeals on the subjective evaluation of the
 effectiveness of public service announcements**

Mykolas Simas Poškus, Rasa Pilkauskaitė Valickienė, Arvydas Kuzinas

mykolas_poskus@mruni.eu

Mykolo Romerio universitetas

Siekiant skatinti pozityvų visuomenės elgesį neretai pasitelkiama socialinė reklama, kurios kūrime dalyvauja skirtingos patirties ir sričių specialistai: vyriausybinių organizacijų atstovai, reklamos agentūrų darbuotojai ir kt. Nepaisant to, jog psichologiniai tyrimai pateikia daug informacijos apie demografinių charakteristikų, vaizdų, teksto ir kitų kintamųjų poveikį elgesio pasikeitimo tikimybei, socialinės reklamos kūrimas dažnai yra naivus – nepagrįstas mokslo duomenimis. Tokia praktika lemia reklamas, kurios ne tik gali būti neefektyvios, tačiau netgi gilina problemą, kurią siekia spręsti. Šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti, kokios subjektyvios reklamos charakteristikos jas padaro patrauklias naiviam vertintojui, taip įgyjant išvalgų į neefektyvios socialinės reklamos kūrimo prielaidas. Buvo atliktas dviejų dalių tyrimas, kuriuo siekta įvertinti iliustracijų ir skirtingo tipo kreipinių vaidmenį subjektyviam aplinkos tausojimą skatinančių socialinių reklamų efektyvumo vertinimui. Pirmoje dalyje dalyvavo 480 suaugusiųjų, kuriems pateiktas lankstinukas su viena iš 6 socialinių reklamų. Pusę reklamų sudarė tik tekstas (paremtas neigiamos informacijos pateikimu, tiesioginiu prašymu arba normatyviniu kreipiniu), o pusę – teksto ir teigiamo turinio paveikslėlio kombinacija. Dalyvių prašyta Likerto skalės pagalba įvertinti reklamos efektyvumą pagal 12 kriterijų (įdomumą, poveikumą, patrauklumą, emocijas ir kt.), instrumentas šiam tyrimui buvo sudarytas remiantis anksčiau atliktu pilotiniu tyrimu. Rezultatai parodė, kad reklamos, kuriose naudojamas vaizdas, vertintos kaip efektyvesnės. Tekstą pateikiant be vaizdinės iliustracijos dalyviai geriausiai įvertino tas reklamas, kurios paremtos neigiamais emociniais kreipiniais. Jei greta teksto pateikiamas ir vaizdas, dalyviai palankiausiai vertino reklamas, paremtas kreipiniais, prašančiais pakeisti elgesį. Antroje tyrimo dalyje dalyvavo 120 suaugusiųjų (nedalyvavusių pirmoje dalyje), kuriems pateikti trys lankstinukai su kreipiniais be jokių vaizdų arba trys lankstinukai, kuriuose greta teksto buvo ir vaizdas (kreipiniai bei iliustracija buvo tokie patys, kaip ir pirmoje tyrimo dalyje). Dalyvių prašyta parinkti vieną reklamos kampanijai geriausiai tinkančią reklamą iš pateiktų trijų. Antrosios dalies rezultatai patvirtino pirmosios dalies rezultatus – pateikiant reklamas be iliustracijų, dalyviai pirmenybę teikė neigiamiems emociniams kreipiniams, o pateikiant reklamas su vaizdais, pirmenybė buvo teikiama prašymu paremtiems kreipiniams. Apibendrinant, nei

viename iš eksperimentų dalyviai neteikė pirmenybės normatyviniams reklamos kreipiniams, nors jų efektyvumas įrodytas ankstesniuose tyrimuose. Tai leidžia daryti išvadą, kad subjektyviai vertinant reklamos efektyvumą nepakankamai atsižvelgiama į kreipinių poveikį. Rezultatai parodė, jog naivus reklamos vertinimas sietinas su reklamos sukeliama emocija esamu laiku; reklamą vertinę žmonės linę reklamos emocinį svorį tapatinti su jos efektyvumu. Reklamos kūrėjai priimdami sprendimus turėtų daugiau dėmesio skirti normatyviniams kreipiniams ir neužmiršti tekste naudojamų kreipinių derinti su pateikiamu vaizdu. Tyrimą finansuoja Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-MIP-17-134).

TARPDISCIPLININIAI TYRIMAI

SPRENDIMŲ PRIĖMIMAS TEIKIANT SKUBIAJĄ MEDICINOS PAGALBĄ: INTUITYVUS IR RACIONALUS INFORMACIJOS APDOROJIMAS

Decision-making in emergency medicine: Estimates of intuitive and rational information processing

Tomas Maceina, Gintautas Valickas

maceina.t@gmail.com

Vilniaus universitetas

Įvairiose medicinos srityse atliekamų tyrimų duomenimis net 70 proc. klaidų, kurias padaro gydytojai, yra psichologinės prigimties, t. y. susijusios su ne visada optimaliu sprendimų priėmimu. Nors mąstymo klaidos padaromos informaciją apdorojant tiek intuityviu, tiek racionaliū būdu, tačiau dažniausiai jos kyla dėl netinkamai taikomos intuicijos. Intuityvus informacijos apdorojimas įprastai pasireiškia kritinėmis situacijomis, pavyzdžiui, kai anesteziologai teikia skubiąją medicinos pagalbą. Tyrimo tikslas – nustatyti šios gydytojų grupės intuityvaus ir racionalaus informacijos apdorojimo pasireiškimą konkrečiame sprendimo priėmimo cikle teikiant skubiąją medicinos pagalbą. Moksliniu požiūriu, tai fundamentali problema, leidžianti patikslinti, kokią dalį viso anesteziologų informacijos apdorojimo sudaro intuityvus būdas. Siekdami užsibrėžto tikslo konceptualiai ir metologiškai suderinome dvilypio informacijos apdorojimo atskyrimo procedūrą (Lindsay & Jakoby, 1994) ir aukštesniųjų pažintinių procesų veiklą detalizuojantį intervencijos modelį (Evans & Stanovich, 2013; Frederick & Kahneman, 2002). Tyrime dalyvavo 84 anesteziologijos specialistai, kurių prašėme išspręsti dvi problemines situacijas, atitinkančias jų darbo specifiką. Vieniems dalyviams pateikėme instrukcijas situacijas išspręsti intuityviu (n = 42), kitiems – racionaliū būdu (n = 42). Pirmoji situacija iliustravo dažnai skubiosios pagalbos skyriuose pasitaikančią komplikaciją. Ši situacija sukurta taip, kad teisingas jos sprendimas (vidinis kraujavimas)

aktyvinamas automatiškai, t. y. suderinamas su intuityviu informacijos apdorojimu. Antroji situacija iliustravo retai pasitaikančią komplikaciją. Ši situacija sukurta taip, kad teisingas jos sprendimas (riebalų embolijos sindromas) yra nesuderinamas su intuityviu informacijos apdorojimu, t. y. pasiekiamas tik racionali būdu. Tyrimo rezultatai parodė, kad sprendami darbo specifika atitinkančias problemas anesteziologai labiau rėmėsi intuityviu, o ne racionali informacijos apdorojimu tiek prašomi sprendimus priimti intuityviu (76,2 proc. prieš 14,3 proc., $\chi^2 = 88,725$, $p < 0,001$), tiek racionali būdu (57,1 proc. prieš 35,7 proc., $\chi^2 = 7,875$, $p < 0,01$). Tai reiškia, kad nepriklausomai nuo sprendimui priimti sudaromų aplinkybių didesnę dalį anesteziologų informacijos apdorojimo sudaro ne racionalus, o intuityvus būdas. Siekiant daryti tvirtesnius apibendrinimus šia tema privalu atlikti pakartotinius tyrimus, apimančius platesnį skubiosios medicinos pagalbos scenarijų spektrą.

DEPRESIJOS VAIZDAVIMAS NAUJOSIOSE MEDIJOSE: DISKURSO LIETUVOS NAUJIENŲ PORTALUOSE ANALIZĖ

The portrayal of depression in modern media: Dicourse analysis of Lithuanian news portals

Gabija Jarašiūnaitė, Nikoleta Kacaitė

gabija.jarasiunaite@vdu.lt

Vytauto Didžiojo universitetas

Depresija – dažna ir stipriai sergančių asmenų gyvenimo kokybę pabloginanti liga, priskiriama prie psichikos ir elgesio sutrikimų bei klasifikuojama kaip nuotaikos (afektinis) sutrikimas. Nors mokslinėje literatūroje šios ligos samprata aiškiai apibrėžta, depresijos kaip ligos vaizdavimas nėra būdingas visiems informacijos šaltiniams. Naujosios medijos – svarbus ir vienas dažniausių informacijos šaltinių, naudojantis jomis ieškoma informacijos ir sveikatos temomis. Pagrindinė galimai egzistuojanti problema – vis dar dažnas atsisakymas depresiją traktuoti kaip rimtą sveikatos sutrikimą, ligą. Depresija galimai maišoma su depresyvumu t.y. prislėgta nuotaika, nors remiantis ligos samprata ir literatūra apie šį psichikos sutrikimą, ligos simptomai apima kur kas daugiau negu blogą nuotaiką. Tyrimo tikslas – nustatyti, kaip Lietuvos naujienų portaluose vaizduojama depresija ir ar jos pateikimas atitinka ligos sampratą. Iš viso pagal raktažodį „depresija“ mėnesio laikotarpyje Lietuvos naujienų portaluose buvo rasti 123 straipsniai. Naujienų portalų straipsnių ir komentarų analizė atlikta panaudojant diskurso analizės strategiją. Tyrimo rezultatai rodo, kad tekstams, kuriuose depresija minima tik fragmentiškai, būdingas depresijos ir depresiškumo sąvokų sutapatinimas. Tekstuose, kurių pagrindinė tema yra depresija, dažniausiai ji vaizduojama kaip rimta liga. Pastaruosiuose straipsniuose matomos dažnai pasikartojančios temos, tokios kaip šios ligos stigmatizavimas ar profesionalaus gydymo svarba. Lyginant straipsnių komentarų

turinį su depresijos samprata, matomas aiškus nuomonių kontrastas. Dalis komentuojančiųjų depresiją traktuoja kaip rimtą ligą, neretai pagrįsdami savo nuomonę ir asmeniniais išgyvenimais, tačiau yra ir komentarų, kurių autoriai įsitikinę, jog depresija nėra liga, o veikiau paties sergančiojo išsigalvota būseną. Remiantis tyrimo rezultatais, galima daryti išvadą, kad siekiant tinkamo depresijos reprezentavimo naujose medijose, vis dar aktualus žiniasklaidos atstovų ir visuomenės švietimas depresijos tema.

KITOS TAIKOMOSIOS PSICHOLOGIJOS SRITYS

DIDMIESČIŲ IR MIESTELIŲ PRADEDANČIŲJŲ VAIRUOTOJŲ VAIRAVIMO SAVIVEIKSMINGUMO IR RIZIKINGO VAIRAVIMO SĄSAJOS

Connection between driving self-efficacy and risky driving of the beginner drivers of cities and towns

Renata Arlauskienė^{1,2}, Auksė Endriulaitienė³

renata.arlauskiene@balticum-tv.lt

*Klaipėdos universitetas¹, Klaipėdos valstybinė kolegija², Vytauto Didžiojo
universitetas³*

2016 m. Lietuvoje 100000 šalies gyventojų teko 16 % žuvusiųjų eismo dalyvių miesteliuose ir 3,7 % – didmiesčiuose. Be to, 66 % visų įskaitinių eismo įvykių sukėlė mažiau nei 2 m. vairavimo stažą turintys pradedantieji vairuotojai, kurie buvo pripažinti kaltais dėl padaryto eismo įvykio. Kai kurie mokslininkai (Knight, Iverson, Harris, 2012) kelia prielaidą, kad didesnis transporto priemonių avarijų skaičius miesteliuose gali būti susijęs su vairavimo saviveiksmingumo skirtumais tarp miestelių ir didmiesčių pradedančiųjų vairuotojų. Miesteliuose jaunuoliai dažnai anksti pradeda savavališkai vairuoti transporto priemones (Knight, Iverson, Harris, 2012), todėl vertindami save geresniais negu vidutiniai vairuotojai, galvoja, kad mažai tikėtina, jog taps eismo įvykių dalyviais (Gylfason, Thórisdóttir, Peersen, 2004). Tyrimo tikslas – nustatyti didmiesčių ir miestelių pradedančiųjų vairuotojų vairavimo saviveiksmingumo ir rizikingo vairavimo sąsajas. Tyrime dalyvavo 219 pradedančiųjų vairuotojų (154 iš didmiesčių ir 65 iš miestelių), kurie 12 mėn. vairavo savarankiškai. Vairavimo saviveiksmingumas buvo vertinamas Adelaidės vairavimo saviveiksmingumo skale (George, Clark, Flinders, 2007), rizikingas vairavimas vertinamas Vairavimo elgesio klausimynu (Reason ir kt., 1990). Šiame tyrime, siekiant išsiaiškinti analizuojamų psichologinių veiksmų skirstinių lygybę nepriklausomų imčių atveju (pagal gyvenamąją vietovę) buvo taikytas Mano–Vitnio U testas, o analizuojant kintamųjų sąsajas – ranginės logistinės regresijos modelis. Miestelių pradedančiųjų vairuotojų vairavimo saviveiksmingumas buvo didesnis ($p=0,026$) negu didmiesčių pradedančiųjų vairuotojų, tačiau pastarieji labiau rizikingai vairavo ($p=0,018$).

Analizuojant pradedančiųjų vairuotojų vairavimo saviveiksmingumo ir rizikingo vairavimo sąsajas, nustatyta, kad nepriklausomai nuo gyvenamosios vietovės, mažėjant vairavimo saviveiksmingumui, rizikingas vairavimas didėjo. Galima manyti, kad Lietuvos miestelių pradedantieji vairuotojai turi didesnę vairavimo saviveiksmingumą, nes mažesnis automobilių tankis gali lemti jų didesnius įsitikinimus apie savo galimybių (gebėjimų) lygį valdyti transporto priemonę. Tačiau didmiesčių ir miestelių pradedančiųjų vairuotojų mažesnis vairavimo saviveiksmingumas numatė rizikingesnę vairavimą. Tai reiškia, kad vairuotojai gali neadekvačiai įvertinti save kaip vairuotoją, todėl sumažina rizikos vertinimą (Whissell, Bigelow, 2003) arba prisiima daugiau rizikos tam, kad įrodytų savo meistriškumą (Taubman–Ben–Ari, 2000). Išvados. 1. Miestelių pradedančiųjų vairuotojų vairavimo saviveiksmingumas yra didesnis negu didmiesčių. 2. Didmiesčių pradedantieji vairuotojai rizikingiau vairuoja negu miestelių pradedantieji vairuotojai. 3. Didmiesčių ir miestelių pradedančiųjų vairuotojų mažesnis vairavimo saviveiksmingumas prognozuoja rizikingesnę vairavimą.